

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**MİMARİ ELEŞTİRİ METİNLERİNDE PARÇA VE BÜTÜN İLİŞKİSİNİN
YAPISALCI YÖNTEM İLE ARANMASI:
POMPIDOU ÖRNEĞİ**



YÜKSEK LİSANS TEZİ

Arif AKTAŞLI

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Yüksek Lisans Programı

MAYIS 2020

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**MİMARİ ELEŞTİRİ METİNLERİNDE PARÇA VE BÜTÜN İLİŞKİSİNİN
YAPISALCI YÖNTEM İLE ARANMASI:
POMPIDOU ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Arif AKTAŞLI
(502161027)**

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Yüksel DEMİR

MAYIS 2020

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 502161027 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi Arif AKTAŞLI, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “MİMARİ ELEŞTİRİ METİNLERİNDE PARÇA VE BÜTÜN İLİŞKİSİNİN YAPISALCI YÖNTEM İLE ARANMASI: POMPİDOU ÖRNEĞİ” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Yüksel DEMİR**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Prof. Dr. Belkıs Uluoğlu**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Şengül Öymen Gür
Beykent Üniversitesi

Teslim Tarihi : 04 Mayıs 2020
Savunma Tarihi : 03 Haziran 2020





Kağıttan gemilere,



ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimim boyunca tezime yaptığı katkılardan dolayı danışmanım Prof. Dr. Yüksel Demir'e,

Çalışmalarına vakit ayırarak yaptıkları bilimsel katkılar ve getirdikleri öneriler için jüri üyelerim Prof. Dr. Belkıs Uluoğlu ve Prof. Dr. Şengül Öymen Gür'e,

Birbirmizi anlamının zor olduğu bir yüzyılda anlamaya yaklaştığım bütün insanlara,
Teşekkür ederim...

Mayıs 2020

Arif Aktaşlı
(Mimar)



İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
ÇİZELGE LİSTESİ	xi
ÖZET	xv
SUMMARY	xvii
1. GİRİŞ	1
1.1 Tezin Kapsamı	1
1.1.1 Hipotez ve araştırma sorusu.....	2
1.1.2 Problemin tanımı	2
1.1.3 Yöntem	3
2. YAZI VE NESNE.....	5
2.1 Mimari Eleştirinin Eleştirisi.....	6
2.1.1 Eleştiriye doğru	8
2.1.2 Eleştirinin yöntemi	9
2.1.3 Eleştirinin hedef nesnesi	11
2.2 Mimari Eleştiride Parça Ve Bütün İlişkisi.....	12
2.2.1 Eleştiride özne-nesne ilişkisi.....	15
2.2.2 Yeni ontoloji	17
3. OKUMA SÜRECİNİN İNCELENMESİ.....	19
3.1 Eleştirmenin Rolü	19
3.1.1 Eleştirmenin görme biçimi.....	20
3.1.2 Nesnel gerçekliğin devamlılığı	21
3.2 Okuyucunun Rolü.....	22
3.2.1 Nesnel bilginin toplanması	22
3.2.2 Yazınsalın yönlendirmesi altında gelişen algısal bir süreç	23
4. YAPISALCILIK VE MİMARİ ELEŞTİRİ METİNLERİ.....	27
4.1 Kelimeler Ve Şeyler	28
4.1.1 Çağrışımlardan üretilen tasarım	29
4.1.2 Gerçeklik ve değişen değerler	29
4.2 Bir Yöntem Olarak Yapısalcılık.....	31
4.2.1 Bütünsellik ve öğelerin ilişkileri	33
4.2.2 Mimari eleştiri metinlerinde göstergeler	34
4.3 Mimari Eleştiri Metinlerinin Öğeleri.....	36
4.3.1 Tahsin Yücel'in kara kitap eleştirisi üzerine.....	39
4.3.2 Mimari eleştiri metinlerindeki parametreler	40
4.3.3 Parametrelerin içerdiği değerler	46
4.3.4 Değerler ve yapının parçalanması	47
4.3.5 Seçilen parametreler arasındaki farklar	48
5. POMPIDOU ELEŞTİRİ METİNLERİNDE YER ALAN PARAMETRELERİN YAPISALCI YÖNTEMLE BELİRLENMESİ.....	51

5.1 Pompidou Hakkında.....	52
5.2 Pompidou Eleştiri Metinlerinde Parça ve Bütün	56
5.2.1 Parametrelere bağlı okuma	57
5.2.1.1 Beaubourg Platosu Alan Colquhoun, 1977.....	61
5.2.1.2 Pompidou Bir Heykelden Başka Bir Şey Olarak Algılanamaz Reyner Banham, 1977.....	65
5.2.1.3 Paris'te Deviraçan Yeni Yapı : Beaubourg Milli Sanat ve Kültür Merkezi Ertuğrul Menteşe, 1978	68
5.2.1.4 Değişimin Temsilcisi Philip Gumuchdjian	70
5.2.1.5 Pompidou: Asla Modası Geçmeyen 70'lerin Bir Fransız Radikali Rowan Moore, 2017.....	71
5.2.1.6 Pompidou Merkezi: Kalıcı Cazibesi ile Bir Radikal Jonathan Glancey, 2014.....	74
5.2.1.7 Hayalden Başka Bir Şey Değil Giles Worsley, 2002	76
5.2.1.8 Çağdaş Bir Stoa “Beaubourg” Nevzat Oğuz Özer, 1992.....	78
5.2.1.9 Pompidou Merkezi: ya da Maddileştirilmemenin Gizli Çekirdeği Francesco Proto, 2005.....	79
5.2.2 Parçaların tanımlanması	83
5.3 Parçadan Bütüne	85
5.3.1 Okumanın yeni bir okuması	86
5.3.2 Aktarılanın bütünü	87
6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	89
6.1 İnceleme Sürecinde Ulaşılan Bulgular.....	90
6.2 Eleştiriye Dönük Çıkarılan Sorular.....	93
KAYNAKLAR	95
EKLER	99
ÖZGEÇMİŞ	105

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 2.1 : Bütün ve parça arasındaki ilişki.....	12
Çizelge 3.1 : Öznellik ve nesnellik arasındaki ilişki.	21
Çizelge 3.2 : Gerçek ve doğru arasındaki ilişki.	21
Çizelge 4.1 : Gösterge, gösterilen, gösteren önerisi.....	36
Çizelge 4.2 : Değerlendirme parametre ilişkisi.....	38
Çizelge 4.3 : Eleştiri parametre ilişkisi.....	38
Çizelge 4.4 : Faruk Can Ünal ve Yüksel Demir'in mimarlıkta yerel veri tablosu.	42
Çizelge 4.5 : Mimari eleştiri metnindeki parametre grupları.....	43
Çizelge 4.6 : Yapısalcı yöntemle mimari eleştiri metnlerinin incelenmesi için oluşturulan parametreler.	45
Çizelge 4.7 : Mimari eleştiri metnindeki parametre sistemi.....	46
Çizelge 4.8 : Mimari eleştiri metnlerinde değerlendirmeye bir örnek.	47
Çizelge 4.9 : Mimari eleştiri metnlerinde değerlendirmeye bir örnek 2.	48
Çizelge 5.1 : Pompidou üzerine dokuz mimari eleştiri metni.....	56
Çizelge 5.2 : Seçilen mimari eleştiri metnlerinin yapısalcı yöntemle incelenmesi sonucu elde edilen parametrik bulgular.	84
Çizelge B.1 : Faruk Can Ünal ve Yüksel Demir'in mimarlıkta doğal ve kültürel yerel veri tablosu.....	101
Çizelge B.2 : Post-Occupancy Evaluation'da mekânı değerlendirme maddeleri. ...	102
Çizelge B.3 : Post-Occupancy Evaluation'da mekânı değerlendirme maddeleri 2.	102
Çizelge B.4 : Post-Occupancy Evaluation'da mekânı değerlendirme maddeleri 3.	102
Çizelge B.5 : Building Elements in Sfb 1950.	103



ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1 : Tüten apartmanı ön cephesi. (Denktaş, 1936, s. 135).....	7
Şekil 2.2 : Tüten apartmanı iç mekân. (Denktaş, 1936, s. 136).	7
Şekil 2.3 : Döngü.....	9
Şekil 2.4 : Çiftçiler ve tüccarlar birliği bankası Sullivan, 1919. (Venturi, 1966, s. 145).....	13
Şekil 3.1 : St. Marks ve Ducal sarayın çizimi, Dilara Atalay	25
Şekil 4.1 : Amsterdam Orphanage Aldo van Eyck, CCA Mellon Lectures, Url-6 ..	32
Şekil 2.5 : İnsan / Doğa / Kültür. (Demir, 2016).....	43
Şekil 5.1 : Pompidou modeli.....	52
Şekil 5.2 : Centre Pompidou ve pompidou mavisini, Rogers Stirk Harbour + Partners, Url-3	53
Şekil 5.3 : Centre Pompidou sirkülasyonu, Rogers Stirk Harbour + Partners, Url-3 ..	54
Şekil 5.4 : Şekil 5.1 : Centre Pompidou doğu cephesi, Rogers Stirk Harbour + Partners, Url-3	55
Şekil 5.5 : Centre Pompidou ön cephesi, Rogers Stirk Harbour + Partners, Url-3	55
Şekil 5.6 : Şekil 5.1 : Centre Pompidou çevresi, Rogers Stirk Harbour + Partners, Url-3	56
Şekil 5.7 : Yapının bütünü.	58
Şekil 5.8 : Kamusal alan.	58
Şekil 5.9 : Doğu cephesindeki elemanlar.	58
Şekil 5.10 : Ön cephedeki kapalı yüzeyler.	58
Şekil 5.11 : Bütün teknik detaylar.	59
Şekil 5.12 : Taşıyıcı.	59
Şekil 5.13 : Bütün sirkülasyon alanları.	59
Şekil 5.14 : Diagonal sirkülasyon.....	59
Şekil 5.15 : Konsollardaki sirkülasyon.....	60
Şekil 5.16 : Cephedeki taşıyıcı sistem.	60
Şekil 5.17 : Ön cephedeki geçirgen yüzeyler.....	60
Şekil 5.18 : Çatı.....	60
Şekil 5.19 : Yapının bütün iç mekânı.	61
Şekil 5.20 : Zemin kat.....	61
Şekil A.1 : Tahsin Yücel'in yapısalciğin yönelimlerine dair özetlediği maddeler.	100



MİMARİ ELEŞTİRİ METİNLERİNDE PARÇA VE BÜTÜN İLİŞKİSİNİN YAPISALCI YÖNTEM İLE ARANMASI: POMPİDOU ÖRNEĞİ

ÖZET

Mimari eleştiri metnlerinin mimarlık alanında üzerinde durulması gereken kritik bir mesele olması fikrinden yola çıkılarak bu tez yazıldı. Araştırma boyunca mimari eleştiri metnlerinin birer anlam bütünü olduğu gerçeği yok sayılmayarak incelemeler ile mimari eleştiri metnlerine dönük tanımlamalar yapıldı.

Mimari eleştiri metnlerinin sistematik bir incelemeyle değerlendirilebilirliğinin arandığı bu çalışmada eleştiri metnlerinin öğeleri tanımlandı. Kavramsal tanımlamalar ile parça ve bütün ilişkisinin eleştiri metnilerindeki varlığı öznellik, nesnellik, doğru ve gerçek kavramlarıyla tanımlanabilir.

Mimari eleştiri metnlerinde parça ve bütün ilişkisi şu şekilde anlatılabilir;

Bir eleştiri metninin içerdiği birçok okuyan tarafından farklı yorumlanabilir. Eleştiri metinleri bir tanımlamadan ziyade, eleştirmenin kendi doğrularını aktardığı bir okumadır. Eleştiri metnlerinin hem bir yazılma süreci hem de bir okunma süreci olduğunu bilmek gerekir. Eleştirmenin kendi gözlem ve birikimiyle öznel yargılara vardığı metin onun mimariyi veya mekânı nasıl okuduğuyla alakalıdır. İkinci aşamada ise okuyucu eleştiri metnini kendi birikimiyle okur. Metnin her cümlesine aynı mesafe ile yaklaşmaz. Metinde kaybolur. Üçüncü aşamada ise okunan metin okuyucunun zihninde bir takım doğrular canlandırır. Algıda değişen bilgiler bütün farklı görme biçimlerinin çakışmalarıyla gerçekleşir ve bu algı kimi zaman anlık kimi zaman ise gelişmekte olan bir sürece tekabül eder; ancak en sonunda öznel bilgiler ile oluşturulan bütün metinler her okuyucu tarafından farklı öznel yargılarla anlam kazanır. Her okuyucunun algısında bir dünya oluşur. Bu dünya ne geçicidir ne de kalıcıdır. Bu dünya bilginin oluşmasında yol gösterici bir algıdır. Metin okuyucunun zihninde bu şekilde canlanır.

Öznel bilginin nesnelliği yıkmadığı gerçeğiyle, bilginin defalarca üretilebildiği, eleştiri metnlerinin görülen ile algılanan arasında ilişki katmanları oluşturduğu bu çalışmanın üzerinde durduğu durumdur.

Yazar ve okuyucu arasında gerçekleşen bu ikili okuma şekli mimari eleştiri metnlerinin de parça odaklı söylemler olabileceğine ışık tutmuştur. Mimari eleştiri metnlerinde aranan parçalar ile metnin içeriğine dair çıkarımlar yapabilmeye imkanı bulunur.

Parça yazarın yapının bir kısmını işaret etmesiyle kendini gösterir. Parçalar yapının bütünü oluşturulan bütün yapı elemanları veya olgularıdır. Parça tanımının mimari eleştiri metnlerinde aranmasının sebebi eleştiri metnlerinde aktarılan bütün olguların analizini yapabilmektir.

Mimari eleştiri metinleri eleştirmenin kendi doğrularıyla gösterdiği parçaların bütünüdür. Parçaların doğru şekilde analizi mimari eleştiri metnlerinin anlamına da

yaklaşmayı sağlar. Tezin amacı mimari eleştiri metinlerini parçalamak değildir. Hedeflenen olgu mimari eleştiri metinlerindeki parçaları görerek bir eleştiri metnindeki parametreler arasındaki ilişkileri anlamaktır.

Bu tezde bir mimari eleştiri metninin aktardığı olgulardan, öznelliğinden, bilginin dönüşümünden, eleştirilen eserin parametrelerine kadar gerçekleşen süreç incelendi.

Çalışma boyunca yapısal bir yöntem ile mimarlık ve mimari eleştiri metinlerini değerlendirmeye dönük parametreler belirlenmeye çalışıldı. Elde edilen bu parametreler ile eleştiri metninin içerdiği değerler anlaşılmasına çalışıldı.

Yapısalcılığın bir değerlendirme yöntemi olarak kullanıldığı bu çalışma bir metnin içeriğini görmeyi hedefler. Bu mimari eleştiri metinlerini değerlendirmekten ziyade anlamaya dönük bir araştırmadır. Eleştiri metinleri bir anlam taşır. Yazarın konuya bakışıyla ortaya çıkardığı eleştiri metninin bir bütün olduğu unutulmamalıdır. Bir anlam bütünü olarak eleştiri metinlerinde anlamını bozacak bir parçalamaya gidilmeden tez boyunca eleştiri metninin bütünü analiz edilir. Bahsedilen parçalar bütünü oluşturan olgulardır. Parametre ve değerler ise bir inceleme yöntemidir. Bu yöntem tez boyunca hafızada tutularak eleştiri metinlerinde herhangi bir kıyasa veya onaya yer verilmedi.

Bu parametreler literatür taramasıyla yapıyı oluşturan bütün birimler ve çevredeki bütün nesnelere niteliklerini belirten sınıflandırmalardan oluşur. Doğal ve kültürel bağlam altında bütün olgular gruplandırıldı. Bu sınıflandırma sonucu seçilen eleştiri metninin yapının hangi niteliklerini ön plana çıkardığı görülmüştür. Sınıflandırılmanın uygulanacağı eleştiri metinleri seçilirken yapının özellikleri arasında güncelliğini yitirmemiş, hakkında çok sayıda eleştiri metni yazılmış, farklı tartışmaların ürünü olmuş bir bina seçildi.

Alan çalışmasında Pompidou binası bütün tarihi süreci ve güncelliğiyle seçilerek, onun üzerine yazılan dokuz eleştiri metni incelenmiştir. Bütün bu metinlerin anlam bütünlüklerine değinilmeden onların içeriğinin yoğunluklarına değinildi.

Yapısalcı bir yöntem ile oluşturulan parametre tablosunun içeriği eleştiri metinlerinde arandı. Sistematik bir inceleme yöntemiyle eleştiri metninin çözümlemesi yapıldı.

Çalışma sonucunda ise araştırma boyunca elde edilen bulgular, mimari eleştiri metninin içerebileceği potansiyeller ve çalışma alanlarını tartışmaya dönük bir takım sorular çıkartıldı. Bu sorular bu çalışmanın üzerine bağımlı veya bağımsız birçok çalışmanın içeriği olabilir.

Bu sınıflandırma yöntemi ile bahsi geçen değerlerin varlığı tespit edilmiştir. Bu analiz ile eleştiri metninin içeriğinin bütün parçalarına dair nitelikler ortaya çıkarıldı. Araştırma sonucunda, eleştiri metinleri ile yapının parçalara ayrıldığı ve birden çok değerden oluştuğu görülmüştür. Tezin amacı ortaya çıkan değerler ve parçasal gösterimler ile eleştiri metnine olan bakışın sistematik olarak incelenmesinin öğretileridir. Çıkarılan bulgular ile eleştiri metninin yazımından okunmasına kadar olan süreçte mimari eleştiri metninin bir sistem ile incelenebildiği sorgulandı.

Unutulmamalıdır ki mimari eleştiri metinleri birer anlatım tekniğidir ve hem eleştirmenin hem de okuyucunun gerçekleştirdiği birer okumadır.

Bu sonsuz bir süreçtir.

SEARCHING THE RELATIONSHIP BETWEEN PIECE AND WHOLE WITH STRUCTURALISM AS A METHOD IN ARCHITECTURAL CRITICISM TEXTS: EXAMPLE OF POMPIDOU

SUMMARY

This thesis has been written based on the idea that architectural criticism texts are a critical issue to be addressed in the field of architecture.

Throughout the research, the fact that the texts of architectural criticism are a whole of meaning are not ignored, and some definitions were made with examinations.

The reason for searching the part and the whole relationship is that the architectural criticism texts cause a different communication. This interaction can be summarized as follows;

The content of a review can be interpreted differently by many readers. Criticism is a reading in which the critic conveys his own truths rather than a description. At this point, it is necessary to know that the text of criticism of the place is both a writing process and a reading process. The text that critics make subjective judgments through their own observation and accumulation is related to how they read architecture or space. In the second stage, the reader reads the text of criticism with his own knowledge. It does not approach each sentence of the text with the same distance. It disappears in the text. In the third stage, the text reads a number of verifications in the mind of the reader. The information that changes in perception occurs through the overlaps of all different forms of vision, and this perception sometimes corresponds to an instant and sometimes a developing process; however, at the end, all texts created with subjective information gain meaning by different subjective judgments by each reader. A world is formed in the perception of every reader. This world is neither temporary nor permanent. This world is a guiding perception in the formation of knowledge. This is how the text comes to life in the reader's mind.

This study emphasizes the fact that subjective knowledge does not destroy objectivity, that knowledge can be produced many times and that the texts of criticism create layers of relationship between what is seen and perceived.

This dual reading between the writer and the reader has also shed light on the architectural criticism texts that can be part-oriented discourses. In architectural criticism texts, it is possible to make inferences about the content of the text.

The piece is manifested by the author pointing out part of the structure. Parts are all structural elements or phenomena that make up the whole structure.

The reason why the part definition is searched in the architectural criticism texts is to analyze all the facts conveyed in the criticism texts.

Architectural criticism texts are the whole parts of the criticism's own truths. Accurate analysis of parts also provides an approach to the meaning of architectural criticism texts. The aim of the thesis is not to break up architectural criticism texts. The aim is to understand the relationships between the data in a criticism text by seeing the pieces in the architectural criticism texts.

In this thesis, the process that takes place from the facts conveyed by an architectural criticism text, its subjectivity, the transformation of knowledge to the parameters of the criticized work is examined.

Throughout the study, a set of parameters were determined to evaluate architectural criticism texts using structuralist approach.

Selected parameters is a classification to reach values and parts of the criticism texts mention.

This study, where structuralism is used as an evaluation method, aims to show values and parts of the texts. This is a system for understanding rather than evaluating architectural criticism texts. Criticism texts make sense. Revealing the meaning is subjective, but reaching the content of the meaning is an objective study. This equation was kept in memory throughout the thesis and no comparison or approval was included in the criticism texts.

These parameters consist of the literature review and all the units that make up the structure and the classifications that indicate the characteristics of all the objects in the environment. All cases are grouped under natural and cultural context. As a result of this classification, it has been seen which characteristics of the criticism texts highlight the structure.

While selecting the criticism texts to be used for classification, a structure that has not lost its validity among the features of the building has been written, a lot of criticism texts have been written and a structure that has been the product of different discussions has been chosen.

In the field study, the Pompidou building was selected with its entire historical process and timeliness, and nine critical texts written on it were examined. Without mentioning the integrity of the meaning of all these texts, their densities are mentioned.

The content of the parameter table created by a structuralist method was sought in criticism texts. Critical texts were analyzed with a systematic review method.

As a result of the study, some questions were raised to discuss the potentials, findings obtained during the research and fields of study of architectural criticism texts. These questions may be the content of many studies that are dependent on this study or independent.

With this study, the meanings of the values that the criticism texts convey in the information about a place and the parts they point to were investigated. With the structuralist method applied throughout the thesis, the analysis of the object of the criticism texts from the whole to the piece was carried out. The existence of the mentioned values was determined by this classification method. There are similarities and differences between criticism texts according to the density of the parameters.

Evaluation and analysis of criticism texts carried out with parameters provided sentence and word-oriented analysis of criticism texts that have the meaning of meaning. With this analysis, qualities regarding all parts of the content of criticism texts were revealed. As a result of the research, it has been seen that the criticism texts are divided into pieces and consist of multiple values. The expressions of these reached parts and values have never been compared and confirmed. The reason for this is that it is not a target to approve or criticize the text of the criticism.

The aim of the thesis is to teach the systematic analysis of the view of the criticism text with the emerging values and partial representations. It has been questioned that the architectural criticism texts can be examined with a system in the process from the writing of the criticism texts to the findings.

It should be remembered that the texts of architectural criticism are expression techniques and are readings by both the critic and the reader.

This is an endless process.





1. GİRİŞ

Mimarlığı anlatmak, mimari yapı hakkında bir fikir beyan etmek veya eleştirmek kritik bir meseledir. Kesitler, planlar, görünüşler, perspektif çizimleri, çeşitli soyutlamalar, teknik veya ölçüsüz çizimler, bütün mimari görseller ve metinler birer mimari anlatım tekniğidir. Bu noktada anlatım tekniklerini ikiye ayırırsak, biri tasarımcının kendi tasarımını anlattığı bütün tekniklerse diğeri de yapıyı gözlemleyen kişinin kendi gördüğüyle ürettikleridir. Bir mimarlık öğrencisinin karakalem tekniği ile çizdiği Süleymaniye camisi ikinci kısımda yer alır. İkinci kısımda yer alan tekniklerde birincisine göre fark bir anlamaya dair süreç içermesidir.

Mimari eleştiri metinleri de birer anlatım tekniği olarak kabul edilebilir. Bu teknik ikinci kısma aittir yani anlamaya dair bir süreci de içerir. Bu anlama olayının kapsadığı her olgu ve dışarı çıkan ürün eleştiri metinlerinin doğal sürecinde olması gereken şeylerdir. Söylenen sözler ve bu sözlerin kimlere ulaştığı, dönüştüğü, aktarıldığı bilgi, bilginin dönüşümü ve eleştirmenin işaret ettiği olguları kapsayan eleştiri metinleri önemli birer iletişim aracıdır.

“Kelimeler mekânın hem içindedir hem değil. Mekândan söz ederler; mekânı kapsarlar. Mekân üzerine söylem, mekânın içinde bulunan bir yerden değil, hayali ve gerçek, dolayısıyla "gerçeküstü" ama yine de somut -yine de kavramsal!- bir yerden gelebilecek mekânın bir hakikatini içerir” (Lefebvre, 2014 [1972], s. 262).

Anlam ve iletişim ürünü olması yönüyle birer anlatım tekniği olan eleştiri metinleri mimarlık alanında kritik bir meseledir. Bu meselenin içeriğinde yatan bütün veriler ve değerlerin süreçlerine dair bir sınıflandırma yapmak gerekir.

Bir tiyatro sahnesi düşünün, hem oyuncu hem de izleyicisiniz.

1.1 Tezin Kapsamı

Bu tez araştırmasında belirlenen kapsam çerçevesinde mimari eleştiri metinlerinin değerlendirilebilirliği süreç, yöntem ve içerik açısından irdelenecektir.

Mimari eleştiri metinlerine dair bir inceleme niteliğindeki tez iki yönlü bir sürece odaklanarak tanımlamalar yapmayı hedefler. Bu iki yönlü sreğte ilkin eleştiri metninin yazım aşamasıyla ortaya çıkarılan kavramlar ikinci olarak ise eleştiri metinlerini değerlendirerek okuyabilmek adına metinlerin içeriğindeki verilerin sınıflandırılması üzerinedir.

Tez kapsamında mimari eleştiri metinlerini anlamaya ve içeriğini keşfetmeye dönük bir çalışma uygulandı. Seçilen kavramlar ve yöntemler her zaman yazar ve okuyucu ilişkisini göz önünde bulundurarak yapıldı.

Tezin kapsamında mimari eleştiri metinlerinde uygulanacak değerlendirme yöntemiyle eleştiri metinleri üzerine sorular geliştirilip uygulanan değerlendirme yönteminin bulguları sunulacaktır.

1.1.1 Hipotez ve araştırma sorusu

Araştırma konusu mimari eleştiri metinlerinin incelenmesine dayanır. Gerekli süre zarfında yazar ve okuyucu rolleri ve eleştiri metninin üretim aşamalarının analizinden sonra bir anlatım tekniği olan mimari eleştiri metinlerinde parça bütün ilişkisinin analizinin nasıl yapılabileceği sorunsalı ortaya çıkar.

Mimari eleştiri metinlerinde parça analizi sağlayabilecek bir metin inceleme yöntemi olan yapısalcılık tartışmaya açılır. Bu Şekilde ortaya çıkan araştırma sorunsalı kurulur.

“Mimari eleştiri metinlerinin içeriğindeki parça odaklı olan değerlerin sınıflandırılması mümkün müdür?”

Bu araştırma sorusunun incelenmesi sonucunda hipotez aşağıdaki gibi oluşmuştur.

“Mimari eleştiri metinlerinde yapısalcı inceleme yöntemi metnin içeriğindeki parçaların ve değerlerin parametrelere bağlı olarak saptanmasını ve incelenmesini sağlayabilir.”

1.1.2 Problemin tanımı

Mimari eleştiri metinlerinin bir anlam ürünü ortaya koyduğu gerçeğine karşı bu anlamı değerlendirmekten ziyade mimari eleştiri metinlerinin içerdiği değerlerin değerlendirilebilmesi mimarlıkta eleştiri alanında yeni fikirler geliştirilmesini

sağlayabilir. Bir anlamın ortaya konulması da mimari nesnenin parçalarının eleştirilen tarafından tanımlanması, anlatılmasıyla gerçekleşir.

Eleştiri metninin anlamına bir bütün olarak bakmaktan vazgeçmeyerek bu anlamın yapısını oluşturan olguların varlığı üzerinde durmak bu olguların sınıflandırılmasını da sağlayabilir.

Mimari eleştiri metninde aktarılacak olan bilginin varlığı ve tanımlanması asıl meseledir. Mimari nesneye dair olan bütünün nasıl parçalandığı ve parçayı gösteren değerlerin oluşturulma kriterleri, yine bu kriterlerin sınıflandırılabilme yöntemi bu tezin genel kaygısıdır.

Ulaşılmak istenen hedef mimari nesnenin eleştiri metni ile bölünen parçalarının doğru bir şekilde tanımının yapılabilmesidir.

Bu yöntem ile mimari eleştiri metnlerine dair söylenecek yeni sözlerin varlığının aranması tezin genel amacıdır.

1.1.3 Yöntem

Tez boyunca mimari nesnede bütünden parçaya giden sürecin kavramsal analizi yapılır. Literatür taramasıyla öznellik, nesnellik, enformasyon, bilgi, gerçek ve doğru kelimelerinin tanımlamalarıyla parça ve bütün arasındaki ilişkinin nitelikleri ifade edilir.

Tez boyunca mimari eleştiri metnlerinde parçanın önemi üzerinde durulur. Bir anlam bütünü olan eleştiri metnlerinde parçanın sistematik analizi için yapısalcı yöntem seçildi.

Yapısalcı bakışın yöntem olarak seçilmesinin sebebi eleştiri metninin içerdiği bütünün anlamının korunarak parçalarının analizinin hedeflenmesidir. Postyapısalcılık parçaların anlamının analiziyle yeni bir bütün anlamı ortaya çıkaran bir inceleme alanıdır. Bu sebeple Saussure'ın yapısalcılığında kalarak bütünün anlamının korunması tezde özen gösterilen bir detaydır.

Yapısalcı yöntemin gösterge, gösterilen ve gösteren kavramları sistematik bir düzlemde parametre, değer ve parça olarak yeni tanımlamar ile tez içerisinde yerini bulmuştur.

Sınıflandırma çalışmasında parametreler literatür taramasıyla mimarlık ve çevresinin nitelik elemanları olacak şekilde listelenmiştir. Doğal ve kültürel bağlam başlığı altında yapının tasarım elemanlarından, kullanım niteliklerine kadar birçok parametre oluşturulmuştur. Bu parametreler altında incelenecek eleştiri metinlerinde birçok eleştiriye sahip olması ve farklı eleştiri biçimlerine sahip olması şeklinde özellikler belirlendi. Bu aranan özellikler sonucu Pompidou binası seçilmiştir. Bina üzerine seçilen dokuz ayrı eleştiri metni üzerine gerçekleştirilen incelemeler eleştiri metinlerinin anlamını bozmadan ve birbiriyle kıyaslamadan bu sınıflandırmanın gösterdiği bulgularının çıkarılması hedeflenmiştir. Mimari eleştiri metninde kullanılan parametrelerin değerlendirilmesi ve parçayı gösteren değerlerin sınıflandırılması alan çalışması kapsamında gerçekleşir.

Parametreler ile seçilen mimari eleştiri metinlerinin içeriklerinin bulgusuyla mimari eleştiri metinlerinin sistematik bir biçimde incelenebilirliği, gelecek projeleri ve mimari eleştiri metinlerine dair düşünülmesi gereken sorular irdelenmiştir.

Uygulanan yöntem mimari eleştiri metinlerinin anlamına dair bir değerlendirme yapmaktan çok, eleştiri metinlerinin yapısındaki olguların nesnel bir analizini hedefler.

2. YAZI VE NESNE

Dilin kullanımı mimari eleştiri metnlerinin yazımında önemli bir faktördür. Mimari eleştiri metnlerinin içerinde geçen bütün kavramlar, kelimeler ve cümleler her zaman eleştirinin nesnesine dair bir takım değerleri işaret eder. Burada dilin işlevi aktarılmak istenen olgunun sunulma yöntemidir.

Foucault yazının yazar tarafından nesnenin gerçekliklerini bir taslak halinde sunduğu bütün olduğunu ifade eder ve yazının içerinin dil ile dışa vurulan gerçeklikler olduğunu belirtir (Foucault, 1994 [1966]).

Bu araştırma boyunca mimari eleştiri metnlerinin nesnesini ifade ettiği değerlerin analizi yapılacaktır.

Atilla Yücel mimari eleştiri metnlerinin alanlarından bahsederken eleştirinin genel bir kavram olduğunu, bunun mimarlık tarihini, proje değerlendirmelerini, okullardaki doğru, yanlış yorumların da eleştiri olduğundan söz eder. Yücel bir yapının bir eleştiri metninde yapının çıkış nedenlerine, onu biçimlendiren kaynaklara, çevreye başvurulurken verilerden hareketle nedensellik ilişkilerine girerek ya da dönemin egemen üslup özellikleriyle açıklayabildiğini ifade eder. Bir başka eleştiri yazarının ise binanın mimarının kişiliğinde o eseri değerlendirecek ipuçları bulmaya çalışması veya yapının sağladığı faydayı, kullanıcının tepkilerini kriter olarak alabilmesinin de mümkün olduğundan bahseder. (Yücel, 1985).

Yücel'in tarif ettiği bütün bu eleştirel bakış açıları nesnenin bilgisinin sunulma yöntemlerine de işık tutar.

Bu bölümde mimari eleştiri metnlerinin tanımları, hedef nesnesi ve mimari eleştiri metnlerinde aranacak olan parçalar ve parça tanımının yeni ontoloji alanında yapılması hedeflenmiştir.

2.1 Mimari Eleştirinin Eleştirisi

İdeoloji bir toplumsal öğreti oluşturan siyasal, bilimsel, ahlaki veya estetik olan düşüncelerin hepsidir. Mimarlık yapmak da bir ideoloji içerir; yaşama dokunan her şey, bir şeyleri değiştiren her şeyin olduğu gibi. Cadde üzerindeki yeni yapılan bir bina, mimarının veya işverenin anlatmak istediğiyle hafızada canlanabilir. Mimarlığın dünyayı gösterme, anlatma gücü onun ideolojisini ne kadar güçlü kullandığıyla alakalıdır. Mimari nesne çoğu zaman bir görsel ürün olmaktan öteye geçer.

Cengiz Bektaş mimarlıkta eleştiriyi şu ifadelerle özetler;

“Bir amaca yöneltilmiş çabalarımızın belki de en çok yararlanacağı yol; deney, ardından eleştiri yoludur. Mimarlık adına yapılan, bu adı taşımaya yeterli her yapı, bir bakıma deneydir. Bunun, bir kişinin deneyi olmaktan çıkarak, bütün bir toplumun deneyi olması durumu, o toplumun ilerlemesini sağlayacaktır. Bir deneyi açıklayabilmek, gözlemek, ayrımlarına inerek yeniden birleştirmeye, bir sonuca varmaya çabalamak demektir. Bir yapının toplum deneyi olabilmesi için, önce tanıtılması, eleştirilmesi gerekir” (Bektaş, 1967, s.15).

Bektaş'ın mimarlıkta eleştirinin gerekliliğini özetlediği cümlelerden mimarlıkta eleştirinin yazar bina ve oyucususu arasında ortak bir zemin oluşturduğunun da özetidir. Taksim, Gümüşsuyu'ndaki Tüten apartmanının 1936 yılında yayımlanmış Arkitekt dergisindeki tanıtım yazısı, okuyucuya hem binanın konumu hem de iç mekânı hakkında bilgi verir. Adil Denктаş'ın herhangi bir kısıtlama olmadan tasarladığı bina kendi tabiriyle “...zevкли bir konforun bütün inceliklerini taşımaktadır” Metni okumadan önce araştırmacı için yalnızca zamanının modern yapıları sınıfında olan bu tasarım bir anlam kazanarak ona bakıldığında artık içindeki salondan dışarıdaki manzaraya olan hakimiyetiyle ve arsanın bulunduğu bayırda cisimleşmiş haliyle okuyucunun gözünün önüne gelmektedir. “Arsanın müsaadesinden ve manzaradan azamî istifade edilmiş, ön cephede arsanın şevliği muvaffakiyetle biçimlendirilmiştir” (Denктаş, 1936, s. 134).



Şekil 2.1 : Tuten apartmanı ön cephesi. (Denktaş, 1936, s. 135).



Şekil 2.2 : Tuten apartmanı iç mekân. (Denktaş, 1936, s. 136).

Bu metin yapının kendi mimarının onu en objektif biçimde tanıttığı bir anlatıdır; ancak bu anlatım yapının tasarım fikrinin okuyucuya geçmesi ve onu tasarlandığı şekliyle kabul etmesinin bir yoludur. Caddede bulunan bir bina caddeyi kullananlar için yalnızca bir duvar olmaktan öteye bu şekilde geçebilir. Fakat, bir duvar dahi önünden her geçen için farklı algılanabilir. Bir okuyucunun tam metni okuduğunda algıladığı ve kabul ettiği bina metni başka okuyular için farklı şekilde biçimlenebilir. Burada birçok etken söz konusudur; kişinin yapıyla olan gündelik ilişkisinden kişinin öznel birikimine kadar.

Eleştiri kelimesi bu noktada devreye girer. Eleştirinin amacı ve yöntemi, onun tarihsel süreci ve incelediği konular, yine onun okuyucu üzerindeki etkileri tartışmaya açılmalıdır. Nitekim, eleştiri de bir ideoloji ürünüdür. İster basit bir

tanıtım yazısı olsun ister beğeni cümleleriyle dolu öznel bir metin olsun eleştiri metni sınıfına girebilir, ancak bu kategoride bulunmasının şartları onun doğruluğu veya yanlışlığıyla ilgili değil, ona hangi noktadan ve kriterlerle bakıldığıyla alakalıdır.

Bu tez ile eleştiri metinlerine hangi biçim ile bakılabileceği ve ondan beklentinin neler olabileceği, aynı zamanda eleştirinin eleştirisi onun yöntemi ve hedefinin ne olduğu tartışılarak yapılır.

2.1.1 Eleştiriye doğru

Mimarlık değişir, mimarlık değiştikçe eleştiri de değişir. Eleştiri metinleri birbirini beslemeye devam ederek dünyaya yayılır. Her şeyin yapmak üzerine kurulduğu bir dünyada eleştiri metinleri yıkmayı da göz önüne serebilir. Mimari ürünler, mekân kullanımı ve yapılar değişime uğrarken veya oluşturulurken bir çok eleştiri metni yazılır. Eleştiri, değerlendirmekten ziyade anlamaya yönelik bir süreçtir. Doğru ile yanlışın birbirinden ayrılması amacıyla açıkça var olan bir durumun ortaya konması, çeşitli açılardan irdelenmesi; kişi veya grupların olaya bakış açılarının sorgulanması, dayanan düşüncelerin geçerliliğinin insanın kültürel ve bireysel varoluşu için taşıdıkları anlamın değerinin belirlenmesi; burada bir sorun varsa bu soruna nasıl yaklaşılacağı tartışılması ve çözüm önerilerinin ileri sürülmesi eleştirinin temel hedeflerindedir” (Gür, 2004, s. 211). Mimari eleştiriler plan, kesit, cephe gibi görsel araçların tanıtılması şeklinde kalmıştır. Tanımlayıcı metin türü olarak kalan yazılar mimarlık dergilerinde gelişen temsil öğeleriyle yapıyı tanıtır. Bu tanıtma amacı mimarlığın “yapma” olgusunun ötesine geçemeyerek bitmiş bir tasarımın hedef alınmasıdır.

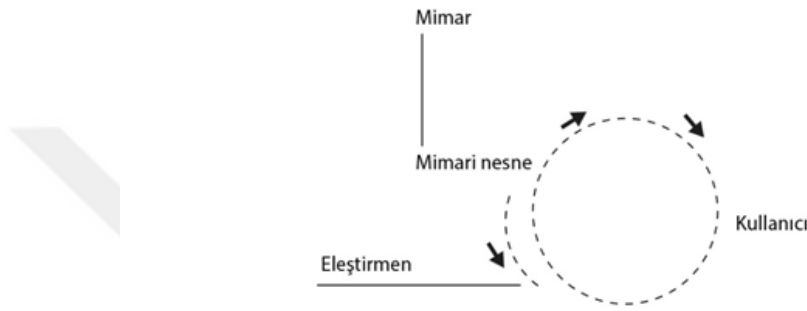
Eleştirinin hedefi alternatif bir bakış yaratmaktır.

“Eleştiri bilim değildir. Biri anlamları inceler, öteki anlam üretir. Eleştiri bilim ile okuma arasında bir yerde durur” (Barthes, 2016 [1966], s. 56). Bilgi bilincin gerçek dünyayla kurduğu bir ilişkidir. “Bilme edimiyle öznedede, bilinçte yeni bir şey oluşmakta, yeni bir oluşum ortaya çıkmaktadır; ama oluşan ya da değişen nesne değil, tasarım ya da bilgidir... Bilme ediminin nesneyi her kavrayışıyla bilgi oluşumunda içeriksel bir büyüme olmaktadır” (Hartmann, 1998 [1942], s. 10).

Yine Yücel eleştirinin bir değerlendirme olmadığını, bir okuma olduğunu şu cümleler ile ifade eder. “Eleştirinin yargılanması her şeyden önce bir anlamlandırma, bir açıklama, bir değerlendirme çabasıdır. Bu nedenle, çabanın genellikle hem bir

okuma, hem de bir yazma edimini içerdiği göz önüne alınca, eleştiri, çok daha yalın ve yansız biçimde, bir okuma deneyiminin aktarılması biçiminde de tanımlanabilir” (Yücel, 2007, s. 3).

Eleştirmenin rolü eleştirisi yapılan nesne, yapı veya mekân ile kullanıcısı veya eleştiri metninin okuyucusu arasında bir bağlantı yaratmasıdır. Okuyucuda üretilen bilgi eleştirinin nerede durduğu ve stratejik tutumuyla alakalıdır. Okuyucunun birikimi ve eleştirmenin onu yönlendirmesi ile var olan ilişkiye ek olarak birçok farklı ilişki türleri yaratılabilir (Şekil 2.3).



Şekil 2.3 : Döngü

Araştırmacı tarafından oluşturulan bu şema tez boyunca varlığını sürdürecektir. Öyle ki binanın tekrar aynı kişi tarafından kullanımını eleştiri değiştirebilir. Eleştirmenin dolaylı yoldan kullanıcı ve onun nesnesine yaptığı müdahale çevrenin defalarca tasarlanmasına, algının defalarca farklı bedenlerde farklı biçimlerde üretilmesine yol açabilir.

2.1.2 Eleştirinin yöntemi

Eleştiriye Marksist eleştiriden akademik eleştiriye, stotükocu eleştiriden radikal eleştiriye kadar sınıflandırmak mümkündür; ancak hangi tür olursa olsun eleştirmenin yazım tekniği, kullandığı kavrama bakışı belirleyicidir. Bu yakınlık ilişkisiyle eleştiri öznel ve nesnel olarak iki türe ayrılabilir.

Önemli olan “eleştirmen”in görme biçimindeki bütün olguları doğru şekilde değerlendirebilmek ve yöntemler üzerine düşünmektir.

Eleştirinin hedef nesnesi ürünün gerçekliği değil, eleştirmenin onda gördüğü doğruları aktarmasıdır. Bu noktada eleştirinin söyledikleri çeşitlenir ve çözüme ya da görülmeyeni anlamaya dönük bir sürece girer.

Öznel eleştirisi, tümüyle öznenin takdirine bırakılmış, nesneyi tanımlamayan, yalnızca beğeni ifadelerinden oluşan bir metin değildir. Sübjektif değerler ile nesnenin bir takım doğrularının aktarılmasıdır. "... mimarlığı konu alan çalışmalardaki başlıca kusur, inşa edilmiş eserleri resim ya da heykelmiş gibi ele almalarıdır, yani saf birer plastik olgu gibi, tümüyle dıştan, tümüyle yüzeysel olarak incelemeleridir" (Zevi, 2015 [1948], s. 16). Zevi'nin de bahsettiği gibi yüzeysel olarak bahsetmek yalnızca herkes tarafından aynı şekilde görülebilen nesnenin gerçekliğine götürmekten başka bir şey değildir.

Eleştirilen yapıt, ister bir felsefi çalışma ister bir toplum anlayışı olsun, bu yöntemde eleştirmen nesneyi tamamen kendi gerçeklikleri cinsinden ele alır, onu aşan değer ve standartlara rağbet etmez. Eleştirmenin gördüğü nesneyi nasıl kavradığını anlattığı metin hem öznel hem de nesnel değerler taşıyabilir. Metni yazan da bir özne olduğu için mutlak bir objektiflikten bahsetmek zordur. Bu durum aktarılan bilginin çarpıtılması olarak düşünülmemelidir, aksine bilginin değişen doğrular ile gerçekliğe yaklaşmasını sağlar. Gür "genel sistem" kuramcılarını üzerine şunları söyler "genellenmenin amacı etki ve yönetim alanı içine alınan sistemi belli yasalara tabi kılarak denetim altına almaktır. Oysa gerçeklik genellemelerin ötesinde ve farkların takdirinde aranmalıdır"

Eleştirinin amacı eleştirmenin doğrularını okuyucuya sunmaktır. Mimari eleştirisi metinlerinde eleştirmenin belirli bir kavrama, olguya veya yapının bir parçasına olan yakınlığı onun öznel görme biçimi olarak tarif edilebilir; ancak burada öznellik kavrama olan yakınlık ile nesnel bir bilgi üretmeye, üretilen bu bilginin okuyucu tarafından katlanarak çoğaltılmasına imkan verir. Mimari eleştirisi metinlerinde öznellik ve nesnellik arasındaki ilişki burada aranmalıdır. Öznellik yalnızca beğeni kelimelerinden ibaret değildir. Bir esere yaklaşımın parçasallık içermesi onun yazarının üzerinde durduğu bağlama yakınlığıyla alakalıdır. Üzerinde durmak gerekirse eleştirmenin değindiği konu ne olursa olsun onun kişisel görüşünü barındıracaktır, yani gerçekliklerden bahsetmek yerine kendi doğrularından bahsedecektir. Bütün bu ifadeler eleştirmenin doğruları olarak bakıldığında bu yargılar okuyucu tarafından nesnel bilgi olarak tanımlanır. Bu durumda bahsi geçen bu nesnellik yakın yargıların algılanması her okuyucu tarafından farklı gerçekleşebilir. "Böylece, gerçeğin hayali olduğunu söylemeyi reddetmemiz gereken soyut bilimde, herhangi bir doğrunun varlığını asıl bir gerçek olarak zorlukla iddia

edebiliriz. Öte yandan, her ne kadar protesto edersek edelim, bir yerlerde doğrunun gerçek olması gerektiğini hissediyoruz ve biliyoruz” (Bradley, 1914, s. 35).

“Dahası, veriler gerçekte enformasyon veya akılda bilgi haline gelme yeteneğine sahiptir. Bu geçiş türü, alıcının verilere nasıl anlam verdiğiyle bağlıdır. Sonuç olarak, enformasyon, bilgi ve veri arasında basitçe açıklanması gereken bir geçiş olduğu söylenebilir” (Ünal & Demir, 2020, s.15).

Ünal ve Demir’in gerekli literatür taraması sonucunda veri, enformasyon ve bilgi arasındaki etkileşimi özetlediği bu cümlelerden mimari eleştiri metinlerinin içerdiği veriler ve bilgilerin değişimi tartışmaya açılabilir.

Eleştirmen kendi doğrularını anlattığı her bir paragrafta farklı bir konumda yer alabilir. Eleştirilen şeye bir mekân dersek, eleştirmenin mekâna nereden baktığı onun öznel tutumudur; ancak mekân üzerine söylediği onun gözlemi veya analizi sonucu tasarlanan nesnel bilgidir.

Bu noktada eleştirinin okuyucuyu eleştirdiği ürünün içine çekebilmesi için okuyucuyu eleştirmenin bakış açılarında gezdirmesi şarttır. Eleştirmenin eleştirdiği şeyi bir görüntü olarak değerlendirmedeğinde, onu kendi birikimi ve kaygılarıyla kendine özgü yöntemlerle değerlendirdiğinde okuyucu metin boyunca üretilmiş olan yapının görünen veya görünmeyen parçalarında gezmeye başlayacaktır.

2.1.3 Eleştirinin hedef nesnesi

Eleştirinin nesne ile olan ilişkisi ondan ürettiği anlam ve biçimlerdir. Eleştirmenin görevi bu üretilecek olan anlamın kendinden bir parçası olmasını sağlayabilmektir. “Eleştirinin yapıyla ilişkisi, bir anlamın bir biçimle ilişkisidir. Eleştirinin yapabileceği şey, bir biçimden, yani yapıttan belirli bir anlam türetip yaratmaktır” (Barthes, 2016 [1966], s. 57).

Eleştiriden bir anlamın türemesi yapıt ve eleştirmen arasındaki farklılıklardan doğar, nesneyi eleştirmenin farklı perspektiflerden görebilmesi onun birikimi ve algısıyla alakalı bir durumdur. Eleştirmenin yaklaşımı ne kadar öznel olursa, üretilen anlam diğer insanların ürettiklerinden veya üretmediklerinden o kadar farklılaşır. Oluşturulan anlamlar ile eleştirinin hedefi bir nevi tanımlanmış olur. Burada her okuyucu için aynı olan bir sonuç hedeften bahsetmek imkansız olur. Eleştirmen okuyucuya kendi dünyasını açar, ve kendi dünyasıyla bu başka dünya ile karşılaşan

okuyucu bu yeni dünyada farklı doğrular üretebilir konuma gelir. “Başarılı bir eleştirel teorinin etkisinin özgürleşme ve aydınlanma olması gerekir. Daha doğrusu, bir eleştirel teorinin içkin amacı başarılı bir aydınlanma ve özgürleşme sürecinin kendi kendisinin bilinci olmaktır” (Geuss, 2002, s. 92).

Eleştiriye doğru söylenebilecek olan üretilen bilginin sonsuzluğunun farkında olmak olduğudur. Eleştirmenin rolü, sunduğu ürün ile okuyucunun nasıl bir süreçten geçeceğini tahmin etmektir. Bu öngörüler eleştirinin temel hedefini oluşturur.

Colquhoun eleştirinin amacını şu ifadeleriyle açıklar;

“Eleştiri, heves ile kuşku, şiirsel yakınlık ile çözümlenme arasındaki sahipsiz ülkede oturur. İşlevi, çok ender durumlar dışında, ne göklere çıkarmak ne de yerin dibine batırmaktır ve hiçbir zaman da tartıştığı yapıtın özünü kavrayamaz. Yapıtın göze görünen özgürlüğünün ötesine geçmeli ve onu bir eşşöze dönüştürmeden onun ideolojik çerçevesini sergilemelidir (Colquhoun, 2005 [1977], s. 165).

Colquhoun’ın eleştirinin tanımı ve hedefi üzerine olan ifadesi mimari eleştirilerin yönteminin yapıtın anlamını kavramak ve bunun için bir uğraş olduğudur. Colquhoun’ın cümlelerinden eleştiri metinlerinin bir anlam bütünü olduğu ve bu bütünün korunması gerektiği çıkartılabilir. Bu araştırma boyunca eleştiri metinlerinin birer anlam ifade ettiği gerçeği göz önünde bulundurularak o anlamın içeriği ve sergilenme yöntemleri üzerine incelemeler yapılacaktır.

2.2 Mimari Eleştiride Parça Ve Bütün İlişkisi

Eleştirinin bir temsil veya aktarım işi olduğu düşünülürse, bu süreçte nesnenin parçalarına ayrılıp tekrar bütünleşme işleminde öznellik ve nesnellik ilişkisi bu sürecin bağlarının güçlenmesine olanak verir. Bu bölümde nesneye dair olan fikrin izlediğini yollar parça-bütün ilişkisi ve yeni ontoloji felsefesi ile açıklanacaktır.

Mimari nesnenin ilişkileriyle ve detaylarıyla bir bütün olduğu gerçeği ortadadır. Eleştirmen onun her özelliğinden bahsetmek zorunda değildir. Bütünün bir kısmını ele alarak bir eleştiri metni ortaya koyabilir (Çizelge 2.1).

Çizelge 2.1 : Bütün ve parça arasındaki ilişki.

Bütün	Parça									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	...

Eleştirinin amacı yazarının yapıyı veya mekânı nasıl gördüğünü aktarmasıdır; ancak aktarım tek bir solukta olmayıp, parçalara bölündüğünde bütün görüntüyü okuyucu hafızasında oluşturduğunda doğru bir çözümleme olacaktır.

Venturi bütünlüğün dışlama ile değil aksine içirme yoluyla elde edilebileceğinden bahsediyor. “Tek bir parçanın kendisi bütündür; çok sayıda olana gelince, bu da parçaların ölçek değiştirmeye ve hepsinin birlikte tek bir desen veya doku olarak algılanmaya yönelik eğilimlerinden ötürü bir bütün olarak kavranır” (Venturi, 1966, s. 142).

Eleştiri metninde bütünü görebilmek ana görüntü üzerine bir fikre sahip olabilmek için önemlidir. Parçalar arasındaki ilişki ne kadar kuvvetli ise bütünü görmek o kadar kolaylaşır. Tekrar etmek gerekirse, mekân veya yapı birbirini besleyen ancak birbiri gibi olmayan birçok parçadan oluşur. Ve bütünü görebilmek için bu farklı parçaların değerlendirilmesi gerekir; ancak unutulmaması gereken olgu her bir parçanın değerlendirilmesiyle amacın bütünü görmek olduğudur aksi takdirde eleştirinin hedefi nesnesinden başka durumlara kayabilir.



211. Sullivan, Farmers' and Merchants' Union Bank, Columbus, Wis.

Şekil 2.4 : Çiftçiler ve tüccarlar birliği bankası | Sullivan, 1919. (Venturi, 1966, s. 145).

Venturi bir yapıdaki parçaların neler olabileceğini Sullivan'ın tasarladığı çiftçiler ve tüccarlar birliği bankasında tanımlamıştır. Bu anlatım bir eleştiri metnidir. Venturi'nin bu paragraftaki kaygısı ise binanın parçaları üzerinedir.

“Amaçlanmış olan o zor ikili durum hemen göze çarpar. Plan, müşterileri ve çalışanları iki ayrı tarafa yerleştiren, önyüze dik uzanan ve tezgâh tarafından ikiye bölünmüş iç mekânı yansıtır. Bu ikili durumu dışarıda, aynı düzeyde bulunan simetrik pencere ve kapı yansıtır: bu öğelerin kendileri yukarıdaki ince uzun süslemeler tarafından ikiye bölünmüştür; ancak bu süslemeler aynı zamanda yukarıdaki tek hatılı, orta bölümü daha bir vurgulayarak üç ayrı parçaya bölerler. Hatılın üzerindeki kemer bir taraftan ikili durumu güçlendirmeye yöneliktir; çünkü ortaya çıkışı hemen altındaki panoya bağımlıdır; fakat diğer taraftan da tek oluşuyla ve baskın boyutlarıyla, kapı ve pencereden kaynaklanan ikili duruma çözüm getirir. Önyüz çeşitli sayıda parçaların bin bir türlü oyunu sonucunda oluşmuştur - ikiye veya üçe bölünmüş öğeler gibi tek öğeler de eşit derecede göze çarparlar fakat önyüze genel olarak bakıldığında, onun bir bütün oluşturduğu görülür” (Venturi, 1966, s. 144).

Yüksel Demir bütün ve parça arasındaki ilişkiyi benzer şekilde bütün ve boyut olarak ele alır. “Bir olgunun ‘bütün’ olma niteliğini taşıması durumu, söz konusu olgunun başka olguları içermesi olarak anlaşılabilir. Bir başka deyişle ‘bütün’ olma durumu aynı zamanda ‘içeren’ olma durumudur. Bir ‘bütün’ü oluşturan ‘boyut’lar da bu ‘bütün’ tarafından içerilmektedir. Burada ‘boyut’ aynı zamanda ‘içerilen’dir. Bütün olgular aynı zamanda hem ‘içeren’ hem de ‘içerilen’ niteliği taşıyabilir” (Demir, 2000, s. 7).

Parçaları varlığının bilgisi bütünü değerlendirmeyi kolaylaştırır. Mimari yapı her ne kadar bir bütün olarak ele alınabilse de onun aslında mimar tarafından parçaların ilişkileriyle düşünülen bir tasarım olduğu ve mimarın düşünmedi ilişki öğeleriyle kendini yenileyen bir bütün olduğu bilinir.

Mimari yapıyı eleştiren kişi ise yapıyı herkesin gördüğü veya kimsenin görmediği parçalar üzerinden tanımlayabilir. Yazarın doğrularının olduğu ve aktarımın gerçekleştiği bu kapsayıcı süreçte parçalar her zaman varlığını korur.

2.2.1 Eleştiride özne-nesne ilişkisi

“Eleştiride öznenin karşısına konması gereken şey nesne değil, onun yüklemidir. Başka bir deyişle, eleştirmenin karşısındaki nesne yapıt değil, kendi dilidir. Bir eleştirmenin dille ilişkisini nasıl tanımlarız? Eleştirmenin nesnelliğini işte bu açıdan açıklamaya çalışmamız gerekir” (Barthes, 2016 [1966], s. 32). Bu durumda eleştirmenin nesnelliği, onun yaklaşımındaki detaylarda dayanır. Nesne öznenin karşısına getirildiğinde gerçekliğini kaybetmez ancak öznenin bir takım doğrularıyla, öznel bakışlarıyla tanımlanmaya başlar. “Kendi bilincinde olma, yalnızca kendinden uzaklaşmakla gerçekleşir. Bilgi yalnızca nesneyi karşıya koymakla ortaya çıkar; eğer bilginin kendi öznesi nesne ise, bu durumda karşıya koyma ortadan kalkacaktır; çünkü o, "bilmek istediği şey"dir; ama onu tanımaz. Belirli bir mesafeden ona yaklaşırsa, bu durumda nesneyi bilir; ama artık o da kendisi değildir” (Hartmann, 1998 [1942], s. 30). Nesne bir zaman sonra öznenin parçaları içermeye başlar. Özne kendi gördüğünün başkası tarafından da görülüp görülmediğini sorgulayabilir; ancak görülen şeyin bire bir aynı olması imkansızdır; çünkü artık görüşümüz bir resimden fazlasıdır. “Ama algıladığım yalın ve gerçek bu yüzden ayrıca evrensel bir ortam değil, ama kendi başına tekil özelliştir ki, gene de, böyle iken ne bir özellik ne de belirli bir varlıktır; çünkü şimdi ne birdedir ne de başkaları ile ilişkilidir. Oysa ancak birde iken bir özellik, ve ancak başkaları ile ilişkide iken belirlidir” (Hegel, 1986 [1807], s. 87).

Nesneye bilinmesi gereken bir olgu ve öznenin onu bilmesi beklenirse, bilginin oluşumunda asıl olan nesnellik ve öznenin ilişkisini daha doğru görülebilir. Hartmann bilginin oluşumunu şu sözleriyle ifade eder; “...bilmenin temelde var olan özne ile var olan nesne arasındaki bir varlık ilişkisi olduğu kuşkusuz görülür. Bu ilişkide nesne, yalnızca özne karşısında kendi bağımsızlığını sürdürmekle kalmaz, aynı zamanda tümüyle değişmemiş ve dokunulmamış olarak kalır; oysa öznenin bir şeyler değişmiş, yeni bir şey ortaya çıkmıştır: Bu da tasarım ya da daha genel söylenirse bilgi oluşumudur. Bu şekilde bilme ilişkisi de üç ögeli bir ilişki olmaktadır: Özne-bilgi oluşumu-nesne. Bilmenin nesneyi her kavrayışıyla, bilgi oluşumunda içeriksel bir artış olur” (Hartmann, 1998 [1942], s. 9).

Buradan bilginin, bilinç ile onun nesnesi arasındaki ilişkide gizli olduğunu söyleyebiliriz. Bilme edimiyle her defasında öznenin bir şeyler değişir. Öznenin algısı yenilenir, tekrarlar ve üretir. Öznenin oluştuğu bu durum nesnenin gerçek bilgisi değil,

öznenin nesneye dair doğrularıdır, yani tasarımıdır, bilginin oluşumudur. Nesneyi her kavrayışta bu oluşumda bir çoğalma da görülecektir. Sonuç olarak nesnel bilgi öznel doğrular ile yoğrularak alternatif görüşler ortaya çıkacaktır.

Yazılan her eser okuyan her kişiyi bir sonuca getirmek zorunda değildir. Bilginin aynı kalması onun nesnelliğiyle alakalıdır. Burada nesnellik tanıtım yazılarından farksızdır; ancak öznel olan bilgi, okuyucu ve yapı tarafından defalarca üretilmeye devam eder. Eleştiri kendinden uzakta bir yerlerde büyümeye devam eder.

Unutulmamalıdır ki her okuyucu aynı yazıyı aynı şekilde okumaz. Okuyan herkesin ortak paydada dağılması veya büyümesi metnin parçaları arasındaki bağların bütünü oluşturmasındaki başarısıyla doğru orantılıdır. Okuyucu metin boyunca hem parçaların gerçeklikleri içinde kaybolarak, hem de parçalar arasındaki bağlar ile bütünü anlar. Parça bütün ilişkisinin görüldüğü eleştiri metinleri bütün bu söylemler ışığında okuyucuya yeni öznel bilgilerin üretilmesinde yol gösterir. "Eleştirmeni denetimi altına alan şey yapıtın anlamı değil, onun yapıt hakkında söylediklerinin anlamıdır" (Barthes, 2016 [1966], s. 58).

Metni okuduktan sonra okuyucunun algısında oluşan doğrular, tasarımlar metin ile okurun birlikte gerçekleştirdikleri bir etkileşimin ürünüdür. Bu nedenle metnin ürününün okuyucunun algısı olduğu söylenebilir. "İletilen şey, son noktada, bir yapıtın anlamı ötesinde, o yapıtın yansıttığı dünya ile orada oluşturacağı ufuktur. Bu açıdan, dinleyici ya da okur söz konusu dünyayı kendi algılama yeteneklerine göre alımlar; bu yetenek de hem sınırlı olan hem de bir dünya ufkuna açılan durumla tanımlanır" (Ricoeur, 2007 [1983], s. 149).

Öznellik ve nesnellik karşılaşmalarıyla eleştirmenin okuması olan metin bir çok imge ile doludur. Yazarın gördükleri artık metinde bir analiz şeklinde dizilidir. "Yapıt ne denli imgelem yüklü olursa biz de sanatçının görünenleri algılayışına o denli derinden katılırız" (Berger, 1986 [1972], s. 10). Bu görülenler her okuyucu tarafından aynı şekilde görülmez ancak görülen şeyler ne denli farklılaşırsa okuyucu da alternatif senaryolar hayaline o kadar yaklaşır. Bu yüzden, algı karşılaşılan her şeyin ürünüdür. Bilinenler ve bilinmeye çalışılan bütün olgular algıyı oluşturur.

Bu sebeple yapıtı tamamlayan kişinin okur olduğunu söyleyebiliriz. Eleştiri metni eğer bir taslak halinde okunmayı bekliyorsa, okur ondaki bütün boşlukları, eksiklikleri ya da gizli kalan doğruları çözümlenmeye, anlamaya çalışır.

2.2.2 Yeni ontoloji

Hartmann eski ontolojiyi şu şekilde tanımlar;

“Aristoteles’ten skolastiğin bitimine kadar geçerli olan varlık öğretisidir” (Hartmann, 2001 [1942], s. 10).

Yine Hartmann eski ontolojide varlığın maddesel şekil olarak yoğunlaşmış, düşüncede kavranabilen, nesnelere belirleyici ve şekil verici özü olduğunu ve içinde insanın da olduğu nesnelere dünyasının yanında, zaman ve maddesi olmayan, yetkin ve yüksek varlıklardan oluşan özler dünyası ortaya çıktığını ifade eder. (Hartmann, 2001 [1942]).

Eski ontolojide herhangi bir şeyin özü anlaşılabilirse onun sebep olabileceği her şeyin de anlaşılabilir olduğu söylenirdi. Yani bir bütünün tek bir özün ürünü olduğu ve varlığın temsilinin bu olduğu düşünülürdü.

Yeni ontolojinin yolu ise kategori analizlerinden oluşur. Varlığın katmanlardan oluştuğunun bilgisiyle katmanlar arasındaki ilişkileri ve her şeyin bir öze bağlanmama durumu yeni ontolojinin öğretisidir.

Hartmann insan varlığının katmanlarını şu şekilde sınıflandırır;

- İnorganik katman: Fiziğin konusudur.
- Organik katman: Biyolojinin konusudur.
- Bilinçli varlıklar katmanı: Psikolojinin konusudur.
- Tinsel varlıklar katmanı: Bilinçli varlıkların yaratıcılığı sayesinde var olan değerlerdir. Felsefenin konusudur. (Hartmann, 1998 [1942], s. 10).

Süleyman Velioğlu bütünselliğin ifadesini yaşamın eş anlamı olarak tanımlar;

“insan varlığı ve onun yaşamı da bir bütünselleşme süreci olur”. (Velioğlu, 2000, s. 180). Velioğlu bütünselleşme sürecini şizofreni ve varlık süreciyle açıklar. Nesnenin gerçekliğinin tamamen kaybolduğu durumda parçayı gösteren değerler yaratma edimi olarak eldeki tek veriler olabilir. Yine şizofreni durumunun gerçeklikten yoksun bir negatif yaratma edimi olduğundan bahsedir. İnsan bir bütün olduğunda varlığını tamamlar. İnsanın bu şekilde parçalardan oluştuğunun ve nesnelere olan ilişkisindeki rolleriyle nasıl bir bütünleşme sürecine girmesi yeni ontolojinin incelediği olaydır.

Bu tezde yeni ontolojinin parça ve bütün şeklinde varlığı incelemesi bir yöntem olarak benimsendi. Yeni ontolojinin varlığı katmanlar olarak incelemesinin bütünün parçalardan oluşan bir olgu olmasıyla ilişkisi kurulmuştur. Varlık katmanlarının kendi içerisinde bir bütünleşme sürecinde oluşu eleştiri metinlerinin de varlığını bir anlam olma olgusunu yok saymayarak parçalarını analiz etmesinde referans olmuştur.

Dünyayı bir resim olarak algıladığımız iddia edilebilir. Bütün tasarım ürünleri insana, detaya inip kusurlarını veya detayda gizli kalan farklılıkları bulma konusunda yardımcı olmayabilir. Yapılar da insanlar gibi parçalardan oluşur. Bu parçalar onu yapısal olarak oluşturan şeyler olabilirken planlanmamış geçici parçalar da zamanla açığa çıkabilir.

Mühim olan parçaların tekil değerinden çok beraber işleyişidir. Bir şeyi anlamanın önemli bir yolu olan parça bütün ilişkisi mimarlığı da değerlendirme de bir yöntem olabilir. “Uyum, çokluğun organik birliğidir. Bir bütünün ayrı bölümlerinin bir aynı sonucu gerçekleştirmek amacıyla düzenlenmesidir” (Velioğlu, 2000, s. 203).

Eleştiri metinlerini incelersek, eleştiri türlerinin yalnızca bütün resme bakmadığını görürüz. Romantik eleştiri altında John Ruskin San Marco bazilikası üzerine yazdıklarında yapıyı tek bir obje olarak değerlendirmek yerine detaya indiğini görürüz. Orada bahsedilen taşıyıcı sisteme kadar parçalanan bir süreç olarak değerlendirilebilir. Ruskin kolonların hafifliğinden bahsederken onların nasıl da bulutlara karışıp köpük köpük olduğunu söyler. (Gür, 2009). Yine Marksist eleştiri metinleri veya radikal eleştiri metinleri olsun, her tür kendi bakış açısıyla yapıyı parçalarına ayırır; ancak çoğu türün bakış açısına hapsolup bütünü parçaya ayırıp, o parçadan kurtulamadığı da bir eleştiriye getirilen eleştiri olabilir. Akademik eleştiri metinlerinde bu durumun çok gözlendiği söylenemez. Akademik eleştiri metinleri daha çok yapıyı her parçasından analiz edip daha nesnel sonuçlara varmak isteyen bir yöntem izler.

3. OKUMA SÜRECİNİN İNCELENMESİ

Mimari eleştiri metinleri iki veya daha fazla okuma sürecinden geçer. Önce eleştirmen yapıyı okur, sonra okuyucu eleştiri metnini okur. Bu çok boyutlu ilişki düzleminde eleştirmen ve okuyucunun rollerinin nasıl konumlandığı önemlidir. Bu sürecin doğurabileceği birbirinden farklı potansiyellerinin olduğunu bilmek gerekir. Daha net bir ilişki çemberi için bu bölümde eleştirmen ve okuyucunun rolleri tarif edilip, onların arasındaki gerilimin ve bağların tanımları yapıldı.

Çalışma boyunca bu ikili okuma süreci göz önünde bulundurulmalıdır. Bu sebeple bir anlam bütünü olan eleştiri metninin anlamının ne olduğunun ortaya çıkarılmaktan ziyade o anlamın içerdiklerine değinilerek nasıl bir sürecin parçaları olduğu anlaşılmaya çalışıldı.

Atilla Yücel birbirinden farklı tutumları olan mimari eleştiri metnlerinin ne ifade edebileceğini şu sözleriyle açıklar;

“Bu farklı eleştirel yaklaşımları bir bütünün parçaları, aynı sanatsal olgunun değişik görünümleri olarak düşündüğümüzde, sanatçı - yapıt (ve içinde yer aldığı ortam) - ve izleyiciden oluşan üçlüyü bir iletişim sistemi olarak ele almak, sanat yapıtını da bir mesaj olarak yorumlamak mümkün olmaktadır. Değişik eleştiri yaklaşımları bu durumda iletişim ağının değişik bileşenlerine ağırlık veren parçacı yaklaşımlar olarak görülmektedir” (Yücel, 1985, s. 10).

3.1 Eleştirmenin Rolü

Eleştirmenin rolü onun nesnesi ile olan ilişkisi ve onu neye dönüştüreceğiyle alakalıdır. Yapıyı parçalarına ayırırken ona neler katabileceği eleştiri metninin temel kaygısını oluşturur. Eleştirmen rolünü gerçekleştirirken okuyucunun da onun bir nesnesi olduğunun farkındadır. Metnin kime ne kadar dokunacağı, metnin ne aktaracağı eleştirmenin onu parçalara ayırmasında gizlidir. Eleştirmenin bütünü görme sürecinden bütüne dair çıkarımları onun rolünü oluşturur.

Mimari eleştiri metinleri birer değerlendirme aracı değil, birer anlatım aracı olarak nitelenebilir.

Mimari eleştiri metinlerinde ilk aşama yazarın yapıya yaklaşmasıyla başlar, üzerine yazmaya veya aktarmaya değer grdğu bir noktadan eleştirisini yapar. Yazar yapıya yaklaşırken özgürdür. Sürecin başında yazar yapıyı anlamaya, onu bilinçli veya bilinçsizce sistematik bir işlemden geçirerek bir takım doğrular oluşturur.

Yazarın eleştiri metnini yazabilmesi için öncelikle eleştireceği nesneyi görmeli, deneyimlemelidir. Böylelikle eleştirmen kendi görme biçimiyle oluşan değerler ile mimari eleştiri metni arasında bir anlam btnlğu oluşturabilir.

3.1.1 Eleştirmenin görme biçimi

Nesne bir tabloya eğer eleştirmen ve okuyucunun onun neresinde bulunduğu değişkenlik gösterir. Kimi zaman eleştirmen tablonun içinden dışarı bakan bir özne, kimi zaman okuyucu tablonun içinde ve tablonun dışında olan eleştirmenin bir nesnesi olur. Kimi zaman ise okuyucu dışarıda ve eleştirmen ve yapı onun nesnesine dönüşür. Neye nereden bakıldığının önemi yazarın mimari yapıyı görmesiyle başlar.

Gerek mimari yapı gerekse mimari eleştiri metni birçok imgelerden oluşur. Bunların hepsi yazar ve okuyucunun onlara yaklaşımıyla anlam kazanır. Berger imgelerden şu şekilde bahseder;

“Bir imge, yeniden yaratılmış ya da yeniden üretilmiş görünümdür. Imge ilk kez ortaya çıktığı yerden ve zamandan — birkaç dakika ya da birkaç yüzyıl için— kopmuş ve saklanmış bir görünüm ya da görünümler düzenidir. Her imgede bir görme biçimi yatar” (Berger, 1986 [1972], s. 10).

Mimari yapının eleştirmenin öznel yargılarıyla tekrar tasarlanarak mimari eleştiri metinlerinin oluşturulma süreci bu şekildedir. Yazar yapıya kendi yargıları ile yaklaşarak bir başka yazarın değinmeyeceği bir parçalar bütününü çıkartır.

Gerçek mekân veya mutlak mekân her bakan tarafından ayrı biçimde görülür. “Bakmak bir seçme edimidir. Bu edimin sonucu olarak gördüğümüz nesne — her zaman elimizle dokunabileceğimiz bir nesne anlamında olmasa da— ulaşabileceğimiz bir alana getirilmiş olur” (Berger, 1986 [1972], s. 8).

Berger’in bahsettiği “ulaşılan alan” mimari eleştiri metinlerinin de birer anlatım tekniği ve anlam bütününü olmasının özelliğidir.

Eleştirmenin rolünde bütün görme biçimlerinin aktarımı sürecinin mimari yapının ve çevresinin gerçekliğini yitirmemesi bütün görme biçimlerinin birer objektif bilgilerden ziyade öznel doğrular olduğu kabul edilerek gerçekleşir.

3.1.2 Nesnel gerçekliğin devamlılığı

Eleştirmenin asıl rolü bir eserde yazmaya değer bir okuma çıkarmasıdır. Mimari yapı bütün nesnellikle eleştirmenin karşısında durur, eleştirmen nesneyi okumaya başlar. Bu süreç eleştirmenin her şeyden önce bir özne olarak davranmasının başlangıcıdır. Burada eleştirmen öznel bilgileriyle nesnel bir doğru üretmeyi hedefler. Buradaki ince çizgi metnin doğruluğu ile alakalıdır. Hiçbir okuyucu kendinden bir şeyler bulamadığı öznel değerleri benimseyemez. Eleştiri metni olanca nesnellik ve eleştirmenin öznelliğini aynı anda içermesiyle okuyucuda anlam ifade edebilir. Eleştirmen yapıyı parçalarına ayırır. Bilginin dönüşümü bu şekilde başlar (Çizelge 3.1).

Çizelge 3.1 : Öznellik ve nesnellik arasındaki ilişki.

Nesnel bilgi		Öznel bilgi									
Nesne	a	1	2	3	4	5	6	7	8	9	...
	b	1	2	3	4	5	6	7	8	9	...
	...	1	2	3	4	5	6	7	8	9	...

Nesne en küçük veya görülmeyen parçalarına kadar ayrılrsa bile onun bütünü gerçekliğini korumaya devam eder. Nesne nesnedir ve ona bakan herkes aynı biçimi görmeye devam eder. Eleştiri bütüne doğrudan yapıldığında gerçekliğin devamlılığından söz etmek zor olabilirdi (Çizelge 3.2).

Çizelge 3.2 : Gerçek ve doğru arasındaki ilişki.

Gerçek		Doğru									
Nesne	a	1	2	3	4	5	6	7	8	9	...
	b	1	2	3	4	5	6	7	8	9	...
	...	1	2	3	4	5	6	7	8	9	...

Yukarıdaki çizelgelerde gösterilen bilginin ve gerçeğin parçalarına ayrılma süreci eleştirmenin okuma süreciyle alakalıdır. Bir bilgi yalnızca bir doğrudan da oluşabilir, birçok doğrudan da oluşabilir. Önemli olan hangi doğrunun aktarılacak istenmesidir.

3.2 Okuyucunun Rolü

Okuyucunun rolü onun mimari eleştiri metniyle karşılaşmasıyla başlar, ancak bu sürece onun geçmişi, birikimi ve güncel durumlar dahil olur. Okuyucu okuması yapılmış bir mimari ürünü, eleştiri metni vesilesiyle tekrar okur. Bu süreçte okuyucunun bu nesneye ve metnin içerdiklerinin hem nesne hem de kendisiyle olan ilişkilerini nasıl bir bütüne sığdıracığı onun genel görevidir.

Eleştirmen bildiklerini sunduktan sonra okur metinle ve nesneye karşılaşır. Bu karşılaşma esnasında okurun aklından bildikleri ve metinden öğrenmeye çalıştıkları geçer. Nesneye dair gerçekliği oluşturan bilgiler her zaman birbirinin üstüne birikirken, defalarca paralelde gerçekleşen doğrular olur.

Okur mimari eleştiri metinlerini daima eleştirilen bina üzerine düşünerek okumasını gerçekleştirir. Mimari nesneye olan kendi değerleri ve yazarın değerleri arasında bir ilişki kurarak metni tamamlar.

Mimari eleştiri metinlerinin birer iletişim aracı olduğu gerçeği unutulmamalıdır. Eleştiri metninin ne aktardığı ve okuyucuya neyin geçtiği bu iletişimin temel kaygıdır.

Mimari eleştiri metninin bir anlatım tekniği olduğu ve aktarılanın bir anlam bütünü olduğu gerçeği ile bu bütünü okuyucunun kendi yargılarıyla değerlendirmesi metnin aktarım sürecinin önemli bir kısmıdır.

3.2.1 Nesnel bilginin toplanması

Bilgi bir varlık ilişkisidir. Bilen ve bilenen arasında gerçekleşen, öznedeye ve nesnede bir takım değişiklikler gerçekleştiren bir durumdur. “Başlangıçta ya da dolaysızca nesnemiz olan bilgi, kendisi dolaysız bilgi olandan, dolaysızın ya da var olanın bilgisi olandan başkası olamaz. Biz de eşit ölçüde dolaysız ya da alıcı davranmalıyız; öyleyse o kendisini sunarken onda hiçbir şeyi değiştirmemeli, ve sezinlemeden kavramalıyız” (Hegel, 1986 [1807], s. 74). Hegel başlangıçtaki nesnel bilgiden bahsederken söylediği nesnenin gerçekliğine ulaştıran doğrudan olan bilgidir.

Burada nesnel bilgi nesnenin herkes tarafından olduğu gibi görüldüğü, onu bir takım ölçü birimleriyle tanımlayabildiğimiz bilgilerdir. Pallasmaa maddeye dair bilginin elde edilmesinde bütün duyu organlarından bahsederken, görmenin anlık olana en çok yaklaşan duyu olduğunu söyler. (Pallasmaa, 2011 [1996]). Görerek edindiğimiz

bilgi nesneyi çoğu zaman genel bir değerlendirme ile gerçekleşir. Onun rengine, şekline, konumuna dair bir fikir edinilir.

Nesnel bilgidен sonra öznel bilgilerin oluşumunda bir takım karşılaşmalar yönlendiricidir. “Göz dünyayı görür ve dünyada tablo olmak için eksik olan ve tabloda kendisi olmak için eksik olanı tablonun beklediği rengi; ve bitirildiğinde, bütün bu eksikliklere yanıt veren tabloyu görür, ve başkalarının tablolarını, başkalarının başka eksikliklere yanıtlarını görür” (Merleau-Ponty, 1996 [1953], s.38). Başkalarının aynı mekânda bulunması artık gören tek kişinin özne olmadığı gerçeğini de vurgular, yine başkasının söylediği bir söz, bir eylem nesneye dair bilgi üretiminde yardımcı olur.

Mekândan söz ederken eğer mekânı mutlak mekân, temsil mekânları ve soyut mekân olarak üçe ayırırsak, mutlak mekân, mekânın değiştirilemez bütün gerçekliğini içeren olgular olur. Bunlar nesnel bilgilerin ürünüdür. Temsil mekânları ise başkalarının ve öznenin gördükleri temelinde oluşan bilgiler bütünüdür. Soyut mekândan ise biriken öznel ve nesnel bilgiler ile oluşan algısal ürün olarak bahsedilebilir. “Mekânın hazır temsilleri ile (dayanaklarıyla birlikte) temsil mekânları arasındaki bağ, parçalı ve belirsiz bu bağ, bilginin nesnesidir; bir özneyi, yaşanan, algılanan ve tasarlananın (bilinen) mekânsal pratiğinde bulunduğu bir özneyi hem içeren hem açıklayan nesne” (Lefebvre, 2014 [1972], s. 242).

Toplanan nesnel ve oluşturulan bütün öznel bilgiler bir takım anlamlar üretmeye çalışır. Bu süreç ile kişi, mekân veya okuyucu bilgiler arasında konumunu belirlemeye, onları tanımlamaya çalışır. Okuyucunun rolü bu bilgilerden neleri üretebileceğinde gizlidir. Yine okuyucunun rolü bu bilgi sürecinden nasıl geçtiğiyle alakalıdır.

3.2.2 Yazınsalın yönlendirmesi altında gelişen algısal bir süreç

Eleştiri metninin okuyucunun zihninde canlanması, biçimlenmesi eleştiri ve okuyucu arasındaki sürecin son aşamasıdır. “...metin, bir açıklayıcı bilgiler bütünüdür; bireysel okur ya da okur kitlesi bu açıklayıcı bilgileri edilgen olarak ya da yaratıcı biçimde yerine getirir. Metin ancak metin ile alıcı arasındaki etkileşim içinde yapıta dönüşür” (Ricoeur, 2007 [1983], s. 148). Metnin hedefi olan algının oluşması okuma iki okuma yoluyla gerçekleşir, birincisi eleştirmenin okuması, ikincisi okurun okuması. "okuma metne üyedir, metne kayıtlanır, yeni bir anlama bürünür: Okuma

artık metnin ön-kayıtladığı şey değildir; yapıyı yorumlama yoluyla aydınlığa kavuşturan şeydir” (Ricoeur, 2013 [1983], s. 279). May yaratıcılığın yoğun karşılaşma anlarında yaşandığını ifade eder. Burada karşılaşma yoğunluğunu bilgiler arasındaki dengeyle tanımlayabiliriz. Eleştiri metninin bilgileri, görsel bilgiler, ve bilmediğimiz psikolojik, algısal, anısal bilgiler. Ortaya çıkan ürün şüphesiz bir yaratma sürecinden geçer.

Eleştiri metninin okuyucunun zihninde imgeleme olgusu okuyucunun kendini metnin ürünü haline sokmasıyla gerçekleşir. “Bilinç görgüleniminde olandan başka hiçbirşeyi bilmez ve kavramaz; çünkü görgülenimde olan yalnızca tinsel tözdür, ve dahası, bilincin ‘kendisinin nesnesi olarak. Ama tin nesne olmaktadır, çünkü tin kendine bir başka olma, kendi kendisinin nesnesi olma ve bu başkalığı ortadan kaldırma devimidir” (Hegel, 1986 [1807], s. 114). Okuyucu yazarın nesnesi olarak dönüşür. Nesne olan kişi kendi öznesiyle yeni bir tasarım ortaya çıkarır. Aslında bahsedilen durum eleştirmenin doğrularının okuyucu ile karşılaşp yeni algılar üretmesidir. “...metnin dünyasının, o dünya metnin "iç" yapısına oranla kesinlikle orijinal bir yönelmişlik hedefi meydana getirdiği ölçüde, onun "dışına", "başka olan"a bir açıklığın belirtisi olduğunu söyleyebildik” (Ricoeur, 2013 [1983], s. 266). Başkasının bakışı olan metin okuyan özne için bir nesneyken, metni yazan özne için okuyucunun algısı birer öznedir.

Dakam’ın ARCHTHEO ’19 XIII. International theory and history of architecture konferansı kapsamında 25 Ekim 2019’da “Forms by someone else” adlı makalede araştırmacının Mef üniversitesinde gerçekleştirdiği atölye çalışmasının sunumunda mimari eleştiride okuyucu ve yazar arasındaki rolleri tanımlamaya dair çıkarımlarda bulunulması asıl kaygıydı.

Atölye kapsamında onüç öğrenci John Ruskin’in “Stones of Venice” adlı eleştiri metninde geçen Ducal sarayı ve St. Marks bazilikası üzerine alıntıları okuyarak bu yapıları tekrar ürettiler. Serbest teknik ile daha önce bulunmadıkları ancak plan, kesit gibi ölçüsel değerleri ellerinde olup inceleyen öğrenciler bu yapıları çizdiler. Her biri farklı bir noktadan yakalayarak yapıları detaylandırarak veya bir parçasına odaklanarak algılarında oluşan doğruları görselleştirdiler.

Atalay, çiziminde Ruskin'in bahsettiği alıntılardan algısında oluşan biçimi bir mağaranın karanlığında gizlenen bu iki yapının birleşimi olarak görselleştirmiştir (Şekil, 3.1).



Şekil 3.1 : St. Marks ve Ducal sarayın çizimi, Dilara Atalay

Ricoeur okuyucu ve metin arasındaki ilişkiyi şu sözlerle ifade eder. “Ona eşlik eden okur olmaksızın yapıtın metinde biçimlendirilişi edimi de yoktur ve metni kendine mal eden okur olmaksızın metnin önünde açılıp serilen dünya da yoktur. Yanılsama, metin kendinde ve kendi için yapılanışına, ayrıca metnin başına dışsal ve zorunsuz bir olay olarak okura gelmesine rağmen durmadan canlanır” (Ricoeur, 2013 [1983], s. 278). Buradan bilinen ve bilinç arasında ikili bir ilişkiden bahsedilebilir. Hartman bilginin oluşumundan şu şekilde bahseder. “Hiç tartışmasız geniş ölçüde ilk verilerin "yeniden kurulması", biraraya getirilmesi ve işlenmesi söz konusudur. Ama "kurulan" nesne değildir, aynı şekilde "yeniden kurulan" da nesne değildir, yalnızca nesnenin tasarımıdır” (Hartmann, 1998 [1942], s. 11).

Okuyucu hem kendine ait hem de eleştirmene ait olan yeni bir doğru ortaya çıkarır. Bu doğrunun kalıcılığı ve ne ifade ettiği okuyucunun nezdinde değerlendirilir. Atalay ve diğer öğrenciler St. Marks ve Ducal sarayını tekrar çizerek kendi doğrularını kendi yöntemleriyle sergilemiştir.



4. YAPISALCILIK VE MİMARİ ELEŞTİRİ METİNLERİ

“Kimilerine göre, dil temel ilkesine indirgendiğinde bir ad dizini niteliğiyle karşımıza çıkar; daha açık bir deyişle, dil bir terimler dizeldesidir ve burada yer alan her öge bir nesnenin karşılığıdır” (Saussure, 1998 [1881], s. 108).

Bir metnin yazımı ve anlamı üzerine tartışabilmek için onu çağrışımlardan oluşan bir anlatım tekniği olduğu durumdan kurtarmak, onu tanımlamak gerekir. Saussure’ün yapısalcı yaklaşımı anlatılanın ve dilin kişide duyumsama ile ürettiği tasarımı genel bir değer olarak ele alsa da bununla yetinmeyip onu parçalarına ve gruplarına ayrılmasını gerekli görür.

Yapısalcılık üzerine tanımlamalara devam etmeden önce postyapısalcılıkla ayrıldığı kısımları tanımlamak gerekir. Yapısalcılık bütünü içindeki sistemi, öğeleri, düzeni incelerken postyapısalcılık ise buradaki bütünü incelemeyip daha çok parça üzerinden ilerler.

Derrida, Foucault, Deleuze ve Lyotard postyapısalcılığın önde gelen isimleri arasındadır. Derrida’nın “Differance” terimi postyapısalcılığın bütüne ve onun öğelerine olan incelemesini gösterir. Saussure’un yapısalcılığın temelinde bahsettiği gösterge, gösterilen ve gösteren kavramları postyapısalcılıkta da kullanılmıştır. Ancak postyapısalcılıkta gösterilenin değeri azaltılarak gösterenin ortaya çıkartılmasına önem verilmiştir. Derrida bütünden bahsetmeyerek parçaların oluşturduğu yeni bir merkezden bahsetmesi postyapısalcılığın bütün ve parça arasındaki ilişkiyi nasıl incelediğini de gösterir. (Derrida, 1978 [1967]).

Postyapısalcılar bütünü parçalarına odaklanarak o parçaların oluşturduğu yeni bir bütünü ve anlamın peşindedir.

Mimari eleştiri metnlerinin bir anlam bütünü olduğu gerçeği göz önünde bulundurulursa bir inceleme yöntemi olarak yapısalcılığın kullanılması yerinde olacaktır.

“Yapısalcılık da bu yazgıdan kurtulamamıştır: Akımı yorumlamayı deneyenler arasında, kimileri çoğu kez ilk izlenimlerle yetinerek düşüncelerini değişken ve

çelişkin gözlemlere dayandırdıklarından, kimileri konuya hep dışarıdan ve uzaktan bakarak ayırıcı özelliklerinden çok, çarpıcı özellikleri üzerinde durduklarından, kimileri de ayrıntılar arasında yollarını şaşırarak süremsel ve uzamsal boyutları gözden kaçırdıklarından, nice yanılgılara, nice saptırma acalara yol açmışlar, insan bilimlerinin bu önemli yönelimini nerdeyse tanınmaz bir duruma getirmişlerdir” (Yücel, 2005, s. 15).

Tahsin Yücel’in yapısalılık üzerine olan bu eleştirisi bu tez boyunca yapısalcılığı hangi açıdan bir referans olarak alınacağını da özetler. Bir yöntem olarak yapısalılık nesnenin çarpıcı özelliklerinden ziyade ayırıcı özelliklerinin belirlenmesine yol açar.

Yapısalılık bir çözümleme sürecidir. Bir nesne üzerine parça ve bütün ilişkisinin ne ifade ettiği daha önceki bölümlerde açıklanmıştı. Parçanın tanımının uçsuz bucaksız, görülen ve görülemeyen bütün öğeler olmadığını onu doğru bir yöntemle incelediğimizde anlayabiliriz. Bu kısımda bir metnin ifadelerinden, söylemlerinden, çağrışımlarından ve bütün bunların nasıl gruplandırılabilirliğinden bahsedilecektir. Bu şekilde parça ve bütün arasında bir ilişkiler ürünü olan mimari eleştiri metninin analizine bir yöntem niteliği sağlayabilecektir.

4.1 Kelimeler Ve Şeyler

Mimari eleştiri metinlerinde söylenen her bir cümle bir mesaj içerir. Yazarın aktardığı durumların bütünü onun cümlelerindeki göstergelerde gizlidir. Bu aktarım ve parçasal gösterimler okuyucu için ulaşılması gereken mesajlardır,

“...çünkü kelimelere düşüncüyü temsil etme görevi ve gücü yüklenmiştir Fakat, temsil etmek burada tercüme etmek, göze görünür bir aktarım yapmak, düşüncüyü bedeninin dış kanadı üzerinde, tamlığı içinde yeniden üretebilen maddi bir ikiz imal etmek anlamına gelmektedir” (Foucault, 1994 [1966], s. 127).

Eleştiri metinlerinde yazılan her bir cümle ürettiği anlama ulaşmak önemlidir. Foucault bazı eserlerinde postyapısalcı bir felsefe izlese de “Kelimeler ve Şeyler” adlı eserinde yapısalcı bir yöntem izlemiştir. Foucault eleştiri metnindeki dili şu şekilde özetler; “Dili, sanki bu dil tam bir işlevmiş, bir mekanizmalar bütünüymüş, işaretlerin büyük bir özerk oyunuymuş gibi sorgulamaktadır” (Foucault, 1994 [1966], s. 130). Eleştirinin bir değerlendirme olması yönüyle taktiksel ve verilere dayalı

kurgusu ön plandadır. Yine eleştiri metinlerinde bahsedilenlerin birer gösterim olduğu unutulmamalıdır.

“...bilmek dilden dile aktarma yapmaya ilişkindir. Kelimelerin ve şeylerin tekdüze, büyük düzlüğünü ihya etmeye ilişkindir. Yani, bütün işaretlerin üzerinde, yorumun ikinci söylemini yansıtmaya ilişkindir” (Foucault, 1994 [1966], s. 77).

Bahsedilen her bir işaretin okuyucu götürdüğü bir anlam yolu vardır. Bunun analizi ve sınıflandırması eleştiri metinlerinin değerlendirilebilmesi için şarttır.

4.1.1 Çağrışımlardan üretilen tasarım

Yapının parçalarından ve onların üzerine söylenen her bir sözden çıkarılabilecek çağrışımlardan bahsetmek mümkündür. Aslında yapısalcıların bahsettiği çağrışımlar mimari eleştiri metnine ve nesnesine indirgenirse bu da eleştiri metninde geçen herhangi bir sözün anlaksal bir durumla bir algı üretmesidir.

“Dil göstergesi bir nesneyle bir adı birleştirmez, bir kavramla bir işitim imgesini birleştirir. İşitim imgesi salt fiziksel nitelikli olan özdeksel ses değildir; sesin anlaksal izidir, duyularımızın tanıklığı yoluyla bizde oluşan tasarımdır” (Saussure, 1998 [1881], s. 109).

Burada özenle seçilen durum okuyucunun her mimari eleştiri metnini farklı bir biçimde algılamasıdır. Bu bilginin varlığı eleştiri metninde geçen her sözün değerinin azımsanmaması gerektiğini gösterir.

Yazarın özgeçmişi, metnin yazılma tarihi, şartlar ve okuyucunun konuya yakınlığı gibi birçok etken metindeki çağrışımların yön vermesinin sebebidir. Eleştiri metninin bir anlam bütünü olduğu unutulmadan içerdiği çağrışımların analizi onun okuyucuya nasıl aktarıldığını da sorgulayan bir çalışma olacaktır.

Okuyucunun zihninde üretilen tasarım ne olursa olsun bir eleştiri metninin doğruluğu veya yanlışlığından bahsedilemez. Burada asıl dikkat edilmesi gereken mimari eleştiri metninin içerdikleridir.

4.1.2 Gerçeklik ve değişen değerler

Saussure’e göre iki ögenin birbiriyle olan ilişkisi bizi gerçeğe götürür. Daha önceki bölümlerde açıklanan öznellik ve nesnelliğin gerçek ve doğru arasında nasıl bir

yöntem izlediğini hatırlarsak, gerçeğin değişmeyen bir bütün olduğu doğrularınsa parçayı gösteren değerlerden oluştuğu söylenebilir.

“Gerçeklik her zaman önümüzdedir ve her fikir bir anlamda gerçek olanı nitelendirir. Her yerde olduğu gibi, gerçekliğin ve gerçeğin çeşitli alemlerini göz önünde bulundurursak, onun düşüncesi ana sonucumuzu teyit etme eğilimindedir. Yüzen fikirler her durumda dayandıkları ve güvenceye alındıkları başka bir dünyaya sahiptir.” (Bradley, 1914, s. 42).

Bradley gerçek ve doğru arasındaki ilişkiyi fikirler ve yeniden üretilen gerçekler ile tanımlar. Bradley doğruların gerçek için üretilen doğrular olduğunu ve fikirlerin öneminden “Doğru ve Gerçek” adlı eserinde bahseder.

“Bu nedenle her olası fikrin varoluşsal olarak kullanıldığı söylenebilir, çünkü her olası fikir nitelendirilir ve gerçek bir dünya için doğrudur. Ve bir kelimeyle, gerçek dünyaların sayısı belirsizdir. Dolayısıyla her fikir bir anlamda doğrudur ve gerçeklik için doğrudur.” (Bradley, 1914, s. 42).

Gerçeğin nasıl değişmediğini Saussure şu örnekle anlatır;

“Bir sokağı bozup yeniden yapsalar, bunun gene aynı sokak olduğunu söyleriz; oysa, belki de eski sokaktan özdeksel olarak en küçük bir iz bile kalmamıştır. Nasıl oluyor da yeni baştan yapılan bir sokak gene aynı sokak sayılabiliyor? Çünkü sokağın oluşturduğu kendilik salt özdeksel nitelikli değildir ve rastlantısal özdekle ilgisiz birtakım koşullara -örneğin, sokağın öbür sokaklara göre konumuna dayanır” (Saussure, 1998 [1881], s. 163).

Buradan çıkartılabilecek anlam dilbilimine yapısalcı yaklaşımın tarif ettiği gibi sıfatlar da var olanın tekilliğini değiştirmez. Sıfatların, adların, eylemlerin ve bunlar gibi sınıflandırmaların aslında gerçektışı birer görüntü olarak var olduğunu, var olan gerçekliği sınıflandırmak istiyorsak onu farklı parametreler ile bölmeliyiz.

“Yanılsamalardan kurtulmak için, önce dildeki somut kendiliklerin dolaysız biçimde gözlem alanımıza girmediğinden kuşku duymamak gerekir. Bunları bulmaya çalışırsak gerçeğe ilişki kurmuş oluruz” (Saussure, 1998 [1881], s. 165).

Ancak bütün bu grupta değerler olmadan somut ve gerçek bir öge olamaz. Bir yapının işlevinden bahsedilmesi onun işlev kaygıları ve tanımlamaları olmadan bir doğruya bürünemez.

“Eğer yapılar, kendilerini oluşturan öğelerden bağımsız olarak, biçimsel nitelikleri kıyaslanabilen modeller aracılığıyla dile getirilmezse, yapısal araştırmalar pek yarar sağlamaz. Yapısalcının görevi, kendi bakış açısına göre stratejik bir değeri olan, başka bir deyişle, modellerle -türleri ne olursa olsun- ifade edilebilen gerçeklik düzeylerini belirlemek ve birbirinden ayırmaktır” (Levi-Strauss, 2012 [1958], s. 401).

Bu noktada yapının nasıl öğelere ayrılabilceği ve bu öğelerdeki değeri neler olabileceğini doğru tanımlamak gerekir.

4.2 Bir Yöntem Olarak Yapısalcılık

Dilbilim ve antropoloji alanında önemli gelişmelere sebep olan yapısalcılık bu alanlarda bir yöntem olarak kullanılmıştır. Mimarlık da dahil olmak üzere bir çok disiplinde yapısalcılık genel olarak bütünü parçalarına ayırarak parçalar arasındaki ilişkilerin anlamını ve ifadesini incelemiştir.

Bahsi geçen bilimlerde yapısalcılık bir inceleme yöntemi olarak varlığını sürdürürken mimarlıkta tasarım ürünü ortaya koyan bir akım olarak biçimsel özellikler oluşturmak üzerine kurulmuştur. Her ne kadar yapısalcılık metin okumaları olarak var olsa da mimari tasarımda da bir takım okumalar ile tasarıma dair ilişkileri hedef alan bir yol izler. Aldo Van Eyck, Herman Hertzberger gibi mimarlar tasarımlarını fonksiyon, çevre ve bir takım kavramlar ile yapılarını parça odaklı göstererek yapısalcı eserler sunmuşlardır.

Mimarlıkta yapısalcılığın yanlış anlaşıldığına dair birçok söylem vardır.

“Mimarlıkta yapısalcılığın neyi amaçladığı çoğu zaman yanlış anlaşılmıştır. Yapısalcılık demokrasiyle ilgili değil; bir binanın kullanıcılarına değışiklik yapma imkânı verdiği durumlar ile alakalıdır. Aksine yapısalcılık, toplumsal kalıpları ve ilişkileri ifade etmeyi amaçladı ve bunlar kalıcı ve değışmez olarak algılandı ve değışmesi kesinlikle mümkün değildi” (Söderqvist, 2011, s. 3).

Mimarlıkta yapısalcılığın nesneyi parçalarına ayırıp onların ne anlam ifade ettiğinden ziyade bu parçaların varlığı ve değışkenliği üzerine bir yol izlenmesi tasarımı yapısalcılıktan uzaklaştırmıştır.

“Mimarlıkta yapısalcılığın yorumlanması 1970'lerde mimar ve yazarlar açısından değişiklik gösterdi, unsurlar arasındaki ilişkiden ayrılan yapısalcılığı tartışmak yerine, bunun tersini vurgulamaya başladılar; değişken olanı” (Söderqvist, 2011, s. 4).

Eyck'in Belediye çocuk evi yapısalcı bir örnektir. Eyck bu yapıda iç ve dış arasındaki element farklılıklarını birbirine karıştırarak aradaki farkı yok etmiştir. İç mekân için sokaklar, meydanlar tasarlarlarken, dış mekân için içeride kullandığı aydınlatmaları tasarlamıştır. Böylece iç ve dış arasında ilişkiyi vurgulayan Eyck şehri bir bütün olarak görürken yapıyı ise onun bir parçası halinde yapısalcı bir tutumla programlamıştır (Şekil 4.1).



Şekil 4.1 : Amsterdam Orphanage | Aldo van Eyck, CCA Mellon Lectures, Url-6

Yine aynı özelliği Herman Hertzberger'in tasarladığı ofis yapısı olan Centraal Beheer'de görebiliriz. Mimar iç ve dış arasındaki ilişkilere dikkat çekerek kullanıcının iletişimini ön plana çıkaracak bir program düzenlemiştir.

Söderqvist'in bahsettiği yapısalcılığın yanlış anlaşılması şuradan kaynaklanıyor; yapısalcılığın amacı her ne kadar ilişkiler olsa da asıl amacı onları yaratmak yerine incelemektir. Bir ilişki ağı tasarlandığında bütün diğer ilişkiler unutulabilir. Yine yapısalcılık mimarlıkta materyal odaklı kalmıştır. Asıl problem ilişkiye götüren parçaları tanımlayabilmektedir, o ilişkilere doğrudan ulaşmakta değil.

Mimari tasarım da yapısalcılık bir şekilde varlığını sürdürmüştür, ister yanlış anlaşılın ister doğru tanımlamalar veya tasarımlar yapılsın yapısalcılığın ne anlam ifade ettiği değişmemiştir.

Unutulmamalıdır ki yapısalcılık bir metin değerlendirme, okuma yöntemi olarak çıkmıştır. Bu sebeple bunun mimari tasarımda varlığından ziyade mimari eleştiri metnindeki varlığı önemlidir. Yapısalcılık eleştiri kuramlarında hüküm sürmüştür, ancak varlığını mimari eleştiri metnlerinde gösterememiştir. Bu çalışma ile bir yöntem olarak yapısalcılığın mimari eleştiri metnlerinde nasıl bir yol çizebileceği görülecektir.

4.2.1 Bütünsellik ve öğelerin ilişkileri

Yapısalcılık birçok çalışma alanında bütünün nasıl oluştuğuna dair farklı yöntemler geliştirilmesine olanak sağlamıştır.

Topluluk efsanelerini değerlendiren antropolog Levi-Strauss yapısalcı bir yöntem izler. Yüzeyledeki değişmez öğeleri araştıran Levi-Strauss yapısalcılığın ilkelerini şu şekilde özetler;

“...kısa ve öz açıklama düzeni, çözüm birimi, bir parçadan hareketle bütünü yeniden oluşturma ve güncel verilere dayanarak sonraki gelişmeleri öngörme olanağı” (Levi-Strauss, 2012 [1958], s. 304).

Yapısalcılık bütünselliği bozamaz, bütün olanın içindeki öğeleri kavrayıp anlamlandırmaya ve bütüne daha doğru bir şekilde ulaşmayı hedef alır. Bir inceleme yöntemi olarak yapısalcılık bir bütünü sistem olarak ele alarak yol gösterici veya öğretici sonuçlara ulaşabilir. Yine antropolog olan Kroeber yapısalcı bir sistemin doğası gereği parçalarının toplamından farklı ve fazla olduğunu ayrıca parçalar arasındaki ilişkileri kapsadığını ifade eder. Bir kültürün biçiminin parçalar arasındaki ilişkilerin sistemi şeklinde tanımlar. (Kroeber, 1948).

Psikanaliz’in insanın yapısını incelemesi, antropolojinin toplumun, bireyin toplumdaki yerinin yapısını incelemesi ve dilbilimin metnin yapısını incelemesi doğrudan mimari eleştirilerde yapısalcılığın yöntem olarak kullanılabilmesiyle alakalıdır.

Ayrıca nesne odaklı analiz ve tasarım çalışmalarında da yine bilgisayar ortamında bütün programlamalarda bütünsel bir yaklaşım yerine parça odaklı yaklaşımlar belirlenmiştir. Bütün parçaların beraber işleyişi “object oriented design”ın temel felsefesidir. (Booch, 1994).

Yapısalcılığın bir başka çalışma alanı ise marksizmdir. Marksizmin toplumu üretimlerinin bir bütünü olarak çalıştığı, temel bir bütün içinde işlediği olgu olarak görmesine Althusser bir yorum getirir. Althusser marksizmi yapısalcı bir incelemeyle tekrar düşünerek bütünü birlikte varoluş dediği altyapı ve üstyapı öğeleriyle tekrar tanımlamıştır. (Althusser, 1969 [1965]).

Bütünün bir parçalar sistemi olduğu ve bütün parçaların beraber çalışarak bütünün anlamını oluşturduğuna değinen yukarıdaki bilimler parça ve bütün arasındaki ilişkinin değerinin açıklanması adına önemlidir.

Yapısalcılığın sistematik bir inceleme yöntemi olması yönüyle mimari eleştiri metinlerinde de değerinin anlaşılmasına çalışması bu tezin bir kaygısıdır. Bir anlam bütünü olan mimari eleştiri metinlerinin de anlam bütünlüğünü bozmadan parçalarının varlığını ortaya çıkarmanın neler gösterebileceği çalışmanın hedefidir.

Mimari eleştiri metinleri de her şeyden önce birer metindir. Bu metinler birçok ilişkiyi etkiler; okuyucu, kullanıcı, yazar, yapı, mimar... Bu ilişki döngüsünde bir bütünü parçalarına ayıran metnin ne anlam ifade ettiği ancak yapısalcı bir yöntem analizi sonucunda ortaya çıkabilir.

4.2.2 Mimari eleştiri metinlerinde göstergeler

Yapısalcılık ile mimarlığa giren gösteren ve gösterilen kavramları ne yazık ki mimarlıkta yapısalcı dilbilimcilerin çalışmaları kadar etkili olamamıştır. Mimarlıkta ise bu yapısalcılık parametrelerin değerini vurgulamak yerine spesifikleşmiş anlamlar üretmek üzerine gelişmiştir. Yine bir dilbilim kuramı olan yapısalcılığı yazınsal ürün olan mimari eleştiri metinlerinde de yerini bulamamıştır. Yapısalcılık mimarlık tarihinde bir geçiş dönemi olarak kalıp, tamamen anlaşılıp benimsenememiştir.

Burada yapısalcılık dilbilimcilerin kullandığı şekliyle bir yöntem olarak seçilerek eleştiri metinlerinin değerlendirilmesi üzerine bir takım parametreler çıkartılabilir. Bu parametreleri oluştururken yapısalcı yöntem her daim göz önünde bulundurulur. Parametre ve değerlerin ilişkilerinde gösteren ve gösterileni görmek mümkündür.

Yapısalcılığın nasıl bir yöntem olduğunu daha doğru bir şekilde anlamak için onun kullandığı genel kavramlar üzerinde durmak gerekir; gösterge, gösterilen, gösteren.

Saussure bu kavramları şu şekilde tanımlar;

“Önerimiz şu: Bütünü belirtmek için gösterge sözcüğü kullanılmalı, kavram yerine gösterilen ve işitim imgesi yerine de gösteren terimleri benimsenmelidir. Gösteren ve gösterilen terimleri hem kendi aralarındaki, hem de bütünle kurdukları karşıtlığı belirtmek gibi bir yarar sağlar” (Saussure, 1998 [1881], s. 111).

Burada bir mimari eleştiri metninden bahsetmek gerekir. Örneğin bir eleştiri metninde şöyle bir cümle geçtiğini var sayalım;

- Cephesinde yer alan yüzlerce ince, uzun eleman binanın olduğundan daha ince gözükmelerini sağlamıştır.

Burada Saussure’ın bütün yerine gösterge diye tanımladığı parça cephe olacaktır. Cephe aynı zamanda binanın bir parçasıdır. Gösterilen parça ise bu cephenin olduğundan daha ince gözükmeye hali olacaktır. Gösteren ise cephedeki yüzlerce ince, uzun elemanlar olacaktır.

Bu ilişki ağını Yücel şu örnekle açıklamıştır;

“Örneğin dilimizdeki ‘ağaç’ sözcüğünü bir dilsel gösterge olarak ele alırsak, bu göstergede ‘ağaç’ sesi gösteren, ‘ağaç’ kavramı da gösterilen olarak tanımlanır. Anlam gösteren ile gösterilen arasındaki bağıntıdan doğar” (Yücel, 2005, s. 30).

Yine Yücel gösterilen ve gösterenin anlamını şu şekilde tanımlamıştır;

“dilsel gösterge iki öğeden oluşur: göstergenin ‘anlamı ya da değeri’ olan gösterilen; göstergenin ortaya çıkmasını sağlayan ve sessel bir öğe olan gösteren” (Yücel, 2005, s. 48).

Tekrar cephe örneğine gelecek olunursa, binanın daha ince gözükmeye halinin cephenin anlamı veya değeri olduğunu ve cephedeki yüzlerce ince, uzun elemanların ise işitsel bir öğe olan gösteren olduğunu görürüz. Sessel bir öğe olma durumunu onun nesnellığı ile vurgulayabiliriz; bir anlam kayması olmadan doğrudan ulaşılan nesne.

Gösterge-gösterilen-gösteren yöntemiyle bir mimari eleştiri metnini incelemek uzun bir çaba sarfedeceği için ve incelenen her bir cümlenin birbiriyle olan bağlantısını kurabilmek için yapısalcılığın sınıflandırma yöntemi de burada şarttır. Mimari eleştiri metinlerinde kullanılan öğelerin veya göstergelerin ne amaca hizmet ettiği tanımlamalarda bir takım değişikliğe yol açacaktır.

Bu sebeple mimari eleştiri metinlerini incelerken **gösterge**, **gösterilen** ve **gösteren** yerine **parametreler**, **değerler** ve **parçalar** önerilecektir.

Bu inceleme önerisiyle parametreler daha geniş ifadeleri kapsayarak gruplandırmalar daha kolay ve dağılmamış olacaktır (Çizelge 4.1).

Çizelge 4.1 : Gösterge, gösterilen, gösteren önerisi.

Gösterge Parametre	Gösterilen Değer	Gösteren Parça
-----------------------	---------------------	-------------------

4.3 Mimari Eleştiri Metinlerinin Öğeleri

Mimari tasarım hem yapının özellikleri hem de onun çevresinin içerdiği değerlere ait olgulara değinir. Mimari eleştiri metinleri de aynı şekilde tasarımın içerdiği bütün öğeleri anlam üretebilmek için birer referans olarak ele alır.

“Her ögenin yapı içinde bir işlevi bulunduğunu varsayarak öğeden yapıya ulaşmaya çalışır, her ögeyi kendi başına ele alarak nedenini daha eski bir durumda aramak yerine, eşsüremsel bir bütünün parçası olarak görür onu çünkü, Saussure’den beri bilindiği gibi, hiçbir şeyin kendi başına ve doğal bir yetenekle anlam taşımadığı, her şeyin bütüne göre anlam kazandığı bir dizgedir dil, parçaların anlam ya da işlevini dilin yapısı belirler” (Yücel, 2005, s. 39).

İncelenecek olan binbir sıfattan oluşan bir metin ise ve eleştiri metinleri tek bir cümleden oluşmayıp yapının analizini her yönden öznel ve nesnel olarak incelediği sürece eleştiri metinlerini parçalarına ayırmadan yani söylenen sözleri gruplandırmadan analizini yapmak zordur.

“Dilsel öğeleri de kendi başlarına, tekil ‘nesne’ ler olarak değil, içinde yer aldıkları bütünün başka öğeleriyle kurdukları bağıntılarda kavramaya çalışmak gerekir” (Yücel, 2005, s. 40).

Burada anlam’ın öneminden bahsedilebilir. Örneğin bir eleştirmen cephe elemanlarından bahsediyorken onların materyalinin iklime uygunsuzluğuna değinebilir ya da kalınlığından, dışarıda görülenin estetiğinden de bahsedebilir. O yüzden burada cephe elemanları yapının her ne kadar bir parçası olsa da eleştiri metni için bir araçtır.

“İnsanı etkileyen, dolayısıyla fiziksel anlamda bir kontrolü gerektiren çevrenin varlığından söz etmek için, insanın o çevrenin ya da çevreyi meydana getiren bileşenlerin her birinin varlığını dolaysız (genellikle bilinçli olarak veya dolaylı bir şekilde genellikle bilinçsiz olarak) duyması gerektiğini görürüz” (Yücel, 1971, s. 5).

Atilla Yücel mimarlığın tasarım sürecinde bir takım analitik değerlerin varlığından söz eder. Bir mimari nesne değerlendirilirken yapının içerisinde bulunduğu çevre ile olan ilişkileri onun hangi faktörleri içerdiğini de gösterecektir.

Bina parça ve bütün olarak anlamaya çalışıldı. Eleştiri metnlerinin ise parçasal okumalar olduğu söylendi; ancak bunu inceleyebilmek için bütün ve parça arasına bir köprü konulması gerekir. Parametreler bu köprü görevini görebilir.

Tasarım, eleştiri ve eleştiri metninin değerlendirilmesine dair örnekler verilecek olunursa parametrelerin ne ifade edebileceği daha doğru şekilde anlaşılabilir.

Peter Zumthor yapılarında iç dış ilişkisini program bağlamında tasarlar. Onun yapılarında daha çok kullandığı parametre doğal çevredir. Doğal çevre unsurunun onun çoğu yapısında ilk ilişkisel değer olduğu görülür.

Burada tasarım parametrelerini sıralamak gerekirse biçim, program, doğal çevre, estetik gibi tanımlamalar seçilebilir. Yine bu yapıyı her eleştiren farklı parametrelere yoğunlaşabilir, ancak bilinen bir şeydir ki Zumthor yapılarındaki temel kaygıyı doğal çevre parametresiyle kurar. Renk tercihi, programın oluşması, biçimsel kaygıların hepsi doğal çevrede olup bitenlerle ilişki kurulabilmesi amaçlanarak tasarlanır. Mimari tasarım parametrelerinin nasıl birbirini doğurduğunu ve nasıl birbiriyle beraber çalışan nitelikler olduğu bu örnekte görülebilir.

Şengül Öymen Gür, Teori ve Eleştiri adlı kitapta yer alan “Mimaride eleştirinin konstrüksiyonu” adlı metinde eleştiri metnlerinin temel öğelerini sıralamıştır. Mimari eleştiri metnlerinin ayırt edici olan bu öğelerinin perspektif, gerçeklik, yöntem ve ilke olduğunu söyler. (Gür, 2004).

Bu öğelerin varlığı eleştiri metnlerinin doğru şekilde anlaşılması için de önemlidir.

Gür (1998a,b,c)’ün eleştiri metnlerinden özetlediği kavramların yanında Colquhoun’ın eleştiri yazılarında genel olarak kullandığı kavramlar da akademik değeri olan niteliklerdir.

Colquhoun daha çok simge, tip, işlev, kent, biçim, figür, karmaşıklık, tarih gibi konulara değinse de eleştirilen yapının özellikleriyle esneklik, şeffaflık gibi daha yapıya özgü değerleri de sınıflandırarak tartışmıştır. (Colquhoun, 2005 [1977]).

Burada görülen her eleştiri metni için seçilen farklı parametreler olduğudur. Bunların genellemenin yapılabilmesi şarttır.

Eleştiri ve değerlendirme arasında fark vardır. Değerlendirmede tüm parametrelerin hepsinin irdelenmesi beklenir. Bu araştırma eleştiri metinlerinin ise yalnızca yazarın kendi seçtiği parametreleri içerdiğini göstermiştir. Bunun en önemli nedeni eleştirmenin konuya öznel yaklaşması ve genellikle nesnel-bilimsel bir yöntem kullanmaması olabilir (Çizelge 4.2), (Çizelge 4.3).

Çizelge 4.2 : Değerlendirme parametre ilişkisi.

Parametreler	Değerlendirme				
	1	2	3	4	...
1					
2					
3					
4					
...					

Çizelge 4.3 : Eleştiri parametre ilişkisi.

Parametreler	Eleştiri				
	1	2	3	4	...
1					
2					
3					
4					
...					

Bu çalışmada yapılması hedeflenen eleştiri metinlerinin yapısalcı bir yöntemle değerlendirilmesidir. Bu noktada parametre kavramların doğru bir şekilde sınıflandırılması ve eleştiri metinlerinde eksiksiz olarak değerlendirme yöntemi olarak kullanılması hem tasarımın hem de eleştirmenin söylediklerinin analizi için de faydalı olacaktır.

Parametreler belirlendikten sonra alan çalışmasında incelenmek üzere seçilecek olan yapıda aranan özellikler şu şekilde sıralanabilir,

- Çeşitli söylemlere zemin oluşturması,
- Popülerliğini yitirmemesi,
- Mimarlık alanında bir farklılık oluşturması,
- Birçok tartışmaya konu olması,

- Hakkında çok sayıda eleştiri metni yayımlanmış olması.

Bu nitelikler parametre çeşitliliğinde ve ilişkisinde inceleme alanında daha esnek ve yöntemi uygulanabilir kılan bir zemin oluşturacaktır.

4.3.1 Tahsin Yücel'in kara kitap eleştirisi üzerine

Tahsin Yücel'in Orhan Pamuk'un Kara Kitap'ı üzerine yazmış olduğu eleştiri metni yapısalcı bir yaklaşım içermektedir. Bu bilimsel, nesnel ve kanıta dayalı yöntem Yücel'in eleştiri metnine değerlendirme niteliği kazandırmıştır. Yücel eleştirisi boyunca bir çok konuya değinmiştir. Bu eleştiri metni beş farklı parametre ile incelenebilir.

Parametreler her ne kadar birbirini kapsasa dahi böyle bir ayrıma gitmek Yücel'in genel değerlendirmesini değiştirmez. Orhan Pamuk'un türkçesinin değerlendirilmesi eleştiride hükmünü süren bir değerdir.

Yücel'in edebi metni parçalarına ayırarak ulaştığı sonuçlar eleştiri metninin yöntemine ait bir tutumdur. Gösterimlerin neler olduğu eleştiri metninde kurulan cümlelerin sınıflandırılmasıyla mümkündür.

"...kimi yazarlarımızın öve öve bitiremedikleri bu kitabı alıcı bir gözle okumayı denerseniz, tekdüze ve topal tümceleri, günümüz Türkçe'sinin çok gerilerinde kalmış sözcük dağarcığı, sıradan imgeleri karşısında, böyle bir kitabın yazarını "iyi yazar" olarak nitelemenin olanaksız olduğunu görürsünüz" (Yücel, 1990, s. 45). Burada yazarın tekdüze diye ifade ettiği türkçe bilgisidir. Bu eleştiri metnindeki cümleleri sınıflandırmak gerekirse şüphesiz ki bu cümle "Türkçe bilgisi" parametresi altında olmalıdır. Gösterimin ise tekdüze kavramı olduğu açıktır.

Yine Yücel Türkçe bilgisi üzerine kurduğu cümleleri eleştiri metninde vermeye devam eder; "Türkçe bilgisinin yetersizliğinden kaynaklanan bu yanlış ve yabancı kullanımlar, birçok ünlü eleştirmenimizin iyi bir romancı karşısında bulunduğumuzu kesinleşmesini önlemediği gibi, romancının şaşkıncu bir gözlepeklikle "proustien" tümceler kurmaya girişmesini de önlemez" (Yücel, 1990, s. 45).

Burada ikinci parametre olarak önereceğim durum "dil"dir. Bu inceleme boyunca yalnızca Tahsin Yücel'in metni parametrelere bölüneceği için, bu parametrelerin birbirini kapsamaması veya bir başka edebi eleştiri metninde aynı biçimde bulunabilme

halleri düşünülmemelidir. “Ama, hemen belirtmek gerekir ki, bu gerçeküstücülük örnekleri çoğaldıkça bıktırıcı olmaya başlar” (Yücel, 1990, s. 45).

Yine yazar kitaptan verdiği bir örnekten şu şekilde bahseder; “...tümcesi romanda en az bin kez karşılaştığımız bir biçimdir. Batı dillerine öykünerek özneyi hep bir yan tümcenin arkasına yerleştiren, ama Türkçe’nin yapısına uymadığından çok hantal kaçan bu biçim, romanın tümünün yarattığı kötü çeviri izlenimini büsbütün arttırır” (Yücel, 1990, s. 46). Buradan bahsedilebilecek bir diğer parametre çıkar; biçim.

Yücel’in üzerinde durduğu diğer durumlardan yola çıkarak sınıflandırılabilir bir parametre de işlevdir. “Roman, görünüşte, anahtar kişisi Galip’in kendisini bırakıp giden karısını arayışının öyküsüdür. Ama, daha ilk sayfalarda, öykünün yazarın başka konulara atlamak için seçtiği bir araç olduğu anlaşılır. Günümüz romanı, iyi örneklerinde, bu türlü araçlara gönül indirmez. Gönül indirdiği zaman da onları tutarlı bir biçimde, işlevsel olarak kullanır” (Yücel, 1990, s. 47). Burada roman boyunca kurgulanan olayların işlevselliğinin yetersizliğinden bahsedilir.

İzleklerden bahseden Yücel, Orhan Pamuk’un izleklerin varlığını başarılı bir şekilde kurgulayamadığını söyler. “Örneğin kişiyi izleyen göz izleği başka öğelere bağlanamaz, olayların gelişmesinde ya da kişinin tutumunda bir etki yaratmaz, yalnızca bir süs öğesidir” (Yücel, 1990, s. 48). Olay örgüsündeki bağlantı problemlerinin değerlendirilmesi eleştiri boyunca hüküm sürer. Son parametrenin olay örgüsü olduğunu söyleyebiliriz.

Tahsin Yücel’in yazmış olduğu eleştiri metni bölümlere ayrıldığında türkçe bilgisi, dil, biçim, işlev ve olay örgüsü parametrelerinin yoğunluğu dikkat çeker. Biçim ve dil arasında çok bir fark olmamasına rağmen iki ayrı parametre olarak incelenmesinde fayda vardır. Biçim daha çok cümle yapılarını içerir, dil ise atıflardan veya göstergelerden oluşur. Bu yapısal bir yaklaşımla yazılan eleştiri metninin yapısal bir yaklaşımla parametrelere bölünerek değerlendirilmesi hem eleştiri metnini parçalarına bölüp hem de Kara Kitap’ın içeriğinin de parçalarına bölünmesine katkı sağlar.

4.3.2 Mimari eleştiri metinlerindeki parametreler

“Bir sınıflandırmada, bir nesne grubu, her sınıfın üyeleri tarafından oluşturulan bir küme olduğu ve sınıflandırma ile ilgili özelliklere göre belirlenen farklı sınıflara

ayrılır. Bir bütündeki sınıfları belirleyen özellikler, incelikleri genelden özele yükselterek sıralanabilir” (Ekholm, 1996, s. 13).

Bir mimari eleştiri metnini anlamak için onu yapısalcı bir tavırla analiz etmek denenebilir. Bunun için öncelikle kullanılacak parametrelerin belirlenmesi gerekir.

Bu amaçla mimari tasarım ve değerlendirme süreçlerinde kullanılan tasarım parametrelerinden yararlanılabilir. Ancak her mimarın var olan tüm parametreleri kontrol ettiği söylenemez. Bir mimar “doğa” parametresini kullanırken diğeri doğayı tasarımın herhangi bir kısmında bir kaygı olarak ele almayabilir. Bu açıdan bakıldığında bir mimarın ne kadar çok parametre içerdiği onun ne kadar hassas ve özenli tasarlandığının da bir kanıtı olabilir.

Mimari eleştiri metinleri de yine aynı tasarım parametreleri ile değerlendirilebilir.

Bruno Zevi mimarlığın yorumlanışını siyasal, dinsel ve felsefi, bilimsel, ekonomik ve toplumsal, maddeci, teknik, psiko-fizyolojik, biçimci ve mekânsal yorumlama olarak kategorize etmiştir. (Zevi, 2015 [1948]). Zevi’nin bu genel kategorileri birer değerlendirme parametreleridir. Örneğin bir bina ekonomi parametresini içermeden tasarlanırsa da ekonomi onu bir değerlendirme parametresi olarak eleştiri metinlerinde kullanılabilir.

Zevi’nin kullandığı parametreler daha çok mimarlığı sınıflandırır. Örneğin bir camiyi dini ve felsefi yorumlama kategorisinde inceler. Oysa herhangi bir yapı bütün bu parametreleri içerebilir. Yine de Zevi’nin kullandığı bu yorumlama biçimleri mimarlık eleştiri tarihinde önemli bir konumdadır; çünkü mimarlıkta eleştiri için tarih her ne kadar eleştiri türleri üretmiş olsa da bir takım eleştiriyi değerlendirme parametreleri üretmemiştir. Yapısalcılık ile doğrudan ilişkili olabilecek olan bu yorumlama biçimleri parametrelerin üretiminde doğrudan fayda sağlayacaktır.

Zevi’nin yorumlama biçimlerine gelmeden önce mimari tasarımda günümüze değin oluşan parametrelerin hangi sınıflandırılmayla ele alındığını görmek gerekir. Mimari tasarım oluşturulurken yerel olanın içerdikleri o tasarımı etkileyen genel öğelerdir. Atilla Yücel değerlendirme kriteri olarak çevreyi açıklarken yerel veriyi sınıflandırır.

“Çevrenin çevrelenen (yani insan veya toplum) ve çevreleyen (yani fiziksel kabuk: doğa ya da insan yapısı çevre) olmak üzere iki ana öğeden meydana geldiğinin düşünülmesi ve sözü geçen analize bu öğelerin tanımlanması ve incelenmesi yoluyla başlanması bu incelemeye yeni bir açıklık kazandıracaktır” (Yücel, 1971, s. 8).

Yücel buradan yola çıkarak kültürel ve doğal olarak ikiye ayrılan gruplandırmayı kozmik etkenler (insandan bağımsız olan tüm güçler ve biçimler), beşeri (insanı niteleyen tüm özellikler) ve kültürel (insan tarafından meydana getirilen tüm eylemler ve biçimler) olarak sınıflandırmıştır.

Ünal ve Demir gerçekleştirdikleri çalışmada yerel veri olgusunu esas alarak parametre seti tanımlama girişiminde bulunmuştur. Veriler bu çalışmada iki temel kategoride ele alınmıştır; doğal, kültürel (Çizelge 4.4).

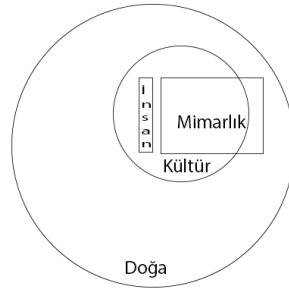
Çizelge 4.4 : Faruk Can Ünal ve Yüksel Demir'in mimarlıkta yerel veri tablosu.

Doğal Veri (DV)	Kültürel Veri (KV)
DV₁ - Topografya	KV₁ - Arazi Kullanımı
DV ₁₁ - Eğim	KV ₁₁ - Arazi Tipi
DV ₁₂ - Drenaj	KV ₁₂ - Sınır ve Alan
DV ₁₃ - Manzara	KV ₁₃ - Yoğunluk
DV₂ - Jeolojik Özellikler	KV ₁₄ - Çevre Dokusu
DV ₂₁ - Zemin Tipi	KV ₁₅ - Tarihi Gelişim ve Koruma Alanları
DV ₂₂ - Yeraltı Kaynakları	KV ₁₆ - Gelecek Planları
DV₃ - Su Kaynakları	KV₂ - Yapılı Çevre
DV₄ - Bitki Örtüsü	KV ₂₁ - Bina Tipi
DV₅ - İklim	KV ₂₂ - Binanın Büyüklüğü ve Yerleşimi
DV ₅₁ - Gün Işığı ve Gölge	KV ₂₃ - Yerel Bina Oluşumu
DV ₅₂ - Sıcaklık	KV ₂₄ - İnşaat Tekniği
DV ₅₃ - Hava Akımı	KV ₂₅ - Yapı Malzemeleri
DV ₅₄ - Yağış	KV ₂₆ - Sınır Taşı ve Korunmuş Binalar
DV ₅₅ - Nem	KV ₂₇ - Gelecek Projeleri
DV₆ - Vahşi Yaşam ve Koruma Alanları	KV₃ - Hizmetler
DV₇ - Biyo çeşitlilik	KV ₃₁ - Ulaşım
DV ₇₁ - Bitki Çeşidi	KV ₃₂ - Enerji
DV ₇₂ - Hayvan Çeşidi	KV ₃₃ - İletişim
DV₈ - Doğal Afet	KV ₃₄ - Su
DV ₈₁ - Jeolojik Felaketler	KV ₃₅ - Kanalizasyon
DV ₈₂ - Hidrolojik Felaketler	KV ₃₆ - Atık
DV ₈₃ - Meteorolojik Felaketler	KV₄ - Mevzuat
...	KV₅ - Sosyal Çevre
DV...	KV ₅₁ - Demografi
	KV ₅₂ - Sosyokültürel Bağlam
	KV₆ - Ulaşılabilirlik
	KV ₆₁ - Yaya Erişimi
	KV ₆₂ - Araç Erişimi
	KV ₆₂₁ - Trafik Düzeni
	KV ₆₂₂ - Toplu Taşıma
	KV ₆₂₃ - Park Alanı
	KV ₆₃ - Bisiklet Erişimi
	KV ₆₄ - Engelli Erişimi
	KV₇ - Duyusal Özellikler
	KV ₇₁ - Görüntüler
	KV ₇₂ - Gürültü Problemleri
	KV ₇₃ - Hava Kalitesi ve Koku Problemleri
	KV₈ - Tehlikeler

“Kültürel veriler, yapılı çevrede kültürün fiziksel bileşenlerini ve kültürün diğer somut olmayan alışkanlık, gelenek ve ritüel gibi bileşenlerini içerir. Tüm bu bileşenler, insanın yaptığı ve yarattığı her şeyi kapsar” (Ünal & Demir, 2020, s. 17).

Atilla Yücel’in beşeri olarak da ayırdığı çevreyi kültürel parametre grubunun içinde incelemek beşeri ve kültürel olan olgular arasındaki bağlantıları kaçırmamak için yerinde olacaktır. Yüksel Demir kültür ve doğanın mimarlığı nasıl etkilediğini şu ifadeyle açıklar;

“Genel anlamda mimarlığın ilişkili olduğu iki temel varlık kategorisinden söz edilebilir: Doğal, Kültürel. Varlık katmanlarının tümü doğal kategoride ele alınabilirken psşik ve tinsel katmanları kültürel kategoriyi oluşturur. Kültür olgusunun insanın doğa ile etkileşiminin sonucu olarak ortaya çıktığı kabul edilebilir” (Demir, 2014, s. 41).



Şekil 2.5 : İnsan / Doğa / Kültür. (Demir, 2016).

Mimari nesnenin çevresiyle olan ilişkisi doğal ve kültürel olarak iki ayrı parametreye ayrılmıştır. Bu şekilde bir genellemeye giden çevre ilişkilerinde fiziksel değerler, doğa olayları ve bunun gibi şeyler doğal parametresinde incelenirken mimari nesne, insan ve bütün etkileşimler kültürel parametre altında incelenir. Bu çalışmada “doğal veri” “doğal parametreler” olarak “kültürel veri” ise “kültürel parametreler” olarak tanımlandı. Bu şekilde yapıya ve beşeri olana da değinilebilecektir (Çizelge 4.5).

Çizelge 4.5 : Mimari eleştiri metinlerindeki parametre grupları.

Eleştirilen	Parametre Grupları
Mimari tasarım (Bütün)	Doğal parametreler
	Kültürel parametreler

Ünal ve Demir’in çalışmasında doğal ve kültürel altında oluşturulan sınıflandırmada eksiklik tasarıma dair olan parametrelerdir. Bu parametreler Yücel’in bahsettiği beşeri olanın öğelerini de içerebilir. Tabloyu güncelleyebilmek adına Ünal ve

Demir'in yöntemine ek olarak Zevi'nin yorumlama biçimi olarak kullandığı sosyal, ekonomik ve siyasal parametre bağlamları da eklendi. Yine kültürel parametre altında incelenecek olan yapının kullanım niteliği bağlamında parametreler eklenerek tablo yalnızca yerel veriyi inceleyen parametreler olmaktan çıkarak, tasarıma dair yapılan bütün eleştiri metinlerinin öğelerini içermeye başlar. Özetlemek gerekirse yerel veri altında binanın bulunduğu yere dair unsurların nitelikleri dikkate alınır. Bu duruma ek olarak bina yerin üzerinde bulunan bir nesnedir, binayı niteleyen unsurlar da bu parametre gruplarında yerini bulduğunda bina ve yerin bütün nitelikleri sınıflandırılmış olur.

Yapının kullanım niteliğinin içerdiği parametreler oluşturulurken Preiser'in tasarım değerlendirme esasları dikkate alındı. Aynı zamanda Zevi'nin mekân organizasyonu ve estetik yorumlama biçimleri de Preiser'in değerlendirme yöntemiyle birleşerek tasarıma dair kullanıcı odaklı değerlendirme parametreleri oluşturur. Preiser değerlendirme öğelerini sınıflandırırken duyular ile ölçülebilir olma durumuyla kategorize etmiştir (Preizer, 1988), (Çizelge B.2), (Çizelge B.3), (Çizelge B.4).

1950'lerde İsveç inşaat işbirliği komitesi tarafından yayımlanan SfB sistemi bitmiş bir yapının sınıflandırılması için atılan ilk adımlardan biridir (Bygg AMA, 1950). SfB'nin yapı elemanları tablosu başlangıç için önemli bir altlık ve herhangi bir karışıklığın ortaya çıkmaması için referans alınabilecek bir sınıflandırmadır (Giertz, 1982), (Çizelge B.5).

Buradan yola çıkarak Ünal ve Demir'in sınıflandırdığı çevrenin duyuşal nitelikleri bağlamı da güncellenerek yapının kullanım niteliğindeki öğeler ile eş değer bir sınıflandırmaya gidilmiştir. Parametre grupları, parametre bağlamları ve parametreler olarak ayrılan bu üst grup meselesi sınıflandırmanın eksiksiz ve doğruluğunun kontrol edilebilir olması yönünden önemlidir. Bu parametreler hem birer tasarım ilkesi hem de birer değerlendirme niteliği olabilir. Burada kurulan parametrelerin bir taslak olduğu, bu parametreler kullanılarak ne gibi sonuçlar çıkarılabileceğinin önemli olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Bu parametrelerin oluşturulması hem eleştiri metinlerinin değerlendirme kriterleri hem de mimari bir yapıyı tasarlama kriterleri göz önünde bulunarak yapısal bir yaklaşım ile oluşturuldu; ancak bu parametrelerin güvenilirliğini ölçmek için yazılmış bütün eleştiri metinlerinde uygulanması ve eksik bir parametre var ise analiz edilip önerilmesi gerekir (Çizelge 4.6).

Çizelge 4.6 : Yapısalıcı yöntemle mimari eleştiri metinlerinin incelenmesi için oluşturulan parametreler.

Eleştirilen	Gruplar	Bağlamlar	Parametreler
Mimari tasarım (Bütün)	Doğal parametreler	Topografya	Eğim Drenaj Manzara
		Jeolojik özellikler	Zemin türü Yeraltı kaynakları
		Su kaynakları	Su kaynakları
		Bitki örtüsü	Bitki örtüsü
		İklim	Güneş ışığı ve gölge
			Sıcaklık
			Hava akımı
			Yağış
			Nem
		Vahşi yaşam	Vahşi yaşam ve koruma alanları
		Biy çeşitlilik	Bitki çeşitliliği
	Hayvan çeşitliliği		
	Doğal afetler	Jeolojik felaketler	
		Hidrolojik felaketler	
		Meteorolojik felaketler	
	Diğer unsurlar	Diğer unsurlar	
	Kültürel parametreler	Yerleşme	Arazi tipi
			Sınır ve alan
			Yoğunluk
			Yapılı çevre düzeni
			Tarihsel gelişim ve koruma alanları
		Gelecek planları	
Yapılı çevre		Bina tipi	
		Binanın büyüklüğü ve yerleşimi	
		Binanın yapılı çevre ile ilişkisi	
		Yapı ve yapım sistemi	
	Yapı Malzemeleri		
	Yer işaretleri ve korunmuş binalar		
	Gelecek projeleri		
Kültürel parametreler	Yapının kullanım niteliği	Program	
		Mekân organizasyonu	
		Estetik	
		Aydınlatma	
		Akustik	
		Isıtma	
		Havalandırma	
		Dokunsal öğeler	
		Güvenlik	
		Diğer unsurlar	
	Alt ve üst yapı donatıları	Nakliyat	
		Elektrik tesisatı	
		İletişim ağı	
		Su tesisatı	
		Kanalizasyon	
	Atık		
Mevzuat	Yasalar		
	Yönetmelikler		
	Standartlar		
Sosyal	Demografi		
Ekonomik	Sosyokültürel bağlam		
Siyasal	Ekonomik bağlam		
	Siyasal bağlam		
Ulaşılabilirlik	Yaya erişimi		
	Araç erişimi		
	Bisiklet erişimi		
	Engelli erişimi		
Çevrenin duyuşal nitelikleri	Yapılı çevrede ışık		
	Yapılı çevrede ses		
	Görsel öğeler		
	Dokunsal öğeler		
Diğer unsurlar	Diğer unsurlar		

4.3.3 Parametrelerin içerdiği değerler

Parametre ve parça arasındaki ilişkiyi tanımlayan olgu değerlerdir. Mimari eleştiri metninde geçen herhangi bir cümlenin veya parçanın hangi parametre altında incelendiği yalnızca değerlere bakarak söylenebilir. Yazarın öznel algısı veya nesnel bir durumu öznel bakış açısıyla ortaya çıkarmış olması onun bir takım değerler üretmesinin kaynağıdır.

Mimari eleştiri metninde bahsi geçen yapıyı eleştiren yazar bir çok değerlendirme yöntemine başvurur. Burada eleştiri ve değerlendirme birbirine karıştırılmamalıdır. Yazar bir değerlendirme yazısından ziyade bir takım değerlere değinerek bir eleştiri metni yazar.

Mete Tapan değer kavramını şu sözleriyle açıklar;

“Kriter olarak değerler belirli bir amaca varmak için hareket yolunun seçiminde yol alırlar. Yani değerler yargı, tercih veya seçim yapmak için kriterler olarak görev görürler” (Tapan, 1976, s. 62).

Tapan’ın değerleri açıkladığı cümlelere şunları eklemek de yerinde olacaktır, değerler değerlendirme metni olduğunda bir takım tanımlanmış öğeler olabilirken, bir eleştiri metninde değerler öznel ve kuralsız oluşan kriterler, doğrulardır.

“Açık, objektif, öznenen bağımsız bir değer biriminin varolmaması, herkes için geçerli olabilecek bir değerler hiyerarşisinin saptanmasına olanak sağlamamaktadır. Değerler ve dolayısıyla değerlerin değerlendirilmesi özne ile nesne arasındaki ilişkiye bağlı olarak gerçekleşmektedir” (Tapan, 1976, s. 23).

Buradan sonuçla bir mimari eleştiri metninin eleştirmenin öznel değerlerini aktardığı bir bütün olduğunu söyleyebiliriz. Bu sebeple mimari eleştiri metnindeki söylemleri gruplandırmak için kurulan parametrelerin hepsi birden çok değer içerebilir (Çizelge 4.7).

Çizelge 4.7 : Mimari eleştiri metnindeki parametre sistemi.

Eleştirilen	Parametre Grupları	Parametre Bağlamları	Parametreler	Değerler	Parçalar
Mimari tasarım (Bütün)	Doğal parametreler
	Kültürel parametreler

Bir bütünün çeşitli parçalarını birbirine bağlayan ilişkiler ve bu parçaların bütüne nasıl bağlandığı da önemlidir. Bunları anlamının bir yolu olarak değerlerden bahsedilebilir. Değerler aynı zamanda gerçekliği doğrulara çeviren niteliklerdir.

“Bütüne değerini parçaları verir, parçalara ise bütündeki yerleri. İşte, parçanın bütünlükle kurduğu dizimsel bağıntı bundan ötürü parçalar arasındaki bağıntılar denli önemlidir” (Saussure, 1998 [1881], s. 188). Saussure’ün bahsettiği parçalar değerlerdir. Burada parça ve değer arasında anlam açısından çok bir fark olmasa da değer bir analiz yönemi olarak ele alınır. Parça ise bütün ile kurulan bağlantıda fiziksel tanımlamaları içerir.

4.3.4 Değerler ve yapının parçalanması

Sözcüklerin ne ifade ettiği mimari eleştiri metninin de en kritik meselesidir. Söylenen her bir cümle birer analiz ürününe dönüşmeden mimari eleştiri metnini incelemek mümkün değildir. Her eleştirmen bir yapıya kendi bakış açısıyla yaklaşır. Burada yaklaşım önemli bir kavramdır, öznel bir süreci ifade eder.

“Bilindiği gibi, dış gerçek bir bütünlük, bir süreklilik olarak çıkar karşımıza. Dil bu gerçeği olduğu gibi değil, kendince bölümleyerek, kesitleyerek, başka bir deyişle, ‘süreksizleştirerek’ sunar her zaman” (Yücel, 2005, s. 51).

Bütün ve parça arasındaki ilişki, parçaların birbiriyle olan ilişkisi ve eleştirmenin bütün bunlarla olan mücadelesini analiz edebilmek için yapısalılık ile önerilen parametreler ve değerlerin ilişkileri önerilir.

Mimari eleştiri metninde yazarın kişisel konumu ve kullandığı değer yapının parçalanmasında birer göstergedir.

Bir eleştiri cümlesinin “Yapı tasarlandığı zamanın ötesine geçerek belki de döneminde bahsedilmeyen megastüktür tipinin ilk örneklerinden biri olarak kayda geçebilir” şeklinde olduğunu varsayarsak, bu cümlenin Çizelge 4.8’teki gibi incelenmesi gerekir. Burada bina tipi’nin değerlendirme parametresi olduğu bir gerçektir. Bu cümlede megastrüktürün bir değer olarak varlığı ile yazarın işaret ettiği şeyin bütün yapı olduğu görülür. Bu değer hangi parametre altında incelenmesi gerektiğine bakıldığında bina tipinin uygun parametre olduğu parametreler listesinden çıkartılabilir (Çizelge 4.8).

Çizelge 4.8 : Mimari eleştiri metnlerinde değerlendirmeye bir örnek.

Eleştirilen	Parametre Grupları	Parametre Bağlıları	Parametreler	Değerler	Parçalar
Mimari tasarım (Bütün)	Kültürel parametre	Yapılı çevre	Bina tipi	Mega strüktür	Bütün yapı

Bir başka örnekte “Yapının doğu cephesinin tamamı bütün ihtişamıyla çevreden günün her saatinde bir görsel şölen oluşturur” diye bir eleştiri cümlesinin geçtiğini varsayılsa bu örnekte kullanılan parametrenin estetik parametresi olduğu çıkarılabilir. Yine bina parçalarına ayrılarak doğu cephesi bir parça olarak okuyucuya aktarılır (Çizelge 4.9).

Çizelge 4.9 : Mimari eleştiri metinlerinde değerlendirmeye bir örnek 2.

Eleştirilen	Parametre Grupları	Parametre Bağlıları	Parametreler	Değerler	Parçalar
Mimari tasarım (Bütün)	Kültürel parametre	Yapının kullanım niteliği	Estetik	Renk uyumu	Doğu cephesi

Ancak, unutulmamalıdır ki bu parçalar diğer bütün parçalar ile ilişki içerisinde. Örnekten yola çıkarsak, günün her saati doğaya, “çevreden izlenme durumu çevrenin düzenine ve yine yalnızca doğu cephesi içerdiği bütün diğer parçalara ve ilişkide olduğu yapının diğer bölümlerine bağlıdır.

Alan çalışmasında derinlemesine incelenecek olan parametre, değer ve parça yapılanması eleştiri metinlerinde bütüncül bir analize de ışık tutar.

4.3.5 Seçilen parametreler arasındaki farklar

Bu kısımda herhangi bir eleştiri metninden yararlanmadan bir eleştiri metninin içerebileceği varsayımsal cümleler kurularak hangi parametre altında incelenebileceği görülecektir. Bu şekilde parametreler arasındaki farklar ve değerlerin ne anlam ifade ettiği örnekler üzerinden görülebilir.

Daha önce tanımlanan parametreler, değerler ve parçaların gösterge, gösterilen ve gösteren olduğunu hatırlanmak yerinde olacaktır.

Bu örneklerde parça (gösteren) sabit tutularak cümleler kurulmuştur.

- Tavandaki geçirgen parçalar ve açıklıklar günün her saatinin yapının merkezinden izlenmesini sağlar.

Burada parça gösterimi tavandaki geçirgen parçalar ve açıklıklardır. Günün her saatinin yapının merkezinden izlenme durumu ise gösterilen yani değerdir. Gösterilen şeyden yola çıkarak bu cümlenin güneş ışığı ve gölge parametresinin bir ögesi olduğu görülür.

- Tavandaki açıklıklar sayesinde yapının bulunduğu meydandan gelen çocuk ve sokak müzisyenlerinin sesi yapının merkezinde toplanarak kullanıcının ilgisini çekmektedir.

Bu cümlede gösteren yani parçasal gösterimlerin tavandaki açıklıklar olduğu bu cümlede değer (gösterilen) dışarıdaki seslerin duyulma durumu olması bir ilişki ortamı yaratmasıyla binanın yapılı çevre ile ilişkisi parametresinin bir ögesidir.

- Tavandaki açıklık ile oluşan kubbe görünümü manevi bir değer olarak dinin etkilerini insanlara sunmaktadır.

Burada yine parça gösteriminin aynı olduğu cümlede değer kubbe görünümünün kullanıcıda dinsel bir etki bırakması durumudur. Bu değerden yola çıkarak içinde bulunduğu parametrenin sosyokültürel bağlam olduğu ortaya çıkar.

- Tavandaki açıklıklar yapının bulunduğu meydana can veren eylemcileri simgelemek için tasarlanmıştır, bu durum yapının bir kesim tarafından sevilip bir kesim tarafından sevilmemesine sebep olmuştur.

Bu cümlelerin siyasal bağlam parametresi altında incelenmesi gerekmesinin sebebi cümlelerin değerinin yapının biçiminin sebebinin insanlarda siyasal bir tutum yaratarak yapıya karşı tepkilerini belirleme durumudur.

- Tavandaki açıklıkların inşası yapının tamamlanma süresini uzatarak maliyeti artırmıştır.

Bu cümlede ise gösterenin (parça) tavandaki açıklıklar olduğu, bahsedilen değer ise maliyet ve uzatılan inşaa süresi olması seçilen parametrenin ekonomik bağlam olmasının sebebi olur.

- Tavandaki açıklıklar yapının ısı yalıtımını düşünmeden tasarlanmıştır.

Değerin ısı yalıtımı sorunu olduğu bu cümlede parametrenin yapı ve yapım sistemi olması tartışmasız bir gerçektir.

- Tavandaki açıklıklar bütün ihtişamıyla mekâna giren kişinin ilk dikkatini çeken öğelerdir.

Bu cümledeki değer ise tavandaki açıklıklardaki ihtişam olduğu ve onların çekiciliği olduğudur. Bu değerler yani gösterilen, dikkati toplayan şeyler bu cümlelerin estetik parametresinin bir ögesi olduğunu gösterir.

- Tavandaki açıklıklar yapının merkezinden bakıldığında kubbe görünümü sağlamıştır.

Gösterenin aynı olduğu bu cümlede kubbe görünümünün açıklıklar tarafından oluşması cümlenin değeridir. Doğrudan biçimsel bir oluşuma ışık tutmasıyla bina tipi parametresinin bir ögesidir.

- Tavandaki açıklıklar güneş tepedeyken insanların altında vakit geçirmesi için sebep olmuştur.

Yapının programındaki değişikliklikten bahseden bu cümlede değer belirlenir bir zamanda vakit geçirilen bir alanı işaret etmesi bu cümlenin program parametresine ait olduğunu gösterir.

Parametrelere verilen örneklere ek olarak bir kıyaslama örneği yapmak da yerinde olacaktır.

- Kullanılan çelik taşıyıcı sistemi ile yapının daha ekonomik olması sağlanmıştır.
- Kullanılan çelik taşıyıcı yapının ekonomik açıdan kendinden sonrakilere de ışık tutacağı bir gerçektir.

Gösterenin (parça) çelik taşıyıcı olduğu bu iki cümleye bakıldığında ilk cümlede ekonomik oluşun bir sıfat olduğu, taşıyıcı sistemin bir özelliği olarak sunulduğu görülür. Bu sebeple çelik taşıyıcının ekonomik oluşu burada bir değer, gösterilendir. Burada parametrenin teknik olduğu değer işaret ettiği şeyle alakalıdır.

İkinci cümlede ise gösterilen nesne çelik taşıyıcının ekonomik oluşu değil, onun gelecekteki mimaride ekonomik etkisidir. Bu sebeple bu cümle ise ekonomi parametresinin bir ögesidir. Biri anlam üretirken diğeri durum üretir.

5. POMPIDOU ELEŞTİRİ METİNLERİNDE YER ALAN PARAMETRELERİN YAPISALCI YÖNTEMLE BELİRLENMESİ

Alan çalışması iki aşamadan oluşur. İlk aşama eleştirmenin bir yapıyı okuması ile metnin yazılımındaki süreç. Bu süreç bir bütünün parçalara ayrılmasıdır. İkinci aşamada ise bu parçalanmış eserin tekrar nasıl bütünleştirdiğinin bir anlama çalışmasıdır.

Bu kısma kadar tartışılan öznellik, nesnellik, gerçek ve doğru kavramlarının nasıl işlediğinin bilinciyle eleştiri metinlerinin değerlendirilmesi yapılacaktır. Değerlendirirken öznel olmaktan kaçınıp, yazarın konumu, metnin yazıldığı tarih, aktörler ve diğer unsurlar hep göz önünde tutularak nesnel bir değerlendirme yapılması hedeflenir.

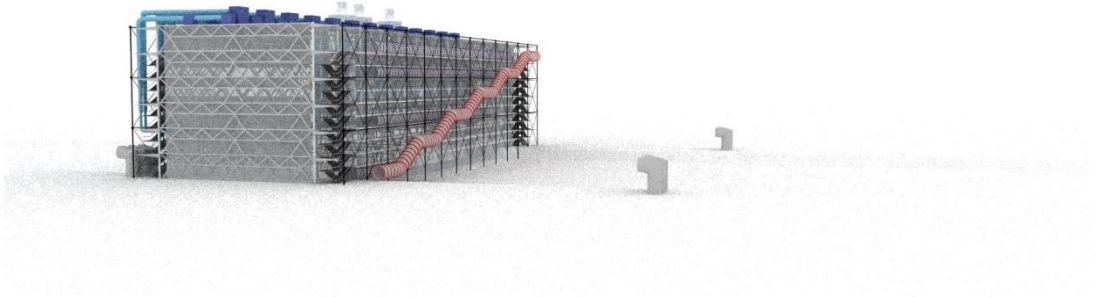
Bu alan çalışmasında yapıya dair olan eleştiri metinleri tek tek incelenerek, metinlerin içerdiği değerlendirme parametreleri tanımlanır. Bu parametrelerin seçimi öncelikle parçasal değerlere varma biçimleriyle belirlenir. Gerekli görüldüğünde bir parametre birden çok alt parametreye de dönüşebilir. Yapıyı değerlendirme parametreleri “parametrelerin parça transkriptleri” ile görsel bir şekilde detaylandırılır. Sonuç bölümünde çıkarılan bütün parçasal değerler bir araya getirilerek bütün eleştiri metninin kapsadığı parametre ve o parametrelerin parçasal değerleri tek bir transkript üzerinde görülebilecektir. Bu incelemenin sonucunda hem parça bütün ilişkisine dair hem de eleştiri metinlerinde değerlendirme kriterlerine dair bir takım analizler, sorular, maddeler çıkartılacaktır.

Unutulmamalıdır ki bu eleştiri metinleri birer görme biçimidir, ve ister olumlu, ister olumsuz, ister öznel ister nesnel bir cümle içersin bunların hepsi okuyucunun yapıya hangi perspektiften veya hangi öğelerine öncelikli bakması gerektiğini de belirler. Bu noktada parça transkriptlerinin değeri eleştiri metinlerinin daha doğru analiz edilmesine katkı sağlar.

Alan çalışmasında üzerinde durulan sınıflandırma unsurları parametrelerdir. Parametreler değerlerden oluşur, değerlerin gösterimi ise parçalardır. Örneğin program parametresinin değeri toplanma alanı olabilir, bunun parça gösterimi ise bu değer fiziksel olarak kapladığı alandır.

Her parametre fiziksel bir veriyi göstermek zorunda değildir, yine her değer de fiziksel bir bilgi olmak zorunda değildir; ancak değerlerden çıkarılan parçasal bilgiler çalışma boyunca yapıyı fiziksel parçalarına bölmektedir.

5.1 Pompidou Hakkında



Şekil 5.1 : Pompidou modeli

Bir yarışma projesi eseri olan Pompidou üzerine eleştiri metinleri inceleme verileri olarak seçilmiştir. Yöntemde belirlenen özelliklere göre seçilen binada bulunan nitelikler şu ifadeler sıralanabilir,

- Döneminin tasarımlarından ayrışması,
- Bir yarışma projesi olması,
- Tarihi bir çevrede bulunması,
- Birçok fonksiyonu barındırması,
- Yarışma sürecinden günümüze kadar insanların ilgi odağı olması,
- Mimarlık alanında birçok yeniliği beraberinde getirmesi,
- Birçok tartışmaya konu olması,
- Hakkında çok sayıda eleştiri metni yayımlanmış olması.

Bu sebepler dahi bir inceleme alanı oluşturmak için yeterlidir. Bu kapsamlı değerler alanında yazılan eleştiri metinleri incelemenin birkaç kavramla sınırlı kalmayıp, daha doğru sonuçlara ulaşılması için önemlidir.

Paris'te yapılması planlanan halk kütüphanesi için belirlenen plato Beaubourg'daki boş alanın, 1969 yılında Cumhurbaşkanı Georges Pompidou tarafından tamamen yeni bir türden çok disiplinli bir kültür merkezinin inşası için kullanılmasına karar verilmiştir. Kültür merkezi projesi için Fransa'da tüm dünyadan mimarların başvurusuna açık bir mimarlık yarışması ilan edilmesinin ardından 49 farklı ülkeden, en ünlü mimarlardan bazıları da dahil olmak üzere 681 yarışmacı katılım göstermiştir. Mimar ve mühendis Jean Prouvé'nin başkanlık ettiği uluslararası jüri, Richard Rogers ve Renzo Piano tasarımı olan projeyi seçmiştir. Müze binası yapısalılık örneklerinden biriydi ve daha önce mimari dünyada görülen hiçbir şeye benzemeyen bir sistemle yapılandırılmış yüksek teknolojili modern bir kültürel merkezdi. Yarışma çizimlerinden birinde kolaj olarak gösterilen konseptlerde müzenin kendisi hareket olarak tasvir edilmekteydi (Şekil 5.2).



Şekil 5.2 : Centre Pompidou ve pompidou mavisi, Rogers Stirk Harbour + Partners, Url-3

Tasarımdaki konseptlerden en belirgin olanı binanın tüm altyapısının ortaya çıkarılmasıydı. Bunun amacı yalnızca farklı mekanik ve yapı sistemlerini anlaşılması değil, aynı zamanda iç mekândaki sirkülasyonun kesintisiz olarak en üst düzeye çıkarılmasını sağlamaktır (Şekil 5.3).



Şekil 5.3 : Centre Pompidou sirkülasyon, Rogers Stirk Harbour + Partners, Uri-3

Centre Pompidou 31 Ocak 1977'de resmi olarak, 2 Şubat 1977 de ise halka açıldığı andan itibaren, hızla dünyadaki en popüler kültürel mekânlardan biri ve Fransa'daki en çok ziyaret edilen anıtlardan biri haline gelen büyük bir başarı ile karşılaşmıştır.

Yapı, bünyesinde Avrupa'nın en büyük modern sanat müzesi olan Musée National d'Art Moderne (MNAM) ile birlikte, geniş bir halk kütüphanesi olan Bibliothèque publique d'information ve Fransız besteci Pierre Boulez'in fikirlerinden esinlenerek müzik ve akustik araştırma merkezi olan Institut de Recherche et Coordination Acoustique/Musique (IRCAM)'a da ev sahipliği yapmaktadır.

1970'lerin sonunda ve 1980'lerde Centre Pompidou'nun 20. yüzyıl sanat tarihine önemli katkılar yapan etkili sergiler düzenlediğini görülmüştür: Paris-New York, Paris-Berlin, Paris-Moskova ve Paris-Paris, Viyana: Bir Yüzyılın Doğuşu, Maddi Malzemeler, Geleceğin Anıları, Dünyanın Haritaları ve Rakamları, Dünyanın Büyücüleri. Müzenin ulusal modern sanatlar koleksiyonu yöneticileri Pontus Hulten ve Dominique Bozo'un önderliğinde, önemli ölçüde büyümüştür ve modern ve

çağdaş sanat alanında dünya lideri olmuştur. Modern sanat müzesi ve endüstriyel tasarım merkezinin birleşimi, yirmi yılda dünyanın etkileyici mimarlık ve tasarım koleksiyonlarından birinin de temellerini atmıştır (Şekil 5.4).



Şekil 5.4 : Şekil 5.1 : Centre Pompidou doğu cephesi, Rogers Stirk Harbour + Partners, Url-3

Yirmi yıllık faaliyetten sonra ve 150 milyondan fazla ziyaretçiyi ağırladıktan sonra, başkan Jean-Jacques Aillagon önderliğinde Centre Pompidou'da, Ekim 1997'den Aralık 1999'a kadar süren yenileme çalışmaları yapılmıştır. Bununla, tüm proje kapsamında kalıcı koleksiyonun sergi alanını genişletilmesi ve canlı performans alanlarının geliştirilmesi amaçlanmıştır (Şekil 5.5).



Şekil 5.5 : Centre Pompidou ön cephesi, Rogers Stirk Harbour + Partners, Url-3

1 Ocak 2000'de yeniden açılan Centre Pompidou, büyük bir başarıyla toplamış ve o yıl günde 16.000 kişiyi ziyaretçi olarak ağırlamıştır. Bugün, Centre Pompidou yılda yaklaşık 3.8 milyon kadar ziyaretçi ağırlamaktadır.



Şekil 5.6 : Şekil 5.1 : Centre Pompidou çevresi, Rogers Stirk Harbour + Partners, Url-3

5.2 Pompidou Eleştiri Metinlerinde Parça ve Bütün

Her eleştirmen yapıyı kendi görme biçimiyle incelemiştir. Hepsi kendi gördüğü parçaları kendi yöntemleriyle sunmuşlardır. Ancak burada önemli olan olgu sunulan parçaların varlığıdır. Değerler her ne kadar değişse de yapı defalarca benzer parçalara farklı eleştirmenler tarafından bölünebilir. Bu çalışma boyunca birbirinden farklı geçmiş deneyimlere dahil olan dokuz eleştirmenin yazdığı metinler incelendi. Bu eleştirmenler arasında sanat tarihçisi olan Philip Gumuchdjian, mimar Ertuğrul Menteşe, Mimarlık eleştirmeni Reyner Banham, Alan Colquhoun, Jonathan Glancey ve Rowan Moore, akademisyen Nevzat Oğuz Özer ve Francesco Proto, mimarlık tarihçisi ve yazar Giles Warsley vardır (Çizelge 5.1).

Çizelge 5.1 : Pompidou üzerine dokuz mimari eleştiri metni.

Alan	Eleştirmen	Eleştiri Metni	Metnin yılı
Mimarlık Eleştirmeni	Colquhoun	Beaubourg Platosu	1977
Mimarlık Eleştirmeni	Banham	Pompidou Bir Heykelden Başka Bir Şey Olarak Algılanamaz	1977
Mimar	Menteşe	Paris'te Devir açan Yeni Yapı: Beaubourg Milli Sanat ve Kültür Merkezi	1978
Sanat Tarihi	Gumuchdjian	Değişimin Temsilcisi	t.y.
Mimarlık Eleştirmeni	Moore	Pompidou: Asla Modası Geçmeyen 70'lerin Bir Fransız Radikali	2017
Mimarlık Eleştirmeni	Glancey	Pompidou Merkezi: Kalcı Cazibesi ile Bir Radikal	2014
Mimarlık Eleştirmeni	Worsley	Hayalden Başka Bir Şey Değil	2002
Akademisyen	Özer	Çağdaş Bir Stoa "Beaubourg"	1992
Akademisyen	Proto	Pompidou Merkezi: ya da Maddileştirilmemenin Gizli Çekirdeği	2005

Eleştiri metinleri aşağıda sıralanan ölçütlere göre belirlendi;

- Yarışma sürecinden günümüze kadar farklı tarihlerde yazılan eleştiri metinleri ile çeşitliliğin sağlanması,
- Kıyaslamak adına mimarlığın farklı alanlarından yazarların olması,
- Bu eleştiri metinlerinin yapıyı birbirinden farklı özellikleriyle ele alması,
- Saygın yayınlarda yer alması, birçok okuyucuya ulaşmış olması,

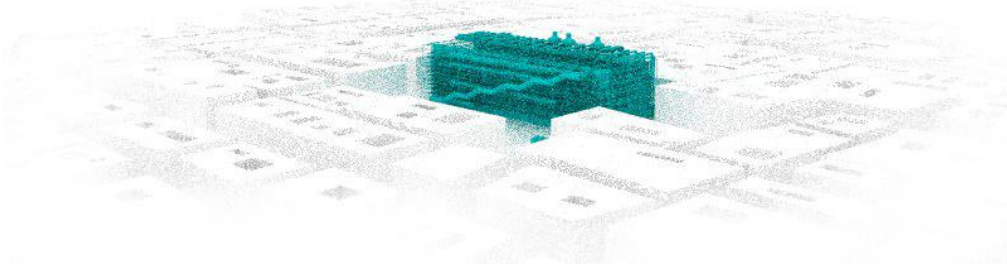
Hedeflenen çeşitlilik sağlandıktan sonra dokuz eleştiri metninin yeterli bir sayı olabileceğinin düşünülmesinin sebebi yazarları birbiriyle kıyaslamak yerine yapısalcı bir yöntem ile daha detaylı bir çalışma yapılmak istenmesidir. İnceleme yalnızca iki metin ile de yapılabilirdi. İki eleştiri metni ile yapılan bir çalışmada çıkarılacak olan parametre tablosunun potansiyelini görmek bahsi geçmeyen parametreler sebebiyle zor olurdu. Aynı inceleme yüz eleştiri metniyle yapılsaydı metinlerin anlam bütününi takip etmenin zorluğu ve parametre tablosunun potansiyelini görmenin zorluğunu yaşattırdı. Dokuz eleştiri metni ile tablo su dolu bir kovanın içine damlatılan, ayrıştırılması kolay renklerden ibaret kalacağına karar verildi.

Bu tezin kaygısının anlam ve parametreler arasında kaybolmayıp sadeliğin içerisinden potansiyelleri görebilecek bir çalışma çıkartmak olduğu unutulmamalıdır. Sonuç bölümündeki sorular mimarlık eleştirisine dair çıkarılabilecek potansiyellerin de özeti olarak kabul edilebilir.

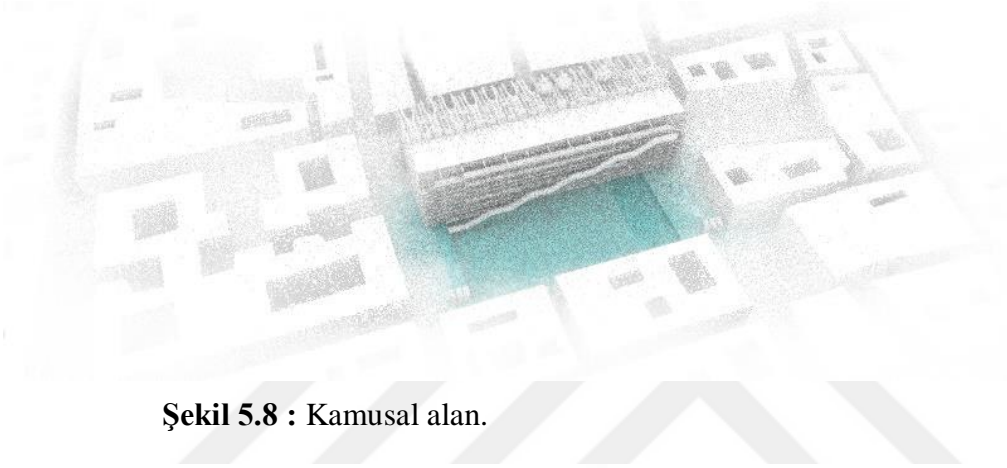
5.2.1 Parametrelere bağlı okuma

Dokuz eleştirmenin Pompidou binası üzerine yazdığı eleştiri metinleri belirlenen parametreler çerçevesinde incelendi. Eleştiri metinlerinden her çıkarılan parametre başlığı altında değer, anlam ve parçalar çıkarıldı. İnceleme sonucu dokuz yazarın gösterdiği parçalar aşağıda sıralandı.

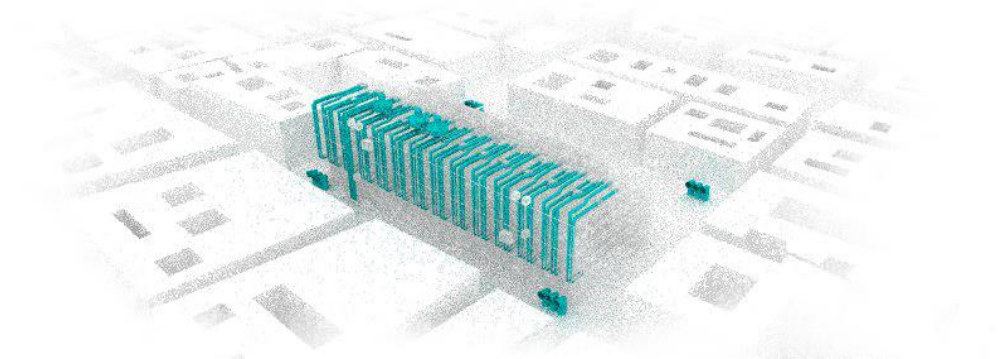
Bu parça diyagramlarının oluşturulma sebebi eleştiri metinlerinin değindiği kısımların görsel olarak anlaşılmasını sağlamaktır. Yalnızca parçalara odaklanmayıp değerler ile bir bütün olduğu göz önünde bulundurulmalıdır, bu şekilde eleştirinin anlamı korunabilir.



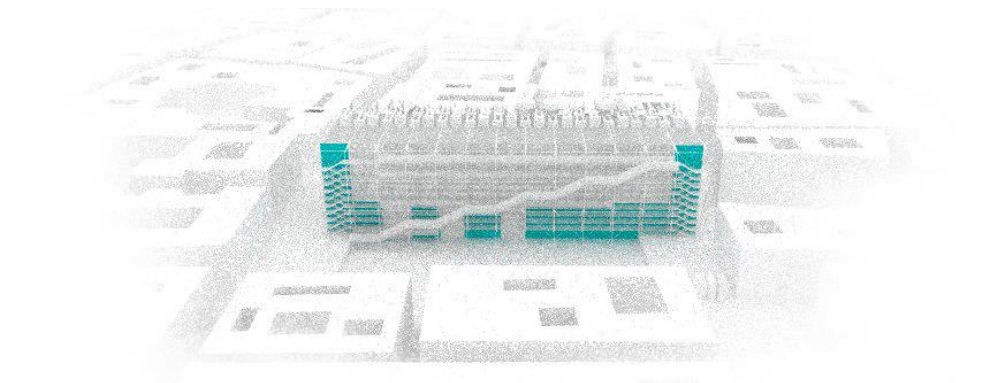
Şekil 5.7 : Yapının bütünü.



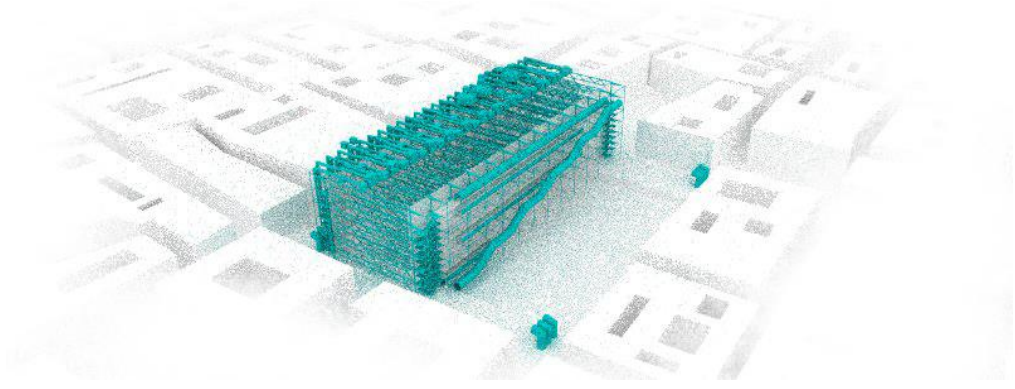
Şekil 5.8 : Kamusal alan.



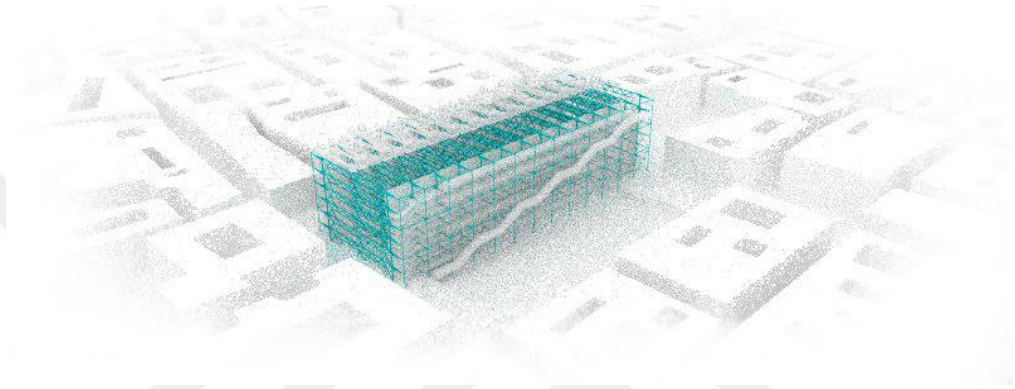
Şekil 5.9 : Doğu cephesindeki elemanlar.



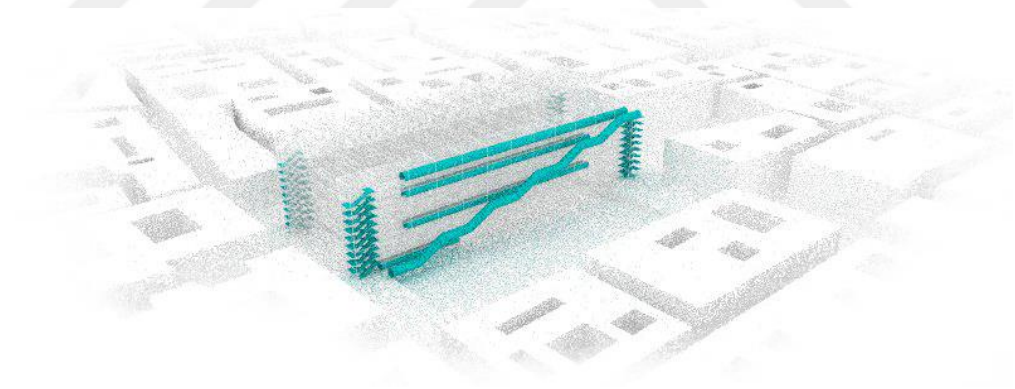
Şekil 5.10 : Ön cephedeki kapalı yüzeyler.



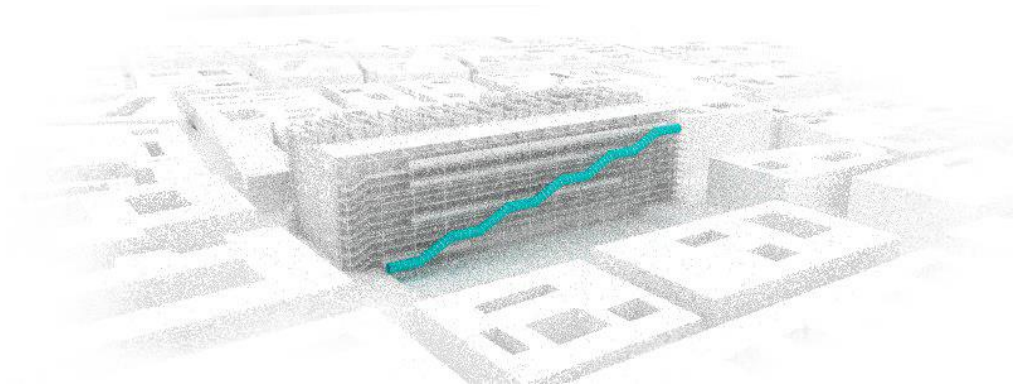
Şekil 5.11 : Bütün teknik detaylar.



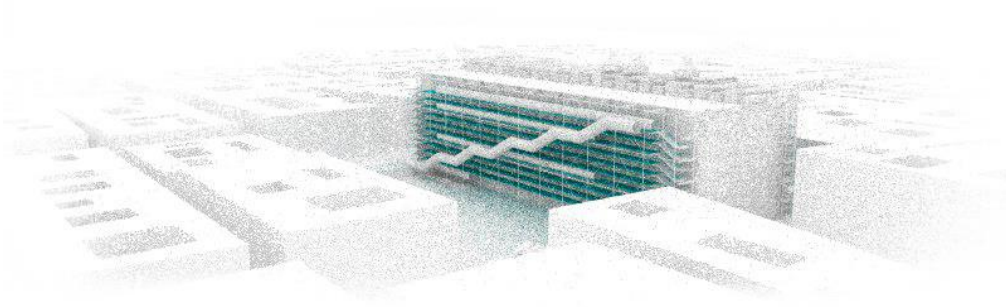
Şekil 5.12 : Taşıyıcı.



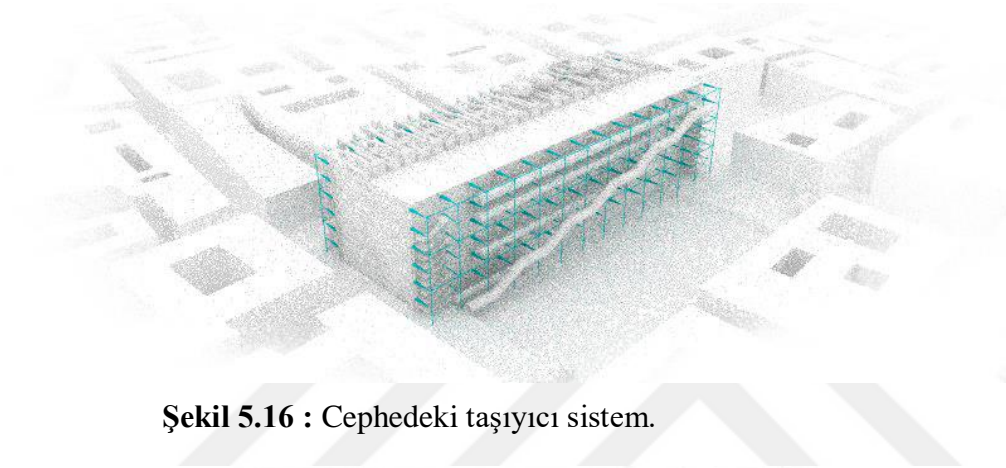
Şekil 5.13 : Bütün sirkülasyon alanları.



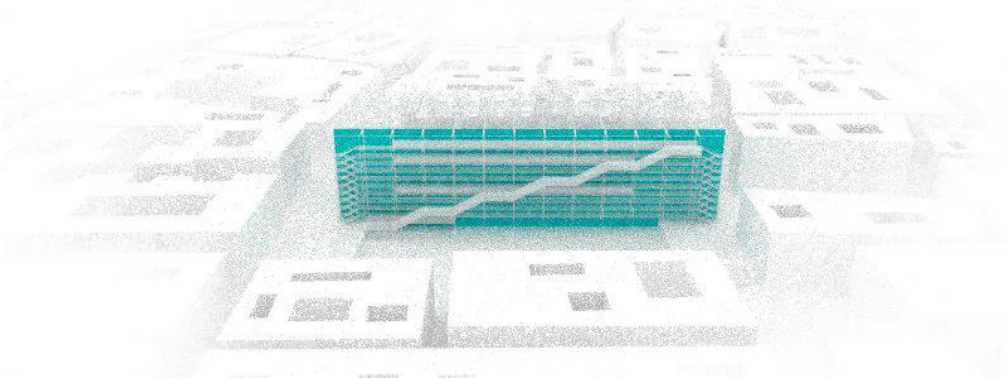
Şekil 5.14 : Diyagonal sirkülasyon.



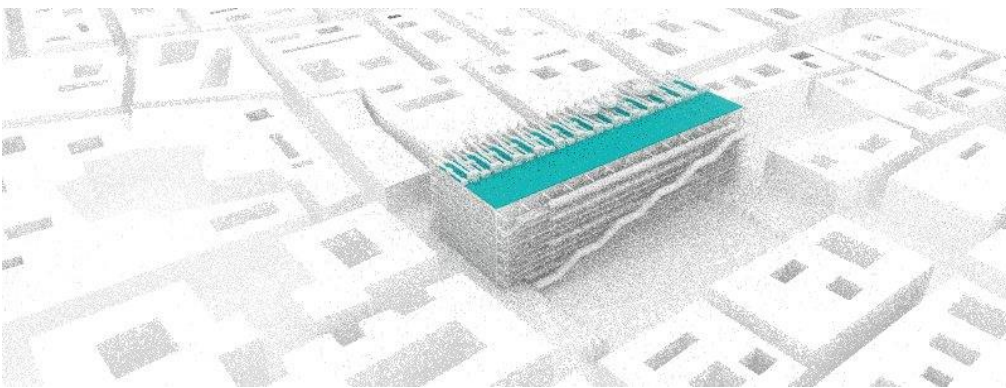
Şekil 5.15 : Konsollardaki sirkülasyon.



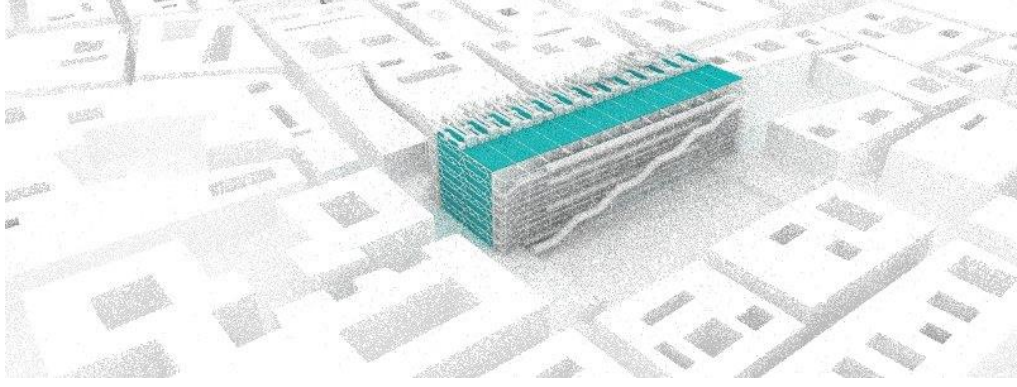
Şekil 5.16 : Cephedeki taşıyıcı sistem.



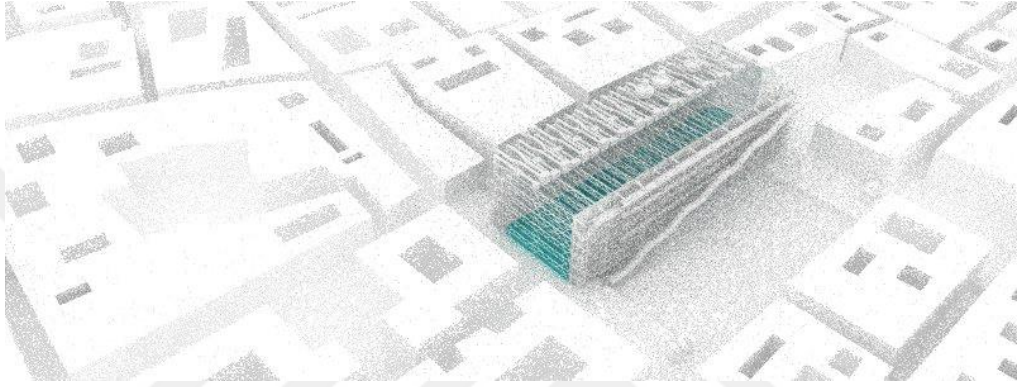
Şekil 5.17 : Ön cephedeki geçirgen yüzeyler.



Şekil 5.18 : Çatı.



Şekil 5.19 : Yapının bütün iç mekânı.



Şekil 5.20 : Zemin kat.

5.2.1.1 Beaubourg Platosu | Alan Colquhoun, 1977

Colquhoun'ın Pompidou üzerine yazdığı eleştiri metni bir akademik eleştiridir. Bu metinde Colquhoun birçok konuya değinmiştir. Architectural Design dergisinde 1977 yılında ilk kez yayımlanan bu metin dönemi de düşünülerek değerlendirilmelidir.

Colquhoun'ın eleştirisi altı farklı parametre ile sınıflandırılabilir. Burada seçilen parametrelerin aynı zamanda yapının parçasal değerlerine de ulaşmasında öncü olması kaygısı vardır. Bu parametreler birbirini kapsayabilir. Saydamlık, esneklik ve işlev Colquhoun'un da metinde ek başlıklar olarak verdiği değerlendirme kriterleridir. Gruplandırmayı sadeleştirmek adına söylenen her cümlenin ait olduğu parametreler seçilir.

Bu çalışmada Colquhoun'ın eleştiri metninden yola çıkılarak üzerinde durduğu parametreler incelendi, bu parametrelerin yapıyı hangi parçalarını bölüp neye dikkat çektikleri analiz edildi.

Bina tipi

Colquhoun'un Pompidou merkezine dair yaptığı eleştirinin ilk parametresi bina tipidir. Binanın tasarımının hangi akımın etkisinde kaldığını saptayan açıklamalar eleştirinin geri kalanında da etkisini gösterir. “İşte Pompidou Merkezinin hem programını hem de mimarlığını bu denli bir sorunsal durumuna getiren de, bu modernlikle geleneksel kurumsallık, popülizm ve anıçılığın birleştirilmesi yolundaki çabadır” (Colquhoun, 2005 [1977], s. 107).

Parametre olarak incelenen “Bina tipi” ile yapı fiziksel olarak parçalarına ayrılmaz. Bu parametre bir anlam kaygısı ile yer edinir. Yapının bulunduğu dönem ve duruş hakkında bir şeyler söylemektedir. Eleştiri metni boyunca Pompidou üzerine söylenen sözlerde bina tipi üzerine daha farklı tanımlamalar yapılmayarak, onun sadece anıtsal oluşu hakkında biçimsel tartışmalar ortaya koymuştur. Bu noktada bina tipi parametresinin değerinin anıtsallık, bu değer parça gösteriminin ise tekillik olduğu söylenebilir (Şekil 5.7).

Binanın büyüklüğü ve yerleşimi

Colquhoun metinde tasarıma dair ilk sözlerini söyledikten sonra şu şekilde devam eder; “...tasarım çözümlerinin ödün vermez cesareti çevresinde var olan ölçeği umursamadan, onun kent dokusuna oldukça kaba bir biçimde sokulması ve büyük, kendine yeterli kocaman bir yapı dikme pahasına sağlanmış” (Colquhoun, 2005 [1977], s. 109). Yine Colquhoun arsanın kamusal açık alana ayrılan kısmından “bir artık alan” olarak görüldüğünden bahsetmiştir.

Çevre ilişkisi bir parametre olarak yapıyı tekil bir nesne olarak değerlendirir. Daha büyük ölçekte yapıyı parçalarına da ayırır; iç ve dış olarak. Parametrenin kullandığı değerler kent dokusu, ölçek, iç-dış ilişkisi ve artık alan algısıdır. Bu değerlerin parça gösterimleri kamusal alan ve bütün yapıdır (Şekil 5.7). (Şekil 5.8).

Program

Mimari eleştiri metinlerinde program önemli bir parametredir. Program işlevi doğurur. Program üzerine söylenen şeyler yapının kullanımı ve bölümleri arasında parçasal bilgiler verir.

Colquhoun bu metinde yapının programından detaylı bir şekilde bahsetmek yerine, kültür kavramının tek bir yapıda bir bütün olarak ele alınmasını anlatır. Bu kısımda öznel bir yorum yapmaz. “Babeuf’un kamu dükkanları, amfi tiyatrolar, sirkler, su

kemerleri, köprüler, arşivler, kitaplıklar olarak tanımladığı demokratik yaşamın kesin tanımlı organlarının çoğaltımı yerine, bütün kültür organları şimdi tek bir bütünlüğe indirgenmektedir ki bunun da prototipi liberal tüketim toplumunun amblemi olan self-servis dükkandır” (Colquhoun, 2005 [1977], s. 109). Bu cümleleriyle yapıyı program bağlamında tekil bir parça olarak gösterir.

Program parametresiyle herhangi bir şekilde daha küçük parçalarına ayrılmayan bina her kısmıyla aynı amaç için sınırlarını çizer. Program parametresinin değeri kültürdür. Fiziksel olarak parça gösterimi ise tekilliktir (Şekil 5.7).

Estetik

Colquhoun saydamlığı modern mimarlığın oldukça kullandığı bir kavram olarak özetler. Pompidou için ise yapının herkesin ulaşabileceği bir nesne olarak görüldüğünden söz eder. Saydamlık üzerine asıl eleştiriyi yarışmada teslim edilen görseller üzerine kurar. Kapalı oylumun yüzeylelerinin gösterilmediğini ve katı alanların dışarıdaki merdiven ve sunuş teknikleriyle azaltıldığından söz eder. “Gerçekleşmiş durumuyla yapıda bu niteliklerin bazılarının yittiği görülmekte. Cam kabuğun yarattığı sorunların üstesinden gelebilmek için, mimarlar çizimlerde görünenden çok daha ağır etki bırakın tirizler kullanmak zorunda kaldılar ve bu da yüzeyin geçirgenliğini azalttı. Yapının yüksekliği de azaltıldı ve aynı program daha küçük bir oyluma yerleştirilmek zorunda kaldı; sonuçta kafesin boş bırakılan açıklıklarından çoğu dolduruldu. Özellikle açık zemin katın yitirilmesi gerçekten büyük şanssızlık oldu” (Colquhoun, 2005 [1977], s. 110).

Tasarlanan ve gerçekleşen bina üzerine özetlenen bu eleştiri aslında bir tasarım kriteri olarak saydamlığın yapının niteliği olmaktan çıkmasını konu edinir.

Yine Pompidou’nun saydamlığındaki diğer ironik bir durumu onun anıtsal oluşu ve çevresindeki kentin dokusu arasındaki uyumsuzluk ile niteler (Şekil 5.9).

Estetik parametresi altında değinilen değer saydamlıktır, bu değerın parça gösterimleri ise anıtsal oluşuyla tekillik ve cephedeki kapalı yüzeylerdir.

Burada cephenin önünde duran bir merdiven ile kapatılması parçasal incelendiğinde merdiven sadece kapalılıktır, bir mimari eleman olmak yerine cepheyi kapatan bir nesne olarak görülür (Şekil 5.10).

Yapı ve yapım sistemi

Colquhoun esneklik konusuna geçtiğinde yapının ölçeğinin dikkate alınmadığından bahseder. “Engelsiz bir elli metre açıklık ve üç metresi kafes kirişlere giden yedi metre bir yükseklik isteyen bir işlev düşünebilmek oldukça güçtür. Kolonların yokluğu, katların da ayarlanabildiği ilk düşünceyle ilgilidir. Oysa şimdi katlar sabit ve eşit yükseklikte olduklarından uzam basılmış gibi durmaktadır ve bu etki derin kafes kirişlerin etkisiyle daha da vurgulanmaktadır” (Colquhoun, 2005 [1977], s. 112). Colquhoun bu cümleleriyle yarışma aşamasındaki esneklikten gerçekleşen katılığa kadar olan kısmı eleştirisinin konusu yapar. Modern mimarlıkta esneklik kavramı bölücü duvarların taşıyıcı sistemden bağımsız kalmasını hedefler. Pompidou da ne kadar esnek olması düşüncesiyle tasarlanmış olsa da bu konuda gerçekleşen katılıkları Colquhoun eleştirmeye devam eder. “Her kat döşemeden tavana, yapı boyunca giden bir duvarla iki kompartmana bölünmüştür” (Colquhoun, 2005 [1977], s. 112).

Yine yangın duvarları da esnekliği önleyen kısımlardır. Benzeri bir durumun doğu cephesinde de olduğunu anlatır. Bu cephede duvar ilk olarak saydam olarak düşünülmüş, bunun sebebi uzamın açıklığı ve anlaşılabilirliği doğu ve batı yüzeylerinin saydamlığıyla alakalıydı. Colquhoun mekanik servislerin doğu cephesine gelmesiyle hedeflenen saydamlığın yerini geçirimsiz bir duvara bırakmasından “şiiresel adaletin yerini buluşundan başka bir şey olmadığını” söyler.

“Bu kahramanlığın öğeleri, boru biçimli kolonlarıyla açıkça gösterilerek mesnetlenmiş, hareketli biçimde dengelenmiş gerber kirişleri ve elli metre açıklığı geçen kafes kirişleri ile taşıyıcı yapıdır; batı noktasında tepeye tırmanan yürüyen merdiven, her kattaki passerelles ve bunlarla cephe arasına yerleştirilen yangın merdivenleridir; mekanik servis kanalları ve (ikincil çelik taşıyıcılarıyla) doğu cephesinin tümünü kaplayan makine dairesi odalarıdır. İlk kavram ortaya çıktıktan sonra bu öğelerin tümü de mantıklı bir biçimde, tutarlılık içinde ve biçem açısından kusursuz bir biçimde geliştirilip çözülmüştür” (Colquhoun, 2005 [1977], s. 114).

Kahramanca tasarlanan öğeler olarak ifade ettiği bu mekanik kısımlar yapıyı onlar ve onun dışındaki alanlar olarak sadece bu paragrafta bile iki parçaya ayırmıştır (Şekil 5.12).

Yapı ve yapım sistemi parametresi altında Colquhoun’ın değindiği değerler kahramanlık, esneklik ve katılıktır bu değerlerin parça gösterimleri ise taşıyıcılar,

kafes kirişler, yangın duvarları ve mekanik servislerdir (Şekil 5.11). Esneklik değerinin tekrar yapı ve yapım sistemi parametresi altında incelenmesinin sebebi Colquhoun'ın cümlelerindeki asıl hedefin teknik verilerin ne ifade ettiğini göstermek istemesidir.

Sosyokültürel bağlam

Colquhoun sosyokültürel bağlam parametresi altında yapının niteliğini eleştirir. Pompidou'nun anlamının daha çok Archigram'ın 1960 yıllarındaki eserleriyle ilişkilendirilebileceğinden söz eder. “Bu büyük kültür makinesinin hiçbir ideolojik mesajı yok gibidir: toptan makineleşmenin imgesini sunmaktadır ama bu imgeyle kültürümüzdeki diğer olası imgeler arasında hiçbir bağlantı kurmamaktadır” (Colquhoun, 2005 [1977], s. 114). İşlev, program ve tasarım öğelerinin nasıl bir araya geldiği, diğer bütün tasarım parametrelerinin çözümlerinde değişen anlamların neler olduğunun açıklanmasıyla bir bütünleştirici parametre olarak da ele alınabilir.

Colquhoun'ın söylediklerinden yola çıkarak sosyokültürel bağlam parametresinin kullandığı değerlerin makineleşme ve dildir. Bu değerlerin parça gösterimleri ise yapıya hareket katan sirkülasyon alanlarıdır (Şekil 5.13).

5.2.1.2 Pompidou Bir Heykelden Başka Bir Şey Olarak Algılanamaz | Reyner Banham, 1977

Reyner Banham İngiliz mimarlık eleştirmeni ve yazardır. Yazarın Pompidou üzerine yazdığı eleştiri metni Architectural Review dergisinde 1977 yılında yayımlanmıştır.

Banham eleştiri boyunca yedi farklı parametreye değinir. Çoğu kurulan cümlede bu parametreler birbirini kapsasa da eleştiri boyunca yalnızca biçimsel yani heykel görünümünden değil diğer özelliklerinden de söz edilir. Metnin ana amacı her ne kadar yapının hangi biçimde algılandığı da olsa bu akademik metnin parametreler ile incelenmesi toparlayıcı bir bütünsellik içerecektir.

Gelecek planları

Banham'ın Pompidou üzerine yaptığı ilk eleştirinin parametresi gelecek planlarıdır. Gelecek planları parametresi yerleşme parametre bağlamı altında kültürel bağlam ögesidir. Yazar yapının bulunduğu çevre içerisindeki değerinden söz ettikten sonra onu çevreye olan uyumuyla alakalı eleştirmeye devam eder. “... fakat tüm bölge, Pompidou Merkezi'nin binasından yeni bir tanım kazanmıştır” (Banham, 1977, s. 277).

Eleştiri metninin girişindeki cümleler ile ilişkilendirilen gelecek planları parametresinin değeri konum ve yapının yönelimidir. Bu değerın parça gösterimi ise doğu cephesinin tekil gösterimidir (Şekil 5.7).

Estetik

Banham'ın estetik parametresi altında incelenebilecek aktarımları daha çok çevreyle olan ilişkinin ürünleridir. “Kuşkusuz, yine, Pompidou'nun mavi, yeşil ve turuncu borularının şekli, işlevi ve modaya uygun olarak adlandırılan anlamı, diğer taraftaki sıkıcı Paris yapılarının aksinedir” (Banham, 1977, s. 277).

Banham daha sonra yapının doğu cephesine dikkat çeker. “Aslında, yapı ünlü renkli bir fotoğraftan daha az bir petrol rafinerisine benziyor, ama bu daha çok dar Reude Renard caddesinin cephenin tam panoramasının görülmesini engellemesinden dolayıdır” (Banham, 1977, s. 277). Doğu cephesinin bir fotoğraf karesi gibi görüldüğünden bahseder. Banham Pompidou'nun gerçek boyutunun sokaktan algılanmasının da zor olduğunu söyler.

Yazarın bu cümlelerinin estetik parametresinin altında incelenmesinin sebebi hedefin yapının tasarımının görünümü olmasıdır. Buradaki cümlelerde çevre yalnızca bir referanstır.

Banham'ın estetik parametresi altında değindiği değerler sıkıcılık, farklılık, ölçek ve boyuttur. Daha çok algılara dayanan bu cümlelerin parça gösterimleri ise yine yazarın dikkat çektiği kısımlar göz önünde bulundurularak doğu cephesindeki dikey elemanlardır (Şekil 5.9).

Binanın yapılı çevre ile ilişkisi

Banham yine doğu cephesi üzerine yazdığı cümlelerde yapının bahsi geçen cephe ile nasıl bir anlam ifade ettiğine değinir. “Ayrıca, bu cephenin servis yükselticilerinin ve yapısal elemanlarının saplantılı dikeyliği görünüşte olan yüksekliği optik olarak artırmaz, aksine, Paris geleneksel yapılarının diğer taraftaki yakın aralıklı dikeylerini yankılanıyor gibi görünüyor. ve sokağın iki tarafını daha yakın bir birlikteliğe sokar” (Banham, 1977, s. 278).

Bu cümlenin estetik parametresi altında incelenmemesinin sebebi hedeflenen durumun çevredeki diğer yapılar ile uyumluluk değeri olmasıdır.

Binanın yapılı çevre ile ilişkisi parametresinin değerleri çevre yapıları ile ilişkidir, bu ilişki değerinin cümleden yola çıkarak sebebi yani parça gösterimi ise doğu cephesindeki dikey elemanlardır (Şekil 5.9).

Bina tipi

Banham eleştiri metninin başından beri Archigram'a yaptığı atıflarla biçime dair değerlerini göstermiştir. "Tarihçiler mutlaka onu megastrüktür kategorisinde bir yer bulmalıdır" (Banham, 1977, s. 278).

Eleştiri metni boyunca bina tipi parametresi diğer parametrelerle de iç içedir. Genel fikir her ne kadar biçim üzerine olsa da çoğu cümleler diğer parametreler altında incelenmiştir. Bu durum yine de aktarılan genelliğin biçim üzerine olmasının gerçeğini değiştirmez; çünkü biçim her zaman aynı zamanda da bir değerdir. Bina tipi parametresinin değeri tekilliktir ve megastrüktürdür. Bunun parça gösterimi ise yapının tekil olarak varlığıdır (Şekil 5.7).

Program

Banham program parametresi altında yapının biçimsel olarak tekiliğinden söz ettiği cümlelerinin yanında onun program bağlamında tekiliği aştığını ifade eder.

"Kesin olarak görülen bir başka kanıt hem tekil bir yapı hem de bir kompleks olmasıdır" (Banham, 1977, s. 278). Program parametresinin değeri tekilliktir. Bunun parça gösterimi ise yapının tekil olarak varlığıdır (Şekil 5.7).

Mekân organizasyonu

Banham'ın metninde mekân organizasyonu parametresi altında genelleyen parçalar yoktur. Yani yapıyı daha çok tekil parçalara böler. Diagonal ve yatay sirkülasyona dikkat çeken Banham şu şekilde ifade eder; "Bu dengeli konsol çözümünün kullanılması, kolonlar ve cadde tarafındaki hizmetleri barındıran dış bölge arasındaki yatay sirkülasyon kanallarında yararlı bir alan oluşturmuştur" (Banham, 1977, s. 278).

"Bununla birlikte, diagonal sirkülasyon, yalnızca görsel efekt için değil, aynı zamanda yerel yangın düzenlemelerinin tasarım üzerindeki etkisini azalttığı için yapı dışındadır" (Banham, 1977, s. 278).

Burada Banham'ın mekân organizasyonu parametresi altında değindiği değerler sirkülasyon, ve yararlılıktır. Bunların parçasal gösterimi ise yine cümlelerden

çıkartılarak diyagonal sirkülasyon ve konsollardaki sirkülasyondur (Şekil 5.14). (Şekil 5.15).

Yapı ve yapım sistemi

Banham eleştiri boyunca bir çok teknik değerden bahseder. Bahsettikleri daha çok mekanik servisler, uygulama yöntemleri ve çelik sistemleridir. Teknik sebepler ile kapatılan cephelerden şu cümleleriyle bahseder;

“Doğu cephesinde düz bir cam duvar yoktur, olsaydı bu mekanik alanlara daha çok görüş sağlardı ve çoğu şey için tehlikeli olurdu. Diğer taraftan, ön cephede uygulanan camlar da bir takım düzenlemeler geçirdi. Neredeyse son tasarımda bazı opak paneller kolonların arasında yerini aldı” (Banham, 1977, s. 278).

Banham’ın daha çok nesnel değerlerle sunduğu teknik bilgiler yapının daha çok çelik sistemi ve yangın düzenlemeleriyle oluşan problemlere odaklanmaktadır.

Bu sebepler ile yangın düzenlemeleri ve taşıcılık, dökme çelik yapı ve yapım sistemi parametresinin değerleridir. Bu değerlerin gösterimleri ise kapatılan cepheler ve dış taşıyıcı sistem elemanlarıdır (Şekil 5.10). (Şekil5.16).

5.2.1.3 Paris'te Deviraçan Yeni Yapı : Beaubourg Milli Sanat ve Kültür Merkezi | Ertuğrul Menteşe, 1978

Menteşe’nin Pompidou üzerine yazdığı eleştiri metni Arkitekt dergisinde 1978 yılında yayımlanmıştır. Menteşe eleştiri boyunca sınır ve alan, yapı ve yapım sistemi, gelecek projeleri ve estetik parametresine değinir. Bu eleştiri metni genel olarak Türkiyede mimarlık, yazılma yılı ve yazarın kimliği de göz önünde bulundurularak incelenmelidir. Menteşe’nin kurduğu ilişkiler ve hedeflediği aktarımda yapı ve yapım sistemi ve estetik parametresinin çoğu cümlede birbirini kapsadığı görülebilir. Bu yüzden, aktarılmak istenen amacın ne olduğunun doğru bir şekilde anlaşılıp doğru parametrelerin seçilmesi şarttır. Bu eleştiri metninin ana amacını her ne kadar üretim tekniklerine olan vurgu olsa da kültürel bağlam ve estetiğe de dair bilgiler mevcuttur.

Daha önce de söylendiği gibi parametreler birbirini doğurur. Burada Ertuğrul Menteşe’nin değindiği değerler ile yapıyı nasıl parçalarına ayırdığı analiz edilmiştir.

Sınır ve alan

Menteşe'nin Pompidou üzerine yaptığı ilk eleştirinin parametresi sınır ve alandır. Yapının tasarlanma amacının ve programından söz eden Mentese bütün bu sebeplerden yola çıkarak; "Doğal olarak böyle bir merkezin Paris'in çevresinde değil, göbeğinde bulunması şarttı" der. (Menteşe, 1978, s. 62). Yapının bulunduğu konumun haklı sebepleri ile onun kültürel varlığını tanımlar. Burada bahsedilen şeyin kaynağı her ne kadar program olsa da hedef yapının konumudur. Bu sebeple, program yerine sınır ve alan parametresi uygun olur.

Metnin girişinde kısaca bahsedilen sınır ve alan parametresinin değeri konumdur. Bu değerin parça gösterimi ise arsanın sınırlarının çizilmesi olur (Şekil 5.8).

Estetik

Menteşe eleştirinin devamında yapının teknik detayları hakkında bilgi verdikçe öznel yorumlarına yer vermeye de başlar. "...karşımıza kocaman bir makine gibi duran 14.000 tonluk bu kitle insanı şaşırtır. Eiffel kulesinin 2 kat ağırlığında olmasına karşın hafif bir görünümü vardır" (Menteşe, 1978, s. 64). Eleştirinin başından beri teknik detaylar hakkında bilgi veren Mentese bu cümleleriyle estetik parametresi altında incelenebilecek bir değer olan hafiflikten bahseder. Yine Mentese doğu cephesindeki görüntüye dikkat çekmek adına teknik değerlerden bahsettiği şu cümleyi kurar; "Oysa bu kez tam tersine sirkülasyon bölümleri yapının dış tarafına yerleştirilmiş olması bir yana; klima tesisat boruları, elektrik teçhizatı ve monşarj gibi aksam, doğu cephede (Renard sokağı) dikine ve boyalı borular halinde adete bir dekaration motofi olarak uygulandı" (Menteşe, 1978, s. 64).

Menteşe'nin estetik parametresi altında incelenen cümlelerinin değer olarak kullandığı şeyler hafiflik ve mekanik nesnelere dir. Bunların parça gösterimleri ise yapının geçirgen kısımları ve doğu cephesindeki elemanlardır (Şekil 5.9). (Şekil 5.17).

Yapı ve yapım sistemi

Menteşe yazmış olduğu eleştiri metninde aktarmak istediği değerlerin teknik veriler olduğu cümleleri daha sık kurmuştur. Bu kadar ağır bir yapının üretiminde uygulama yöntemlerine dikkat çekmek için şu şekilde eleştiriye devam eder; "Bereket versin bu kez parlak çözümler bulunmuştur. Her devirde madenî parçaların eklenmesi değişir; bu çelik iskeletimizde, ne civata, ne kaynak.." (Menteşe, 1978, s. 64).

Teknik parametresi altında incelenen cümlelerinin değer olarak kullandığı şeyler taşıyıcı sistem, dökme çelik, tesisat boruları, sirkulasyon, elektrik teçhizatı, monşarjdir. Bütün bu değerlere dikkat çeken Menteşe'nin metninden yola çıkarak bunların parça gösterimleri ise bütün taşıyıcı sistem ve mekanik sistem öğeleridir (Şekil 5.11).

Gelecek projeleri

Menteşe gelecek projeleri parametresi altında yapının teknik detaylarının kendinden sonraki yapılara örnek teşkil edebileceğinden bahseder.

Yine olumlu cümlelerine devam eden Menteşe teknik detayları vurgular; “Ne denirse densin, bu yeni yapıt mimarîde bir devrim yaratmıştır, bu yapıda ileride faydalanabilecek çözümler ortaya konmuştur...Çünkü dökme çelik usulü ile yeni yapım tekniğine yol açılmıştır” (Menteşe, 1978, s. 64).

Gelecek projeleri parametresinin değerleri yenilikçiliktir, bu değerin parça gösterimi ise cümlelerden yola çıkarak teknik detaylardır (Şekil 5.11).

5.2.1.4 Değişimin Temsilcisi | Philip Gumuchdjan

Gumuchdjan yazmış olduğu eleştiri metninde yapıyı mekân organizasyonu, sosyokültürel bağlam ve siyasal bağlam parametreleri altında değirlemiştir. Yazarın sanat tarihçisi olması yönüyle yazmış olduğu eleştiri metnindeki parametreler de değişiklik gösterir. Daha çok kültürel bağlam kapsamında olan bu parametreler metin boyunca hakimiyetini sürdürür.

Bir sanat tarihçisinin mimari yapı üzerine yazmış olduğu eleştiride nelerin değiştiğini görmek önemlidir. Bu eleştiri metninin ana amacı mimarlığın sosyal gücünü aktarmaktır.

Philip Gumuchdjan'ın değindiği değerler ile yapıyı nasıl parçalarına ayırdığı analiz edilmiştir.

Mekân organizasyonu

Gumuchdjan eleştirisine başlarken Pompidou'nun bulunduğu konumdaki deneyimlerinden söz eder, gözlemlerini aktarır.

“Binaya doğru yürüdüğümde, meydanında dönen aktiviteye girdiğimde aydınlandım. Daha önce hiçbir kamusal alanda böyle bir canlılık deneyimlememiştım”

(Gumuchdjian, t.y.). Kamusal alanı Londra’da gördükleriyle kıyaslayan Gumuchdjian mekân organizasyonu parametresi altında deneyimlerini sunar.

Mekân organizasyonu parametresi içeriğinde aktarılan değer canlılıktır. Bu değer in parça gösterimi yapının önünde kalan boşluktur (Şekil 5.8).

Siyasal bağlam

Gumuchdjian’ın Pompidou üzerine olan eleştirisinde görülen ikinci parametre siyasal bağlamdır.

“Pompidou Merkezi bir anda bana, kamusal alanın ulusal iktidardan ziyade insanlığın kutlanması için eğlence ve kutlama, coşku ve flört yeri olabileceğini öğretti. (Gumuchdjian, t.y.). Bu cümlesiyle Gumuchdjian yapının tekrar kamusal alanına dikkat çeker. Bu cümlenin siyasal bağlam parametre altında verilmesinin sebebi tasarımın siyasal anlamda nasıl bir anlam oluşturduğunu.

Siyasal bağlam parametre olarak bahsedilen değer kamusal alan, bunun değeri ise yapının içerdiği kamusal alanın fiziksel olarak parça gösterimidir (Şekil 5.8).

Sosyokültürel bağlam

Bu eleştiri metninin içerdiği en baskın parametre olan sosyokültürel bağlam durumun ise birçok değer içerdiği görülür. Gumuchdjian metin boyunca aktarmak istediği ana amacın yeni sosyal durumların ihtimalini göstermek olduğunu vurgular. “Burada gözlerimin önünde yeni bir düşünce tarzının kanıtı vardı; daha geniş görüşlü bir toplumun, sergilenen sanat ya da eve geri dönen serseri hareketi gibi, açıkça statüko ile çarpışan ve yeni fikirler, yeni algı biçimleri, yeni sosyal ilişkiler ve yeni umutların açıldığı” (Gumuchdjian, t.y.).

Yazarın değindiği sosyal anlamın yapının kamusal alanıyla alakalı olduğu açıktır. Bu yüzden sosyokültürel bağlam parametrenin değindiği değerler fikirler, umutlar ve toplum iken bunların parça gösterimi yapının önünde çevreye açılan alandır (Şekil 5.8).

5.2.1.5 Pompidou: Asla Modası Geçmeyen 70’lerin Bir Fransız Radikali |

Rowan Moore, 2017

Mimari eleştirmen olan Rowan Moore 2017 yılında Pompidou’nun bitmeyen modası üzerine bir metin yayımlamıştır. Yazar eleştiri metni boyunca yapının modasının

geçmemesinin sebebini daha çok yapının tasarımının çevreyle olan ilişkilerinde aramıştır.

Moore'un eleştirisi altı farklı parametre altında incelenebilir; binanın yapılı çevre ile ilişkisi, mekân organizasyonu, estetik, havalandırma, sosyokültürel bağlam ve görsel öğelerdir. Bu parametler her ne kadar birbirini kapsasa da doğru parçalara ulaşabilmek adına sınıflandırılma yapılır.

Sosyokültürel bağlam

Moore yapının popülerliğini yitirmediğini, gerek sosyal medyada gerek diğer medya araçlarında yapının hala varlığını sürdürdüğünü açıklıyor.

“Ve zamanın geçişi ile sadece daha fazla öne çıkıyor. Savaştan bu yana en önemli tek bina olduğunu iddia ediliyor” (Moore, 2017).

Sosyokültürel bağlam parametresi yapının değeri olarak gördüğü popülerlik kavramı üzerine durur. Bu değerın parça gösterimi binanın tekil bütünlüğüdür; çünkü Moore bunun sebeplerine dair yapıdan örnekler vermemiştir (Şekil 5.7).

Görsel öğeler

Moore ziyaretçilerin deneyimleriyle değerlendirilen yapının bazı elemanlarının rolünü şu şekilde özetler;

“Meydanda toplanan kalabalık ve doğaçlama sokak eğlenceleri... Ziyaretçi sayıları tahmin edildiğinin beş katıydı. Yürüyen merdivenler çok etkileyiciydi. Paris'in binalarının çoğunun tek tip çatı yükseklikleri ve Pompidou Merkezinin komşularından yüksek olması nedeniyle, insanlar tepeye çıktıkça genişleyen manzaralar ortaya çıkardı” (Moore, 2017).

Görsel öğeler parametresi çevrenin duyuşal nitelikleri parametre bağlamı altındadır. Burada görsel öğeler parametresinin değindiği değer çevrenin yapının bazı bölümlerinden nasıl görüldüğü iken bu değerın parça gösterimi yapının çatısıdır, çünkü Moore burada yapının en üst noktasından bahseder (Şekil 5.18).

Binanın yapılı çevre ile ilişkisi

Yapının çevreyle olan ilişkisini eleştirmeye devam eden Moore, bütün bu ilişkilerin zamanla işlevini yitirdiğini ve bu durumun popülerliği etkileyeceğini söyler. Burada kültürel çevreyle ilişkinin önemine dikkat çeken Moore elemanların değerini titizlikle işler.

“Ne yazık ki, Pompidou'nun 2000 yılında yeniden açılmasından bu yana, iki yıllık bir tamirden sonra, yürüyen merdivenler artık herkese açık değil, bu da merkezin popüler bir eğlence sarayı haline getirme ve yaşamı şehirle ilişkilendirmedeki rollerini azaltıyor” (Moore, 2017).

Bu cümlelerin binanın yapılı çevre ile ilişkisi parametresi altında incelenmesinin sebebi konunun görsel öğeler parametresinde olduğu gibi çevreye yönelme değil, yapının çevre içerisinde bulunma hali olduğu içindir.

Bu çevre ile ilişki üzerine olumsuz bir yorumdur. Ancak Moore'un ana fikri, yapının modasının asla bitmemesini tamamen etkileyen parçalar değildir. Eleştirinin devamında Pompidou'nun hala bir umut ve Paris için önemli bir bina olduğundan ve ilginin buradan kolay kolay gitmeyeceğinden bahseder.

Bu noktada binanın yapılı çevre ile ilişkisi parametresinin değeri çevre ilişkisi, ölçek, sirkülasyon, iletişimdir. Bu değerlerin parça gösterimi yine cümlelerden çıkartılarak diyagonal yürüyen merdivendir (Şekil 5.14).

Mekân organizasyonu

Mekân organizasyonu üzerine Moore daha çok nesnel eleştirilerde bulunmuştur. Yapının biçimsel tanımlamasını yapan Moore iç programın uyarlanabilirliğini referans olarak kullanır. Yine mekân organizasyonunun oluşturduğu dışarıdaki ekranlar ve yürüyen merdivenler Moore'un dikkat çektiği diğer elemanlardır.

“Yapının içini uyarlanabilir bırakmak için dışta borular ve yapıyı tamamlayan büyük bir çerçeve vardır. Gelecekteki ihtiyaçlara cevap olarak binanın bazı bölümleri kapatılıp açılabilir. Katları yukarı ve aşağı hareket edebilir. Çok büyük elektronik ekranlar, dışarıdaki meydana kalabalıklarla etkileşime giriyor ve cam tüplerdeki yürüyen merdivenler insanları gökyüzüne doğru yönlendirir” (Moore, 2017).

Buradan mekân organizasyonu parametresinin değerlerinin iletişim, uyarlanabilirlik, esneklik ve sirkülasyon olduğu söylenebilir. Bu değerlerin Moore'un yönlendirmesiyle parça gösterimlerinin dış diyagonal yürüyen merdiven, dışarıdaki ekranlar ve içerideki alanların bütünüdür. İçerideki alanların bütününe esnekliğinden bahseden Moore eleştirinin devamında buna daha fazla yer vermemektedir, ancak eleştirinin bu kısmında yapıyı bu şekilde parçalamıştır (Şekil 5.14). (Şekil 5.17). (Şekil 5.19).

Havalandırma

Moore teknik detaylara eleştiri metninin çoğu bölümünde değinse de varmak istediği değerler daha çok işlevsel veya biçimseldir. Havalandırma parametresi altında incelenebilecek tek cümle şu şekildedir:

“Boruların ve kanalların dışarıya maruz bırakılması bakımı ve değiştirmeyi gerçekten kolaylaştırılmaz, ancak büyük miktarda hava sirkülasyonunu sağlar” (Moore, 2017).

Havalandırma parametresinin değeri bakım, onarım ve kirli havadır. Bunun parça gösterimi mekanik borulardır (Şekil 5.9).

Estetik

Estetik parametresi altında işlenen değerler daha çok yapının orijinal fikirden sapmak zorunda olan kısımlarıdır. İşlevini düşünülmesi gibi yerine getiremeyen kısımlara Moore dikkat çeker.

“Orijinal fikirlerin tümü süreçten kurtulamadı. Bilgi ekranları iptal edildi. Zeminlerin hareketi sağlanamadı. Yangın yönetmeliği şeffaf duvarların yerini opak ve zarif yapı parçalarının üzerine ise koruyucu malzemeyle çevrelenmesine neden oldu” (Moore, 2017).

Estetik parametresi altında bulunan değerler yangın yönetmeliği, orijinallik ve değişimdir. Moore’un tabirleriyle ortaya çıkan parçasal gösterimler ise esnek olmayan iç kısım ve ön cephedeki opak duvarlardır (Şekil 5.10). (Şekil 5.19).

5.2.1.6 Pompidou Merkezi: Kalıcı Cazibesi ile Bir Radikal | Jonathan Glancey, 2014

Mimari eleştirmen olan Jonathan Glancey 2014 yılında Pompidou üzerine bir metin yayımlamıştır. Glancey eleştiri metni boyunca daha çok Piano ve Rogers’ın sözlerini alıntılıyarak onların haklı olduklarını vurgulamıştır. Yazar metin boyunca yapının çekiciliğinin haklı sebeplerini sunar.

Bu eleştiri metni sosyokültürel bağlam ve yapı ve yapım sistemi olmak üzere iki parametre altında incelenebilir.

Sosyokültürel bağlam

Glancey metin boyunca anlamın önemini ve bu yapının dönemin önemli bir yapısı olduğunu vurgular. Kurulan cümlelerin sosyokültürel bağlam parametresi altında

incelenmesinin sebebi bütün kültürel, teknik ve mimari detayların bir genellemesini yaparak yapının öneminden bahsetmesidir.

“Yine de, konumu, olayları ve dışa dönük ve uyarlanabilir tasarımının kalıcı cazibesi, her yaş ve nesili davet eden renkli çerçevesi ile 20. Yüzyılın ikinci yarısının önemli binalarından biri haline geldi” (Glancey, 2014). Yine cazibe değeriyle popülerlik üzerine söylemler eleştiri metninde yerini bulur.

“Popülerliğe gelince, şimdi adını taşıyan kültür merkezi, ilk yılında altı milyon ziyaretçiyi ağırladı - onu Eyfel Kulesi'nden daha popüler hale getirdi” (Glancey, 2014).

Eleştiri metni boyunca sosyokültürel bağlam parametre altında değinilen bir çok değer vardır. Bu değerler cazibe, konum, davetkarlık, yenilik gibi sıralanabilir. Bütün bu değerlerin parça gösterimi ise yapının bütünü olmalıdır (Şekil 5.7).

Yapı ve yapım sistemi

Bu yapının inşa aşamasında herhangi bir sıkıntı olmadığını vurgulamak isteyen yazar teknik değerlerden de bahseder.

“Çok avangard bir tasarım olduğu için, özellikle bütçe yarıya indirildiğinde, inşa etmek zor oldu. Rogers ve Piano, son zamanlarda Sydney Opera Binası'nın vahşi, yelken benzeri çatılarının nasıl inşa edileceği sorununu çözen, parlak, genç bir İrlandalı yapısal mühendis olan Peter Rice'in ustalığına güvendi” (Glancey, 2014).

Bu cümlemin altında yatan yalnızca mimarın inşa aşamasındaki güveni olsa da taşıyıcı elemanların çözümlerindeki zorluk ve hepsinin üstesinden geldiğinden bahsedilmesi yazarın üzerinde durduğu durumdur. Bu sebeple yapı ve yapım sistemi parametresinin değeri zorluk, yenilik olabilirken bu değerlerin parça gösterimi tamamen taşıyıcı elemanlardır (Şekil 5.12).

Ekonomik bağlam

Glancey'nin yapı ve yapım sistemi parametresinde kullanılan cümlesinde ekonomik bağlam da geçer. Bütçenin yarıya indirilmesiyle inşa aşamasının zor olduğundan bahseden Glancey parlak çözümler ile ekonomik problemin atlatıldığından bahseder. (Glancey, 2014).

Ekonomik bağlam parametresinin değeri düşük bütçedir. Bu değerlerin parça odaklı gösterimi ise düşük bütçe ile baş edilebilen taşıyıcı elemanlardır (Şekil 5.12).

5.2.1.7 Hayalden Başka Bir Şey Değil | Giles Worsley, 2002

İngiliz mimarlık tarihçisi, yazar ve eleştirmen olan Worsley 2002 yılında yazdığı eleştiri metniyle Pompidou ve Paris'e dair bir takım şeyleri sorgulamıştır. Geçen 25 yılda yapıdaki değişikliklere dikkat çeken yazar, bu yöntemle yapının anlamını ve mimarlığa ne katıp ne katmadığını da sorgular.

Worsley'nin yazdığı eleştiri metni dört farklı parametre altında incelenebilir. Bahsedilenler her ne kadar programdaki değişiklikler, geçirilen restorasyonlar ve kaybedilen nitelikler olsa da yazarın temel amacı yapının varlığının anlam sorgulamasıdır.

Sosyokültürel bağlam

Worsley yapının kültürü simgelemesinden, Paris'in kültürel sahnedeki itibarına kadar değinir. Geçirilen bütün restorasyonların ve değişikliklerin aslında yapının anlamını da bir nevi çıkarabildiğini aktaran Warsley şu cümleler ile durumu özetler;

“Sonunda Pompidou Center ideal ve esnekliğin gerçekliğinin oldukça farklı iki kavram olduğunu ve radikal mimarının sanatsal yaratıcılığa elverişli olmadığını gösteriyor. İronik olarak, Pompidou Merkezi tam olarak ne anlama gelmediğinin bir şeyine dönüştü, bir anıt, ölen bir cumhurbaşkanı için değil, Paris'in kültürel üstünlüğünün ve aynı zamanda kaybedilmiş bir mimari idealizm çağının anıtı haline geldi” (Worsley, 2002). Sosyokültürel bağlam parametresi altında değinilen değerler daha çok idealizm, kültür ve mimaridir. Bu değerlerin yapıda arayışına çıkan yazar yapının başarısızlığını vurgular. Buradan değerlerin parça gösterimi yapının tekil bütünlüğü olur (Şekil 5.7).

Siyasal bağlam

Worsley siyasal bağlam parametresi altında yapının tasarlanma sebeplerine ve anlamının siyasal açılarına da değinir.

“Pompidou Merkezi, aşırı siyasi talepleri ve şiddet içeren eylemleri Batı kapitalizminin tüm dokusuna - ve özellikle de Fransız kuruluşuna meydan okuyor gibi görünen 1968 göstericilerin soixante-huitards'ın mimari eşdeğeridir” (Worsley, 2002).

Bu cümleleriyle Worsley yapının bir ideolojik direnen mimari olduğunu vurgulayarak yapıya bir anlam yükler. Eleştiri boyunca siyasal değerinden bahseden Worsley yapının bütünlüğünü bozmadan işler.

Bu sebeple Siyasal bağlam parametresi altındaki değerlerin parça gösterimi yapının tekil bütünlüğüdür (Şekil 5.7).

Mekân organizasyonu

“Pompidou Merkezi'nin kendisi, iki yıl önce tamamlanan milyonlarca restorasyon sayesinde açıldığında olduğu gibi görünüyor. Fakat işlerin değiştiğine dair bir ipucu var. Yıllarca insanlarla dolu olan bu dış yürüyen merdiven şaşırtıcı derecede sessiz” (Worsley, 2002).

Yazar mekân organizasyonu hakkında değişikliklerin restorasyonlar dolayısıyla olduğunu söyler. Bina yazarın metnin başından beri bahsettiği 25 yıllık süreçte anlamının ne olduğunu çıkarmak üzerine kurduğu cümleler yerini değişen durumlara ve bu değişimlerde yapının tutumuna bırakır. Yine bir başka cümlesinde esnekliğin yaratıcılığı öldürdüğünü ve programın bir probleminin olduğunu anlatır. “Pompidou tarafından sunulan sınırsız esneklik de mimarlarının öngördüğü avantaj değildir. Sunulan özgürlük, yaratıcılıkları mahvediyor gibi gözüküyor ve modern sanat müzesinin mevcut gösterimi de ilham verici değil” (Worsley, 2002).

Worsley esneklik ve bütünlüğün restorasyonlarda alınan kararlar ile yitildiğini şu şekilde özetler;

“Tüm farklı birimleri için aynı girişin kullanılırdı ve bir sergiyi ziyaret etmek ya da sadece manzaraya hayran olmak isteyenler ücretsiz yürüyen merdiveni kullanabilirdi. Son restorasyon, binayı bağımsız bölümlere ayırdı. Kütüphaneye şimdi sadece Rue Beaubourg'un küçük bir kapısından yaklaşıyor. İçeri girdikten sonra, kütüphaneye, kendi yürüyen merdivenleri ve asansörleri tarafından hizmet veriliyor ve diğer kullanıcılardan izole haldedir. Bu arada, bir zamanlar Paris'in en büyük gezinti noktalarından biri olan dış yürüyen merdiveni kapatıldı. Sadece modern sanat müzesini ziyaret etmek için para ödeyenler artık kullanabiliyor” (Worsley, 2002).

Burada mekân organizasyonu parametresi altında yapının değerlerinin esneklik, kullanım, birliktelik olduğu söylenebilir. Worsley'nin değindiği parçalardan bu değerlerin parça gösterimlerinin dış yürüyen merdiven ve bölünmüş iç düzen yani girişler olur (Şekil 5.14). (Şekil 5.20).

Estetik

Worsley yapının dış görünüşünün hala alışılması zor bir görüntüde olduğunu söyler.

“bina olarak adlandırmak zor - ön cephesi olmayan, sadece çelik kirişler ve borulardan oluşan bir kafes ve dışarıdan sarkan uzun bir dış yürüyen merdiven, hala aşırı görünüyor” (Worsley, 2002).

Yazarın estetik parametresi altında gündeme getirdiği değer aşırılıktır. Bu değer in yazarın tarifleriyle parça gösterimleri ise dışarıdaki bütün mekanik, statik ve sirkülasyon elemanlarıdır (Şekil 5.11).

5.2.1.8 Çağdaş Bir Stoa “Beaubourg” | Nevzat Oğuz Özer, 1992

Akademisyen olan Nevzat Oğuz Özer Mimarlık Dekorasyon dergisinde yayımladığı metinde bir kavram ile Pompidou’u eleştirmiştir. Bu metinde tıpkı Banham’ın yazmış olduğu eleştiri metnindeki gibi yazarın öznel benzetmesiyle gerçekleşen bir eleştiri görülür. Bandam’da yapıda benzetilen Archigram iken Özer’de Stoa’dır.

Özer daha çok yapının şehir içindeki rolünü sorgulayan eleştiri metninde birkaç parametreye yer vermiştir.

Sosyokültürel bağlam

Özer eleştiri metninde öncelikle Stoa’nın ne olduğunu anlatır. Pompidou ile olan benzerliği şu şekilde aktarır; “Stoalarda ise binanın oldukça basit ve yorumsuz kişiliği olmasına karşın tarih içinde oynadığı önemli rol bütünüyle kullanımdan, yani insandan, içinde dolaşan halktan kaynaklanmaktadır” (Özer, 1992, s. 117).

Yapıyı Stoaya benzeten Özer onun daha çok önünde bıraktığı geniş boşluktaki özelliğinden bahseder. “...aynı zamanda iri kütlenin çevreyle ilişkisini de yumuşatan çeşitli amaçlarla kullanılan bir büyük meydan içermesiydi” (Özer, 1992, s. 117).

Yapının insanları çeken özelliğinden bahseden Özer’in eleştiri metninde sosyokültürel bağlam parametresinin değerleri insanlar ve boşluktur. Bu değerlerin parça gösterimi ise yapının önünde bulunan kamusal alandır (Şekil 5.8).

Program

Bir diğer parametre olan program Özer’in yapının çok fonksiyonla olmasına dikkat çekmesiyle var olur. Yazar yine Stoalarla olan bir başka alanın çok fonksiyonluluk olduğundan bahseder. Programdaki değişkenliklerin önemini metin boyunca vurgular.

“Piano ve Rogers’in projesi müze, kütüphane, tiyatro, kafeterya gibi birçok birbirinden farklı fonksiyona hizmet edebilmektedir. Özellikle zemin katta bu değişik fonksiyonların yanyana gelmesi ile oluşan kompozisyon etkileyicidir” (Özer, 1992, s. 118).

Burada bütün yapının programından bahseden yazar daha çok zemin kata dikkat çeker. Söylenbilir ki program parametresinin değeri değişkenlik ve çok fonksiyonluluktur. Bunların parça gösterimleri ise yine yazarın dikkat çektiği fiziksel olandan yola çıkarak zemin kattır (Şekil 5.20).

Mekân organizasyonu

Özer yapının iç ve dış ilişkisini vurgularken şeffaflıktan bahseder. Pompidou’nun şeffaf cephelerinden bahseden Özer şu şekilde devam eder; “ bu da iç mekânla dış mekân arasında kurulmak istenen iletişimdir” (Özer, 1992, s. 119).

Yapının mekân organizasyonuna dair metin boyunca Stoa benzetmesi yapılmıştır; ancak biçim konusundaki ana benzerliğin iç ve dış ilişkisini ağılayan şeffaflık olduğu aktarılmıştır.

Burada mekân organizasyonu parametresinin değerlerinin şeffaflık ve iç- dış ilişkisi olduğu söylenebilir. Bu değerlerin parça gösterimi ise ön cephedir, batı cephesi (Şekil 5.17).

5.2.1.9 Pompidou Merkezi: ya da Maddileştirilmemenin Gizli Çekirdeği |

Francesco Proto, 2005

Akademisyen olan Francesco Proto yazmış olduğu eleştiri metninde Pompidou’yu farklı perspektiflerden ele almıştır. Eleştiri metni boyunca benzetilen örnekler ile Pompidou’nun farkı ortaya çıkarılmak istenmiştir.

Bu eleştiri metnini birçok parametre altında inceleyebiliriz, ancak Proto daha çok biçimsel değerler üzerinde durur.

Eleştiri metninin özeti olarak şu cümleler kabul görebilir;

“Sonunda, binanın gövdesinde neyin somutlaştırıldığı yalnızca yapısal kabuğuydu, aynı zamanda doğurduğu kavramlarla aynıydı” (Proto, 2005, s. 583).

Proto’nun kullandığı “Dematerialisation” kavramını nesnelere fiziksel ve yapısal tanıları dışında felsefi veya durumsal anlamlar taşımaya dönük bir süreç olduğu söylenebilir.

Sosyokültürel bağlam

Eleştiri metni boyunca bütün materyallerin taşıdığı veya taşıyabileceği anlamlardan bahseden Proto, metnin ana fikrinde Pompidou'nun insanlar için ne nasıl bir biçime sahip olduğuna değinir. Metin daha çok sosyokültürel bağlam parametresi altında incelenmesi gerekirken Proto'nun mimari parçalara bölümlendirmesinde materyallerin anlamlarının daha çok biçimsel değerler içerdiği görülür.

Sosyokültürel bağlam parametresi altında incelenebilecek cümlelerden biri de şudur;

“Bu nedenle, Pompidou merkezinin son derece büyüleyici gücü şu basit temellere dayanıyordu: bir fetiş, bir mitoloji, bir metafor, en sonunda, toplumsal bir talebin çarpıtılmış bir soyutlaması. Pompidou'nun ve sembolize ettiği her kavramın; özgürlük, eğlence, kültür olarak, görünürde bir kentli için anlamsal bir yüceltmeler yapıyor” (Proto, 2005, s. 584). Burada alıntılanan cümlelerde yapının her ne kadar küçük parçalarının ifadeleri görülse de bahsedilen hepsinin bir bütün olarak nasıl bir sembolü ortaya çıkardığıdır.

"Binanın kabiliyeti, kendisini yalnızca acil tüketim için hazır bir nesne olarak değil, aynı zamanda yürüyen merdivenlerin kibirli grafik işareti ile sembolik değeri başarıyla ifade edilen bir yapı olarak dayatabilmesi; daha doğrusu, binanın biçimsel anıtsallığı ile içeriğinin kayıt dışılığı (sanattan ziyade) arasındaki korkudan salınan tasarım durumu ve netleştirmenin imkansızlığı onu dağınık bir popülizmin dayanak noktası yaptı” (Proto, 2005, s. 584).

Eleştiri metni boyunca Pompidou'nun bir sembol olarak toplum için neler ifade edebileceğinden bahseden Proto'nun metninde bu parametre altında incelenebilecek değerler metafor, sembol, özgürlük, kültür gibi bir çok kavram olabilir. Bu değerlerin parça gösterimi ise Proto'nun değindikleri üzerinden yola çıkarak yapının tekil bütünlüğüdür (Şekil 5.7).

Estetik

Estetik parametresinde Proto yapının parçalarının çevreyle olan ilişkisine dikkat çeker. Yapıyı birkaç birimine bölerek ele alan Proto insanın yapının içindeyken dışarıyı, yapının dışındayken içeriği nasıl gördüğünü tanımlar.

"Arka cephedeki boruların renklerinin psikedelik etkisi bile görsel bir kodun etkisini kullanarak kanalların içeriğinin iletişimi olarak ön görüldü” (Proto, 2005, s. 577).

Doğu cephesindeki boruların yapının çevre ile iletişimi için önemli unsurlar olduğundan bahseden Proto dış sirkülasyonun da insanın dış çevreyle iletişimini sağlaması için bulunan varlığına dair olumlu bir tanımlama yapar.

"Batı cephesinden sarkan yürüyen merdivenler sayesinde, bir geminin gövdesine atılan bir iskele gibi, ziyaretçiler hem binayı hem de şehri anlayabilir. Bu yukarıda gerçekleşen rota keşif için çok güçlü bir davettir" (Proto, 2005, s. 577).

Eleştiri metni boyunca Proto'nun estetik parametresi altında üstünde durduğu değerlerin iletişim, davet ve keşif gibi kavramlar olduğu söylenebilir. Bu değerlerin parça gösterimleri ise yine eleştiri metinlerinden yola çıkarak doğu cephesi (Şekil 5.9) ve diyagonal sirkülasyondur (Şekil 5.14).

Güneş ışığı ve gölge

Proto güneş ışığı ve gölge parametresinde yapıyı görsel değerleriyle ele alır. Doğal ve yapay ışığın görünümü nasıl etkilediği incelenen eleştiri metninde görülebilir.

"Hem opak hem de saydam olan binanın materyal özelliği doğal veya yapay olan farklı ışık kaynaklarına göre kuşanır" (Proto, 2005, s. 586). Binanın kabuğunun genel görünümünün ışıklar ile olan uyumu Proto'nun üzerinde durduğu bir unsurdur. Burada yapı bir bütün olarak ele alınır. Bir başka kısımda ise günün belirli bir zaman diliminde yapının değişen kısımlarına değinir.

"Sabahları, dış cephedeki doğal ışıkla aydınlatılan ön cephedeki ince ve yoğun ana ve ikincil kirişler ağı, ışık ve gölge oyunları ile binanın opak kısmının hacminin kaybolmasını sağlar" (Proto, 2005, s. 586).

Burada yapının ön cephesindeki geçirgen olmayan kısımlar doğal unsurların etkisi ile katı görünümünden sıyrıldığı anlatılır. Bahsi geçen parametrede Proto'nun değer olarak kullandığı kavramlar ışık-gölge oyunu ve gün ışığıdır. Bu değerlerin parça gösterimleri ise alıntılar dikkate alınarak ön cephedeki kapalı yüzeyler (Şekil 5.10) ve binanın tekiliğidir (Şekil 5.7).

Bina tipi

Proto Pompidou üzerine söylediği biçimsel nitelikleri anıtsallık, şeffaflık, üslup, esneklik gibi değerlerle sunar. Bu değerler birçok parametre için geçerli olabilirken cümlelerden çıkarılan sonuç ürün ile bina tipi parametresi altında incelenmesi gerektiği doğru bir tutum olur.

"Pompidou'nun plato Beaubourg'daki planlaması, Paris'e koleksiyonuna yeni bir anıt kazandırdı. Garip bir şekilde, bina anıtsal karşıtlığın özerk sembolü olarak tasarlanmıştı" (Proto, 2005, s. 580). Burada Proto yapının anıtsallığının bina tipi odaklı bir kaygı ile ortaya çıktığından bahseder. Anıtsallığın sosyal, ekonomik veya işlevsel bağlamda ne ifade ettiğine yer vermeyerek sadece tip odaklı incelediği için bina tipi parametresi altında incelenir. Eleştiri metni boyunca yapıyı bir mimari kategoride incelemenin olanaksızlığından bahseden Proto yapıyı tekil bir değer olarak yenilikçi oluşunun yeterliliğinden söz eder.

"Pompidou'nun son şeklinin eksikliği dayanılmazdır. Bu eksiklik yapı zaten herhangi bir mimari kategori dışında olduğu için üslupsal değil, onun herhangi bir anlamın ve dilin de dışında olduğundandır" (Proto, 2005, s. 582). Bina tipi üzerine gösterilen bir başka parça ise yapının geçirgen olan kısımlarıdır. Proto yine şeffaflığı bir sonuç olarak ele almasıyla onu biçimsel bir değer olarak sunar.

"Yapının temel konsepti, geleneksel kapalı cepheyi ortadan kaldırmaktır. Bu durum onun kabuğunun merkezin temel amacını gerçekleştirmesine yardımcı olur; kültürü yaymak. Bu durum onu daha çok şeffaflaştırır" (Proto, 2005, s. 582).

Bina tipi parametresinin değiştiği değerler anıtsallık, şeffaflık ve üsluptur, bunların parça gösterimi ise binanın tekilliği ön cephenin geçirgenliğidir (Şekil 5.7). (Şekil 5.17).

Mekân organizasyonu

Proto yapının ön kısmında bulunan kamusal alana da dikkat çeker. Esneklik ve prestijin değer olarak kullanıldığı cümlede sonuçta gösterilen parça kamusal alandır, değerlerden oluşan biçimdir.

"Esneklik ve prestij işlevine sahip iki kodun birleştiğini gösterdiği için binanın önündeki büyük kare ve açık zemin kat şaşırtıcıdır" (Proto, 2005, s. 582). Mekân organizasyonu parametresi altında görülen esneklik ve prestij değerlerinin parça gösterimi ise artık alan yani kamusal alandır (Şekil 5.8).

Yapı ve yapım sistemi

Proto yenilikçi bir yapı olmasıyla Pompidou'nun teknik değerlerini öne sürdüğü cümlelerinde sonuçta gösterdiği parça(nesne) yine bir bütün olarak yapının kendisidir. Bu bütünlük tamamen teknik detayların tamamı ve yapının bütünüdür.

"Binanın teknolojik bir taklit haline gelip gelmediğinin bir önemi yoktur (bileşenlerinin hiçbiri standartlaştırılmadı). Somut bir hediye olarak, yapının yenilikçi oluşu sadece onun süper esnek strüktürel teknolojisi ile ilgili değil aynı zamanda böyle bir hediyein açılmasıyla ilgilidir" (Proto, 2005, s. 585).

Yapının çelik döküm sistemler ve taşıyıcıların geçtiği açıklıklara dikkat çeken Proto yapının strüktürel yenilikçi özelliklerinin bir standart haline gelemediğinden bahseder. Ancak Proto standartlaşmanın bir önemi olmadığını ve hali hazırda yenilikçi olan detay çözümlerinin varlığının dahi bir hediye olduğunun üstünü çizer. Teknik anlamda yapıyı parçalarına bölmeyen Proto yapıyı oluşturan bütün detayların beraber nasıl işlediğinin ve nasıl bir bütün oluşturduğuna yine bu parçaların teker teker ayrılıp çoğaltılmayarak bu bütüne has kalmasını özellikle vurgular. Bu sebeple yapı ve yapım sistemi parametresi altında yenilikçi değerinde gösterilen parça binanın tekiliğidir (Şekil 5.7).

5.2.2 Parçaların tanımlanması

İncelenen eleştiri metinlerinde bütün eleştirmenlerin yapıya kendi görme biçimleri ile yaklaştıkları açıktır. Hepsi kendi doğrularıyla yapıyı parçalara bölmüştür. Metnin ana fikri ne olursa olsun parçaların tekiliği genel bütünlüğü bozamaz.

Bir eleştirmen estetik değerler altında yapıya olumlu yaklaşırken diğeri olumsuzluktan bahsedebilir. Örneğin; doğu cephesindeki mekanik borular bir eleştirmen için olumlu bir değer olmasına karşın diğere eleştirmen için estetik açıdan olumsuz olabilir. Yine de doğu cephesindeki mekanik boruların gösteriminin parçasal algısını bozamaz. Okuyucuya sunulan parça her iki eleştiride de mekanik borulardır. Okuyucuya işaret edilen parça orasıdır. Bu İncelemeden yazarların kişisel özgeçmişleri de dikkate alınarak bahsedilen parçaların neler olduğu dikkat çeker. Her yazarın aynı yapıyı aynı parçalara bölmediği bir gerçektir. Buradan parçaların oluşumunda yazarın yaklaşımının ve eleştiri metninin ana fikrinin önemi büyüktür.

Dokuz eleştirmenin de yapıyı farklı parametreler altında incelediğini aşağıdaki tabloda görebiliriz. Dokuz eleştirmen de yapıyı genelde kültürel parametre grubu altında incelerken yalnızca Proto doğal parametre grubu altında güneş ışığı ve gölge parametresine de yer vermiştir.

Çizelge 5.2 : Seçilen mimari eleştiri metinlerinin yapısalcı yöntemle incelenmesi sonucu elde edilen parametrik bulgular.

Eleştirilen Gruplar	Bağlamlar	Parametreler	Colquhoun	Banham	Mentese	Gumuchdjian	Moore	Glancey	Worsley	Özer	Proto	
Doğal parametreler	Topografya	Eğim										
		Drenaj										
	Jeolojik özellikler	Manzara										
		Zemin türü										
	Su kaynakları	Yeraltı kaynakları										
	Bitki örtüsü	Su kaynakları										
	İklim	Bitki örtüsü										
		Güneş ışığı ve gölge										
		Sıcaklık										
		Hava akımı										
	Vahşi yaşam	Yağış										
		Nem										
	Biy çeşitlilik	Vahşi yaşam ve koruma alanları										
		Bitki çeşitliliği										
	Doğal afetler	Hayvan çeşitliliği										
		Jeolojik felaketler										
	Diğer unsurlar	Hidrolojik felaketler										
		Meteorolojik felaketler										
	Mimari tasarım (Bütün)	Yerleşme	Diğer unsurlar									
			Arazi tipi									
Yapılı çevre		Sınır ve alan										
		Yoğunluk										
		Yapılı çevre düzeni										
Yapılı çevre		Tarihsel gelişim ve koruma alanları										
		Gelecek planları										
		Bina tipi										
		Binanın büyüklüğü ve yerleşimi										
		Binanın yapılı çevre ile ilişkisi										
	Yapı ve yapım sistemi											
Kültürel parametreler	Yapımın kullanım niteliği	Yapı Malzemeleri										
		Yer işaretleri ve korunmuş binalar										
	Alt ve üst yapı donatıları	Gelecek projeleri										
		Program										
		Mekân organizasyonu										
		Estetik										
		Aydınlatma										
		Akustik										
		Isıtma										
		Havalandırma										
Dokümantasyon												
Diğer unsurlar	Mevzuat	Güvenlik										
		Diğer unsurlar										
	Sosyal	Nakliyat										
		Elektrik tesisatı										
	Ulaşılabilirlik	İletişim ağı										
		Su tesisatı										
	Çevrenin duyuşal nitelikleri	Kanalizasyon										
		Atık										
	Diğer unsurlar	Yasalar										
		Yönetmelikler										
Ekonomik	Standartlar											
	Demografi											
Siyasal	Sosyokültürel bağlam											
	Ekonomik bağlam											
Ulaşılabilirlik	Siyasal bağlam											
	Yaya erişimi											
Çevrenin duyuşal nitelikleri	Araç erişimi											
	Bisiklet erişimi											
Diğer unsurlar	Engelli erişimi											
	Yapılı çevrede ışık											
Diğer unsurlar	Yapılı çevrede ses											
	Görsel öğeler											
Diğer unsurlar	Dokümantasyon											
	Diğer unsurlar											

Yapının kullanım niteliğine neredeyse bütün eleştirmenlerin yer vermesi belki de bunların birer mimarlık eleştirisi olmasının en büyük sebebidir. Yine Sosyal bağlama neredeyse bütün eleştirmenlerin değinmesi de Pompidou'nun sosyokültürel açıdan ifade ettiklerinin kayda değer şeyler olduğunu ortaya çıkarır.

Yine söylenebilir ki diğerlerinden farklı olarak nadir değinilen parametreler eleştirmenin kendi görme biçiminin ve değerlendirme kriterlerinin ne kadar öznellediğinin bir kanıtıdır.

Bu çalışmada parametrelerin ve yazarların aynı yapıyı eleştiri biçimlerinin farklılaşması onların kullandığı değerler ile gösterilir. Proto ve Colquhoun anıtsallık değeri ile okuyucuya binanın bütününe göstermesi iki yazarın da eleştiri metinlerinin bir kısmında ortak paydada buluştuğunu ifade edebilir.

Değerler parça ve parametre arasında bir köprüdür. İnceleme boyunca değerlerin doğru bir şekilde analiz edilmesiyle hangi yazarın hangi parametre altında hangi parçayı işaret ettiği önemlidir. Değerlerin varlığı ile eleştiri metinlerinin bir anlam ifade ettiği gerçeği de korunmuş olur.

5.3 Parçadan Bütüne

Parçadan bütüne olan süreç eleştiri metninin okunması ile gerçekleşir, bu okumanın doğru bir şekilde algılanması için parametrelerin varlığı gereklidir. Yalnızca parçasal bir inceleme olsaydı bu parçalar birer görselden ibaret olurdu.

Bu parçaların anlamı eleştiri metninin üzerinde durduğu, vurgulanması gereken bilgilerin tümüdür. Bu sebeple parametreler bu anlamları tanımlar. Anlamların neler olduğu ise parametrelerin değerlerinden çıkarılır.

Bu kısımda parçaların ve değerlerin nasıl tanımlanması gerektiğine değenilecektir. Bütünü anlamak için değerlerin tanımlanması ve bir bütün olarak ele alınması şarttır. Bahsi geçer eleştiri metinlerinden herhangi birini ele alırsak onun yapıyı hangi parçalarına böldüğünden yola çıkarak hangi değerleri konu edindiği birer birer toplanarak gidilirse sonunda yazarın sözünü ettiği bütüne ulaşılabilir.

Örneğin Banham'ın bütün yapı, doğu cephesi, ön cephedeki kapalı yüzeyler, dış taşıyıcı sistem, diyagonal sirkülasyon ve konsollardaki sirkülasyon olarak yapının parçalarından bahsettiği incelenmiştir. Bu eleştiri metni okunurken kişinin yapının

hangi kısımlarının aklından tekrar tekrar geçtiğinin özetidir. Ancak bu süreçte okuyucunun öznel algı ve değerlendirme yöntemleri de unutulmamalıdır. Diyagonal sirkülasyon her ne kadar tek bir parça olarak diyagramatize edilmiş olsa da yapının bu kısmı diğer kısımlarıyla ve çevredeki her şey ile iletişim halindedir. Yazar bu parçalardan bahsederken konum, yönelim, tekillik, megastrüktür, ilişki, yangın düzenlemeleri, taşıyıcılık, dökme çelik, yararlılık, sirkülasyon, sıcaklık, farklılık ve ölçek gibi değerlere değinmiştir.

Bu noktada yazarın bahsettiği anlamı bir cümleyle özetlemek doğru olmaz, her okuyucu farklı bir anlam çıkarabilir, ancak anlamın çıkarılmasında değerler ve parçalar yol gösterici birer yöntem olarak değerlendirilebilir.

5.3.1 Okumanın yeni bir okuması

Buradan varılması gereken olgu parçaların ne kadar tanımlı olup olmadığıdır. Yazarın parçayı hangi sebeplerle işlediğinin bilgisi aktarılmak istenen bilgiye ulaştırır. Merak konusu olan bir diğer konu parametrelerin yoğunluğunun neye göre değiştiğidir. Bu çalışmadan kolaylıkla bu değişimin sebebinin yazarın tutumu olduğu söylenebilir; ancak başka bir yapının eleştirileri incelenseydi grafik değişiklik gösterirdi.

Yazar sahip olduğu bir değer yargısıyla okuyucuya yapının bir parçasını işaret eder, okuyucu yapının bir bütün olarak işlediğini unutmadan o parçaya odaklanır ve yapıyı görme biçimi bir süreliğine değişir. Aynı parçanın farklı parametreler ve değerler ile incelenebileceği ise eleştiri metinlerinin özelliğidir. Parçalar ve değerler birbirinden bağımsız olarak düşünülemez. Eleştiri metinlerinin birer anlam ifade ettiği gerçeğini bozmamak için bu tezde kullanılan bütün birimlerin birbiriyle ilişki içinde tutulması şarttır.

Mete Tapan'ın değerlere ağırlıkların verilmesi olarak tanımladığı Ackoff ve Churchman gibi isimleri referans vererek oluşturduğu denklem sistemi bu tez kapsamında da çıkarılan değerler için uygulanabilir.

“Yarar değer analizine bağlı değerlendirme yöntemlerinin sentetik işlemleri içinde en önemli bölüm, değer kriterlerinin, çeşitli kademelerdeki amaçların, değerlendiricilerin ağırlıklarının saptanmasıdır” (Tapan, 1976, s. 62).

Bu çalışma kapsamında herhangi bir ağırlık verme yöntemi denenmedi. Ancak daha kapsamlı bir çalışmada parametre ve değer ilişkisi altında eleştiri metninin ne anlam ifade edebileceğine dair bir yol olabileceği de anlaşılmaya çalışıldı.

Çalışma boyunca değerlere ağırlık verilmeyip, hangi değerler ile hangi ifadelerin öne çıktığı analiz edildi.

5.3.2 Aktarılanın bütünü

Yazarların değindiği parçasal değerlerin toplanmasıyla bir yazarın bahsettiği bütünü görmek mümkündür. Bu bütün yalnızca bir parçadan da oluşabilir yapının bütününden de oluşabilir ya da birkaç parçadan oluşabilir.

Örneğin Ertuğrul Mentеше'nin eleştiri metni sınır ve alan, yapı ve yapım sistemi, yapılı çevre bağlamında gelecek projeleri ve estetik parametreleri altında incelenmiştir. Metinden parametreler ve onların değerleri yoluyla kamusal alan, ön cephedeki geçirgen kısımlar, doğu cephesindeki borular ve bütün mekanik sistem eleştiri metninin parçaları olarak çıkarıldı. Burada Mentеше'nin oluşturduğu bütünün ürünlerinin bu parçalar olduğu açıktır. Yapının diğer parçalarına değinmeyen Mentеше bunun sebebini aktardığı değerler ile belirler. Bu değerler sınır ve alan parametresi için konum özelliği, yapı ve yapım sistemi parametresi için dökme çelik, taşıyıcı sistem ve sirkülasyon özelliği, gelecek projeleri parametresi için yenilikçilik, estetik parametresi için ise hafiflik ve mekanik nesnedir.

İster öznel ister nesnel değerlerle veriler çıksın, yine de hepsinin bir öznel görme biçimi olduğu kabul edilmelidir, çünkü yazar değinmek istediği parçayı titizlikle seçer. Burada iki tür bütünden bahsedilebilir; birincisi eleştirilen yapının tamamı, ikicisi ise eleştiri metninin anlam bütünüdür. Araştırma boyunca mimari eleştiri metninin eleştirilen yapının bütününe müdehalaları incelendi. Eleştirinin anlam bütünü üzerine bir ifade belirtmeyerek o bütünün parçaları ve değerleri inceleme ürünü olarak sunulmuştur. Söylenebilir ki aktarılanın bütünü incelenen değerlerin ve parçaların toplamıdır.

Bu çalışmadaki ana amacın yazarın oluşturduğu bütündeki parçalar ve onların değerlerinin görülmek istenmesidir. Bütün bunların yanında bu çalışma eleştiri metinlerinin kurgulanmasına ve değerlendirilmesine de birçok söz getirir.



6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu çalışma ile mimari eleştiri metinlerinin bir binaya dair irdeledikleri değerlerin, işaret ettikleri parçalar araştırıldı. Tez boyunca uygulanan yapısalcı yöntem ile eleştiri metinlerinin nesnesinin bütünden parçaya giden analizi gerçekleştirilmeye çalışıldı. Parametrelerin yoğunluğuna göre eleştiri metinleri arasındaki benzerlik ve farklılıklar görülmüştür. Parametreler ile gerçekleştirilen eleştiri metinlerinin değerlendirilmesi, incelenmesi anlam bütünü özelliği taşıyan eleştiri metinlerinin cümle ve kelime odaklı analizini sağladı. Bu analiz ile eleştiri metinlerinin içeriğinin bütün parçalarına dair nitelikler ortaya çıkarıldı. Araştırma sonucunda eleştiri metinleri ile yapının parçalara ayrıldığı ve birden çok değerden oluştuğu görülmüştür. Ortaya çıkan değerler ve parçasal gösterimler ile çıkarılan bulgular eleştiri metinlerinin yazımından okunmasına kadar olan süreçte mimari eleştiri metinlerinin nesnel sistemli bir yaklaşım ile incelenebilirliği sorgulandı.

Her mimari eleştiri metninin eleştirilen binanın nesnesine ve mekânsal niteliklerine dair içerdiği bilgiler eleştirmenin öznel yargılarıdır.

Bu çalışma boyunca yaşanan üretim süreci çalışmanın sonunda da bitmiş değildir. Mekân üretilmeye devam eden bir ortamdır. Her gün yeni bir insanla, canlıyla veya nesneyle mekân değişir; farklı algılara yol açar. Eleştiri metinlerinin mekânın görünmeyen yanlarını göstermesi, eleştirmenin doğrularıyla yoğrulması ile paralelde gelişen yeni bir aktarım süreci oluşur. Söylenebilir ki eleştiri metinleri mekân ve metnin okuyucusu arasındaki ilişkiye dokunur, o ilişkiyi çözümleyebilir, çoğaltabilir, hatta başka bir doğrultuya sokabilir. Bu sonsuz bir süreçtir. Bu iletişimin içerdiği verilerin sınıflandırılabilmesi eleştiri metinlerine dair yeni söylemler geliştirilebilme ihtimalini ortaya çıkarabilir.

Gerek teorik kısım gerekse eleştiri metinlerinin incelenmeleri boyunca mimari eleştiri metinlerinin içeriği sorgulanarak bazı çıkarımlar yapılması hedeflenmiştir. İnceleme yöntemi olarak uygulanan yapısalcılık ile mimari eleştiri metinlerinin içerdiği değerlere ve parçalara odaklanıldı.

Yapısalcı yöntem ile parçaların sınıflandırılmasının yapılması mimari eleştiri metinlerine dair düşünülmesi gereken bazı noktalara da ışık tutmuştur. Sonuç kısmında parametre sistemiyle gerçekleştirilen incelemeden ulaşılan bulgulara ve mimari eleştiri metinlerine dair sorulması gerekenler sorulardan bahsedilecektir.

6.1 İnceleme Sürecinde Ulaşılan Bulgular

Alan çalışması boyunca görüldüğü gibi mimari yapıt üzerine söylenen her söz onun gerçekliğini değiştirmeden yalnızca belirli parçalara bölmektedir. Bilginin eleştirmenden geçen süreciyle aktarılan olguların belirli değerlerden ibaret olduğu görülür.

Ne Pompidou'nun gerçekliğe ne de eleştiri metinlerinin anlamına değinip değiştirecek hiçbir söyleme yer verilmedi.

Eleştiri metni ne kadar öznel olursa olsun, söylenenler her zaman yapının bir kısmına atıfta bulunur. Bu yönüyle mimari eleştiri metinlerinin kritik birer iletişim aracı olduğu gerçeği açıktır.

Tez boyunca yapısalcı yaklaşım ile değerlendirilen mimari eleştiri metinlerinin içerdiği olgulara yer verildi. Ayrıca dokuz eleştiri metninin onayı veya doğruluğu üzerine bir çalışma yapılmadı. Bunun sebebi çalışmanın amacının mimari eleştiri metninin anlamından ziyade içerdiği değerlerin çözümlemesi olmasıdır.

Bir inceleme yöntemi olarak yapısalcılığın da kullanıldığı alanda anlam bütününi bozmadan çözümlemek olduğu bilinir.

Araştırmada mimari eleştiri metinleri üzerinde uygulanan yapısalcı yöntem sonucu ortaya çıkan bir inceleme yöntemi olarak yapısalcılığın yönelimi üzerine aşağıdaki bulgular elde edildi;

- Seçilen eleştiri metinlerinde metnin ana ürünü olan bina yapısalcı yöntemin de ana ürünüdür.
- Seçilen eleştiri metinlerinde ana ürün olan yapının parçalardan oluşan bir bütün olduğunun farkına varıldığı yapısalcılığın yöneldiği bir durumdur.
- Seçilen eleştiri metinlerinde ana ürün olan bina hakkında çıkarılan bütün değerlerin hem kendi içinde hem de diğer öğeler ve kavramlarla alakalı olduğu, ve yapısalcı yöntemin yöneldiği durumun bu olduğu ortaya çıkarıldı.

- Parametre sınıflandırılmasıyla ulaşılan değer, öge ve parçaların yapısalcı yöntemin yönelimine sonuç verileridir.
- Yapısalcı yöntem ile ulaşılan bütün ögeler ile bu yöntemin yöneliminin bütünün analizi olduğu gerçeği.

Bu maddeler dokuz eleştiri metninin parametreler ile incelenmesi sonucu ulaşılan mimari eleştiri metninin yapısalcı yöntem ile incelenmesi sonucu söylenebilecek çıkarımlardır.

Yapısalcılığın bir inceleme metodu olarak kullanılmasıyla tanımlanan parametreler mimari eleştiri metinlerinin değindiği değerlere ulaşımı kolaylaştırdı. Yazınsal ürünün bir yapı gibi çözümlenmesi hem metnin söylediklerinin yoğunluğu hem de odak noktalarına ulaşmada kolaylık sağladı.

Binaları tasarlarken kriter olarak kullanılan bu parametrelerin eleştiri metinlerinde de geçerliliği ortadadır. Söylenen her bir sözün bir parametrenin ürünü olabildiği gerçeği eleştiri metinlerinin yapısına dair tanımları da kolaylaştırır.

İncelenen eleştiri metinlerinde parametrelerin kullanımına dair elde edilen bulgular aşağıda sıralandı;

- İncelenen eleştiri metinlerinin bütün parametreleri içermediği görüldü.
- İncelenen farklı eleştiri metinlerinde benzer veya farklı parametreler kullanıldığı ortaya çıkarıldı.
- İncelenen eleştiri metinlerinde kullanılan parametre yoğunluklarına göre farklı eleştiri metinlerinde benzer durumların, değerlerin bahsi geçtiği görüldü.
- İncelenen eleştiri metinlerinde bulunan parametreler ile binanın yazar tarafından işaret edilen parçalarının çeşitlendiği görüldü.
- İncelenen eleştiri metinleri sonucunda herhangi bir parametrenin bütün eleştiri metinlerinde olması gerektiğine dair bir bulgu ortaya çıkmadı.
- İncelenen eleştiri metinlerinde parametreler yazarların bahsettiği değerlerin ve parçaların sınıflandırılması için bir yöntem olmuştur.

Eleştirmenin bahsettiği her bir değer varlığının savunulması ve ifade ettiğinin daha net bir biçimde anlaşılması için parametrelerin önemi ortaya çıkar. Bir eleştiri

metninin aktardığı parça bütün ilişkisinin görülebilmesi adına yapısalcı inceleme yöntemi etkisini gösterdi. Her bir eleştiri metninin aktardığı asıl olgunun parça-bütün ilişkisi ve yapının odaklanması gereken durumu olduğu gerçeği ortadadır; ancak bunu algısal bir yöntemle ortaya sunmak yalnızca söylemden söylem üretmek olacaktır. Bu yüzden kullanılan parametreler parçasal değerlere ulaşmada yardımcı olur. Yapının parçalarının varlığının tanımı bu şekilde yapılır.

Araştırma sonucu eleştiri metinlerinde ortaya çıkan değerlerden yola çıkarak yöntem ve değer üzerine aşağıdaki maddeler çıkarıldı;

- İncelenen her bir eleştiri metni birçok değer içerir.
- İncelenen eleştiri metinlerinde ulaşılan değerlerin birden çok parametrede yer alabildiği görüldü.
- İncelenen eleştiri metinlerinde ulaşılan parametrelerin birden çok değer içerebildiği görüldü.
- İncelenen eleştiri metinleri sonucunda binanın bütününün bir değer olarak da ele alınabildiği görüldü.
- İncelenen eleştiri metinleri sonucunda yapının bir parçasına farklı yazarların farklı değerler ile yaklaşabildiği görüldü.
- İncelenen eleştiri metinleri sonucunda yapının farklı parçalarına farklı yazarların aynı değerler ile yaklaşabildiği de görüldü.
- İncelenen eleştiri metinlerinde değerler ile yapının farklı parçalarının işaret edildiği görüldü.
- İncelenen eleştiri metinlerindeki değerler gruplandırıldığı takdirde söylenen ölçülebilir hale gelmiştir.

Araştırma boyunca ulaşılan parçalar parametrelerin sınıflandırılmasıyla sağlandı. Bir mimari eleştiri metninde üzerinde durulan parçalar o metinde yazarın hangi öğelere dikkat çektiğinin de özetidir. Yapısalcı yöntem ile gösteren ve gösterilen arasındaki ilişkinin mimari eleştiri metinlerinde aranması sonucu parçaların hepsinin bazı değerleri içerdiği ve eleştiri metninin genel anlam bütününün bütün bu değerlerin toplamı olduğu söylenebilir.

Nesnel tanımlamalar ve gösterimler ile parçaların varlığı ispatlandı.

6.2 Eleştiriye Dönük Çıkarılan Sorular

Mimari eleştiri metinlerindeki bütün öznel bilgilerin bütünden parçaya ve parçalardan bütüne doğru bir oluşum süreci içinde nasıl gerçekleştiği bu tezin genel kaygısıdır. Bu oluşum sürecinin varlığı nesnel bir yaklaşım ile irdelenmeye çalışıldı.

Araştırma boyunca, belirlenen kapsam ve amaçlara bağlı olarak uygulanan yöntem sonucunda mimari eleştiri metinlerine dair sorular geliştirildi. Bu sorular çalışmanın başından beri değinilen konular ile akılda kalan ve cevaplanamayan sorulardır. Oluşturulan bu soruların mimari eleştiri alanında başka çalışmalara bir zemin hazırlayabileceği düşünülmüştür.

- Kullanıcı ve mimar ilişkisi arasında eleştirmenin rolü nedir?
- Mimari eleştiri metninin kurgusunun amacı nedir?
- Mimari eleştiri metinlerinin ideoloji ile ilişkisi nasıl kurulur?
- Mimari eleştiri metninin kurgusunda değişkenler nelerdir?
- Mimari eleştiri metinlerinin kurgulanmasında kuralların varlığı nasıl sorgulanır?
- Mimari eleştiri metinleri hedef nesnesine nasıl yaklaşmalıdır?
- Mimari eleştiri metinlerinde eleştirmenin bahsettiği meseleye yakın olmasının önemi nedir?
- Mimari eleştiri metinlerinde üzerinde durulan meselenin çözümlenmesinin nasıl bir yöntemi olmalıdır?
- Mimari eleştiri metinlerinin kurgusundaki yöntemde öznellik nasıl aranır?
- Mimari eleştiri metinlerinde bütünlük kavramı nasıl var olur?
- Mimari eleştiri metinleri birer anlam ifade ediyorsa bu anlamın bütünlüğü nasıl aranır?
- Mimari eleştiri metni nasıl bir görme biçimidir?
- Mimari eleştirmenin ürünü tekil parçalar hakkında gerçeklikleri ortaya nasıl çıkarır?
- Mimari eleştiri parçaların birbiriyle ve bütünlükle olan ilişkisini nasıl gösterir?
- Parça bütünlük ilişkisinin görülebildiği mimari eleştiri metinleri okuyucuya ne öğretir?
- Mimari eleştiri metinleri ve yapısalcılık arasında nasıl bir bağ vardır?

- Yapısalcılık mimari eleştiri metinlerinde bir değerlendirme yöntemi olarak nasıl kullanılabilir?
- Yapay zeka gibi olanaklardan yararlanarak bir eleştiri / değerlendirme aracı geliştirilebilir mi?
- Değerlere ağırlık verilmesi eleştiri metninin anlamına ulaşmada nasıl bir yöntem olabilir?
- Oluşturulan parametreler ile mimari eleştiri metninin analizi mimarlıkta eleştiriye dönük nasıl bir yenilik getirebilir?
- Mimari eleştiri metninin değerlendirilmesinde farklı sistematik yöntemler nasıl oluşturulabilir?

Sonuç niteliğindeki sorular tez boyunca geliştirilen yöntem ve incelemelerden yola çıkılarak düzenlenmiştir. Çalışma sonunda soruların sorulması bu çalışmanın mimari eleştiri metninin anlamına, yazımına ve okunmasına dair düşünölmeye devam edilmesini hedeflemesinin bir göstergesidir.

Tez boyunca uygulanan yöntem ve incelemeler ile mimari eleştiri metnlerine nesnel bir bakış açısı getirilmeye çalışıldı. Kullanılan bilimsel yaklaşım mimari eleştiri metninin taşıdığı öznel anlamı, değeri küçümsemeyi gerektirmez. Mimari eleştiri metninin varlığının korunması ve gelecek projelerinde de etkinliğini geçmişteki gibi gösterebilmesi için üzerinde düşünölmeye ihtiyacı vardır. Gelecek projelerde mimari eleştiri metninin önemi için sorular sorulmaya devam edilip yanıtlar aranmalıdır.

Unutulmamalıdır ki her bir yanıt başka bir soruyu doğuracaktır.

KAYNAKLAR

- Adorno T. W.** (1990). *Toplum Üzerine Yazılar* (M. Y. Öner, Çev.) (İlk Basım 1958). İstanbul: Belge Yayınları.
- Althusser, L.** (1969). *For Marx* (B. Brewster, Trans.) (İlk Basım 1965). Croydon: CPI Bookmarque.
- Ballantyne, A.** (2012). *Mimarlar için Deleuze ve Guattari*, İstanbul: Yem Yayınları.
- Banham, R.** (1977). Pompidou Cannot Be Perceived as Anything but a Monument. *Architectural-Review*. Erişim: 13 Kasım, 2019, <https://www.architectural-review.com/buildings/pompidou-cannot-be-perceived-as-anything-but-a-monument/8627187.article>
- Barthes, R.** (2016). *Eleştiri ve Hakikat* (E. Bildirici, M. ve Işık Durmaz, Çev.) (İlk Basım 1966). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Barthes, R.** (2012). *Eleştirel Denemeler* (E. Özdoğan, Çev.) (İlk Basım 1963). İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Baydar G.** (2016). Mimarlığın Değişen Gündemi. *E-skop*. Erişim: 09 Kasım, 2019, <https://www.e-skop.com/skopbulten/mimarligin-degisen-gundemi/2802>
- Bektaş, C.** (1967). *Mimarlıkta Eleştiri*. Ankara: Dost Yayınları.
- Berger, J.** (1986). *Görme Biçimleri* (Y. Salman, Çev.) (İlk Basım 1972). İstanbul: Metis Yayınları.
- Booch, G.** (1994). *Object-Oriented Analysis and Design*. California: The Benjamin/Cummings Publishing Company.
- Bradley, F. H.** (1914). *Essays on Truth and Reality*. London: The Clarendon Press.
- Bygg AMA.** (1950). *Allmän material och arbetsbeskrivning för husbyggnadsarbeten*. Stockholm: A. V. Carlson.
- Colquhoun, A.** (2005). *Mimari Eleştiri Yazıları* (A. Cengizkan, Çev.) (İlk Basım 1977). İstanbul: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları.
- Deleuze, G.** (2016). *Proust ve Göstergeler* (A. Meral, Çev.) (İlk Basım 1964). İstanbul: Alfa Yayın.
- Demir, Y.** (2000). *Mimarlıkta Çok Boyutluluğun Bütünlük İçerisinde Ele Alınmasını Sağlama Amaçlı Bir Bilişi Yönetim Sistemi* (Doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Demir, Y.** (2014). Mimarlık Eğitimde Pedagoji ve Pratik Arasında Var Olmak Sempozyumu. Derya Güleç Özer & Derya Yorgancıoğlu & Ayşegül Akçay Kavakoğlu (Ed.), *Mimarlık & Doğa & Kültür İlişkileri*

Çerçevesinde Çok Boyutluluk ve Bütünlük (ss. 33-47). İstanbul: İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi.

- Derrida, J.** (1978). *Writing and Difference*. (İlk Basım 1967). Chicago: The University of Chicago Press.
- Denktaş, A.** (1936). Kira Evi. *Arkitekt Dergisi*, 1936 (65-66), 133-138.
- Ekhholm, A.** (1996). Conceptual Framework for Classification of Construction Works. *ITcon*, 1, Erişim 13 Kasım, 2019, <https://www.itcon.org/1996/2>.
- Foucault, M.** (1994). *Kelimeler ve Şeyler* (M. A. Kılıçbay, Çev.) (İlk Basım 1966). İstanbul: İmge Kitapevi Yayınları.
- Geuss R.** (2002). *Eleştirel Teori* (F. Keskin, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giertz, L. M.** (1982). Sfb and its development 1950-1980. Dublin: An Foras Forbartha.
- Glancey, J.** (2014). Pompidou Centre: A Radical With Enduring Appeal. *Bbc*. Erişim: 13 Kasım, 2019, <http://www.bbc.com/culture/story/20130819-pompidou-centre-parisian-radical>
- Gumuchdjan P.** (t.y.). Agent of Change. *Architecture Today*. Erişim: 27 Ocak, 2019, <http://www.architecturedtoday.co.uk/agent-of-change/>
- Gür, Ş. Ö.** (1998a). Eleştirel Yorumlarda Mimari Kavramlar 1. *Yapı Dergisi*, 196, 48-56.
- Gür, Ş. Ö.** (1998b). Eleştirel Yorumlarda Mimari Kavramlar 2. *Yapı Dergisi*, 197, 65-80.
- Gür, Ş. Ö.** (1998c). Eleştirel Yorumlarda Mimari Kavramlar 3. *Yapı Dergisi*, 198, 75-83.
- Gür, Ş. Ö.** (2004). Teori ve Eleştiri. Hüseyin Su (Ed.), *Mimaride Eleştirinin Konstrüksiyonu: Perspektif, Gerçeklik, Yöntem ve İlke* (ss. 211-262). Ankara: Hece Yayınları.
- Gür, Ş. Ö.** (2009). Mimarlıkta Eleştirinin Eleştirisi. *Mimarlık*, 348, 26-31.
- Hartmann, N.** (1998). *Ontolojinin Işığında Bilgi* (H. Tepe, Çev.) (İlk Basım 1942). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Hartmann, N.** (2001). *Ontolojide Yeni Yollar* (L. Yarbaş, Çev.) (İlk Basım 1942). İzmir : İlya Matbaası.
- Hegel G, W, F.** (1986). *Tinin Görüngübilimi* (A. Yardımlı, Çev.) (İlk Basım 1807). İstanbul: İdea Yayınları.
- Hensel, M. & Hight, C. & Menges, A.** (2009). *Space Readers: Heterogeneous Space in Architecture*. Chichester: Wiley.
- Kroeber, A. L.** (1948). *Anthropology*. New York: Harcourt Brace and Company.
- Lefebvre, H.** (2014). *Mekânın Üretimi* (I. Ergüden, Çev.) (İlk Basım 1972). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Levi-Strauss, C.** (2012). *Yapısal Antropoloji* (A. Kahiloğulları, Çev.) (İlk Basım 1958). Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.

- May, R.** (1987). *Yaratma Cesareti* (A. Oysal, Çev.) (İlk Basım 1972). İstanbul: Metis Yayınları.
- Menteşe, E.** (1978). Paris'te Deviraçan Yeni Yapı : Beaubourg Milli Sanat ve Kültür Merkezi. *Arkitekt Dergisi*. 370, 62-64.
- Merleau-Ponty, M.** (1996). *Göz ve Tin* (A. Soysal, Çev.) (İlk Basım 1953). İstanbul: Metis Yayınları.
- Moore, R.** (2017). Pompidou Centre: A 70s French Radical That's Never Gone Out of Fashion. *The Guardian*. Erişim: 13 Kasım, 2019, <https://www.theguardian.com/artanddesign/2017/jan/08/pompidou-centre-40-years-old-review-richard-rogers-renzo-piano>
- Norberg-Schulz, C.** (1979). *Genius Loci*, Milan : Electa Editrice.
- Norberg-Schulz, C.** (1971). *Existence, Space & Architecture*. London: Studio Vista
- Nouvel J. & Baudrillard J.** (2011). *Tekil Nesnelere* (A. U. Kılıç, Çev.). İstanbul: Yem Yayın.
- Özer, O.** (1992). Çağdaş Bir Stoa Beaubourg. *MimarlıkDekorasyon Dergisi*, 10, 117-119.
- Pallasmaa, J.** (2011). *Tenin Gözleri* (A. U. Kılıç, Çev.) (İlk Basım 1996). İstanbul: Yem yayın.
- Preiser, W. & Rabinowitz, H. & White, E.** (1983). *Post-occupancy Evaluation*. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Proto, F.** (2005). The Pompidou Centre: or The Hidden Kernel of Dematerialisation. *The Journal of Architecture*, 10 (5), 573-589.
- Ricoeur, P.** (2007). *Zaman ve Anlatı 1* (M. Rıfat ve S. Rıfat, Çev.) (İlk Basım 1983). İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Ricoeur, P.** (2013). *Zaman ve Anlatı 4* (M. Rıfat, ve S. Rıfat, Çev.) (İlk Basım 1983). İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Ruskin, J.** (1853). *Stones of Venice*. New York: Longmans, Green, and Co.
- Saussure, F. D.** (1998). *Genel Dil Bilim Dersleri* (B. Vardar, Çev.) (İlk Basım 1881). İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Say, Ö.**(2013). Yapısalcılıktan Postyapısalcılığa Çoğulculuğun İnşası. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8 (2), 331-346.
- Sennett, R.** (1999). *Gözün Vicdanı* (S. Sertabiboğlu, C. Kurultay Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sharr A.** (2013). *Mimarlar için Heidegger* (V. Atmaca, Çev.). İstanbul: Yem Yayın.
- Söderqvist, L.** (2011). Structuralism in Architecture: a Definition. *Journal of Aesthetics & Culture*, 3 (1), 1-6. doi: 10.3402/jac.v3i0.5414.
- Tapan, M.** (1980). *Mimarlıkta Değerlendirme Aracı Olarak Fayda-Değer Analizi*. İstanbul: İTÜ Yayınevi.
- Tafuri, M.** (1976). *Architecture and Utopia* (B. L. LaPenta, Çev.). Cambridge: The MIT Press.
- Tschumi, B.** (1994). *The Manhattan Transcripts*. Londra : Academy Edition.

- Tschumi, B.** (2000). *Event-Cities 2*. Londra: The MIT Press.
- Ünal, F.C. & Demir, Y.** (2020). Local data: A new approach to data in architecture. *ITU A/Z*, 17 (1), 13-23.
- Velioğlu, S.** (2000). *İnsan ve Yaratma Edimi*. İstanbul: Kültür Yayınları.
- Venturi, R.** (1966). *Complexity and Contradiction in Architecture*. New York: Museum of Modern Art.
- Worsley, G.** (2002). Nothing But A Pipe Dream. *Telegraph*. Erişim 13 Kasım, 2019, <https://www.telegraph.co.uk/culture/art/3572303/Nothing-but-a-pipe-dream.html>
- Yücel, A.** (1971). *Tasarlama ve Çevre Sorunları*. İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi.
- Yücel, A.** (1985). Mimarlık Eleştirisi. *Mimarlık Dergisi*, 211, 9-13.
- Yücel, A.** (1999). *Mimarlıkta Dil ve Anlam*. İstanbul: Mimarlar Odası İstanbul.
- Yücel, T.** (1990). Kara Kitap Üzerine. *Hürriyet Gösteri Dergisi*, 120, 45-48.
- Yücel, T.** (2005). *Yapısalcılık*. İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Yücel, T.** (2007). *Eleştiri Kuramları*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Zevi, B.** (2015). *Mimarlığı Görebilmek* (A. Tümertekin, Çev.) (İlk Basım 1948). İstanbul: Daimon Yayınları.
- Url-1** <<https://www.antiquemapsandprints.com/venice-west-front-of-basilica-st-mark-old-print-1880-69493-p.asp>>, erişim tarihi 10.10.2019.
- Url-2** < <https://en.wikiarquitectura.com/building/st-marks-basilica/>>, erişim tarihi 12.10.2019.
- Url-3** < <https://www.dezeen.com/2017/01/31/renzo-piano-richard-rogers-photography-centre-pompidou-paris-40th-anniversary/>>, erişim tarihi 12.11.2019.
- Url-4** < <https://www.centrepompidou.fr/en/The-Centre-Pompidou/The-Building>>, erişim tarihi 12.11.2019.
- Url-5** < <https://www.archdaily.com/64028/ad-classics-centre-georges-pompidou-renzo-piano-richard-rogers>>, erişim tarihi 12.11.2019.
- Url-6** < <https://www.archdaily.com/151566/ad-classics-amsterdam-orphanage-aldo-van-eyck>>, erişim tarihi 15.12.2019.

EKLER

EK A: Maddeler

EK B: Çizelgeler



EK A

Oysa yapısalcılığın temel yönelimleri hiç de karmaşık değildir. Saussure'den Greimas'a değin, adına yaraşır tüm yapısalcıların yapıtlarında kolaylıkla saptayabileceğimiz bu yönelimler şöyle özetlenebilir:

1. – ele alınan nesnenin 'kendi başına ve kendi kendisi için' incelenmesi;
2. – nesnenin kendi öğeleri arasındaki bağıntılardan oluşan bir 'dizge' olarak ele alınması;
3. – söz konusu dizge içinde her zaman işlevi göz önünde bulundurma ve her olguyu bağlı olduğu dizgeye dayandırma zorunluluğunun sonucu olarak, nesnenin artsüremlilik içinde değil, eşsüremlilik içinde değerlendirilmesi;
4. – bunun sonucu olarak, köken, gelişim, etkileşim, vb. türünden artsüremsel sorunlara ancak nesnenin elden geldiğince eksiksiz bir çözümlenmesi yapıldıktan sonra ve bunların da dizgesel olarak ele alınmalarını sağlayacak yöntemler geliştirilebildiği ölçüde yer verilmesi;
5. – nesnenin 'kendi başına ve kendi kendisi için' incelenmesinin sonucu olarak, 'doğaötesel' değil, 'özdekçi' bir tutum izlenmesi;
6. – bu yaklaşımın felsefel, siyasal ya da sanatsal bir öğretisi değil, tutarlı bir çözümlenme yöntemi olmaya yönelmesi, dolayısıyla düşüngüsel yaklaşımla fazla bir ilgisi bulunmaması.

Şekil A.1 : Tahsin Yücel'in yapısalcılığın yönelimlerine dair özetlediği maddeler.

EK B

Çizelge B.1 : Faruk Can Ünal ve Yüksel Demir'in mimarlıkta doğal ve kültürel yerel veri tablosu.

Natural Data (ND)	Cultural Data (CD)
ND₁ - Topography	CD₁ - Land Use
ND ₁₁ - Slope	CD ₁₁ - Land Type
ND ₁₂ - Drainage	CD ₁₂ - Boundary & Area
ND ₁₃ - Scenery	CD ₁₂ - Density
ND₂ - Geological Features	CD ₁₃ - Neighbourhood Pattern
ND ₂₁ - Ground Type	CD ₁₄ - Historical Development & Conservation Areas
ND ₂₂ - Underground Resources	CD ₁₅ - Future Visions & Plans
ND₃ - Water Resources	CD₂ - Built Environment
ND₄ - Vegetation	CD ₂₁ - Building Type
ND₅ - Climate	CD ₂₂ - Size and Placement of Building
ND ₅₁ - Sunlight & Shade	CD ₂₃ - Local Formation of Buildings
ND ₅₂ - Temperature	CD ₂₄ - Construction Technique
ND ₅₃ - Air flow	CD ₂₅ - Materials of Construction
ND ₅₄ - Precipitation	CD ₂₆ - Landmarks & Conserved Buildings
ND ₅₅ - Humidity	CD ₂₇ - Future Projects
ND₆ - Wildlife & Conservation Areas	CD₃ - Utilities
ND₇ - Biodiversity	CD ₃₁ - Transportation
ND ₇₁ - Plant Variety	CD ₃₂ - Energy
ND ₇₂ - Animal Variety	CD ₃₃ - Communication
ND₈ - Natural Disasters	CD ₃₄ - Water
ND ₈₁ - Geological Disasters	CD ₃₅ - Sewage
ND ₈₂ - Hydrological Disasters	CD ₃₆ - Waste
ND ₈₃ - Meteorological Disasters	CD₄ - Legislation
...	CD₅ - Social Environment
ND ₈ - ...	CD ₅₁ - Demography
	CD ₅₂ - Sociocultural Context
	CD₆ - Accessibility
	CD ₆₁ - Pedestrian Access
	CD ₆₂ - Vehicle Access
	CD ₆₂₁ - Surrounding Traffic Pattern
	CD ₆₂₂ - Public Transportation
	CD ₆₂₂ - Parking Areas
	CD ₆₃ - Bicycle Access
	CD ₆₄ - Disabled Access
	CD₇ - Sensory Attributes
	CD ₇₁ - Views
	CD ₇₂ - Noise Problems
	CD ₇₃ - Air Quality & Odour Problems
	CD₈ - Hazards
	...
	CD ₈ - ...

Çizelge B.2 : Post-Occupancy Evaluation’da mekânı değerlendirme maddeleri.

	P	F	G	VG	EX
a) Adequacy of space	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
b) Ceiling height.....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
c) Storage space	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
d) Lighting.....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
e) Acoustics.....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
f) Temperature/Temperature Controls	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
g) Image/Aesthetics.....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
h) Security/Security Systems.....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
i) Flexibility of Use	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
j) View to the Outside	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
k) Other, specify	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Comments					

Çizelge B.3 : Post-Occupancy Evaluation’da mekânı değerlendirme maddeleri 2.

	P	F	G	VG	EX
a) Aesthetic quality/"look" of the exterior	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
b) Aesthetic quality/"look" of the interior.....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
c) Ability of visitors to find their way around.....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
d) Amount of space	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
e) Environment in the building (lighting, acoustics temperature, temperature control, etc.)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
f) Functional layouts/flows	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
g) Availability of conference rooms.....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
h) Adaptability to changing uses	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
i) Security (during business hours).....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
j) Security (after business hours).....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
k) Housekeeping and Maintenance	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
l) Provision of natural light and views.....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
m) Other, specify	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Comments					

Çizelge B.4 : Post-Occupancy Evaluation’da mekânı değerlendirme maddeleri 3.

	P	F	G	VG	EX
a) Size	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
b) Configuration.....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
c) Storage	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
d) Noise level	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
e) Number and location of electrical outlets	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
f) Number and location of data/telecom outlets.....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
g) Lighting Level.....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
h) Freedom from glare.....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
i) Temperature/Temperature control	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
j) Air Quality (stuffiness, odors, etc.).....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Computer users only					
k) Keyboard location.....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
l) Glare on screen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
m) Number and location of data/telecom outlets.....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

Çizelge B.5 : Building Elements in Sfb 1950.

TABLE 3: Building Elements in Sfb 1950

(0)	Accessories generally (compare (50) and (60)	(44)	stair finishes
(01)	fasteners	(45)	plints, mouldings, fillets, window sills, etc.
(02)	ironmongery	(46)	terrace finishes
(1)	Ground and foundation	(47)	roof coverings
(11)	ground shapes	(48)	completions (sheet metal, etc.) to roof coverings
(12)	ditches, ducts, drains	(5)	Services (mainly piped ducted)
(13)	retaining walls, soil supports	(50)	accessories
(14)	roads, paths, hard surfaces	(51)	culverts, chutes
(15)	soft surfaces, lawns, planted areas	(52)	services - drainage
(16)	substructures generally, other than (17) and (18)	(53)	services - water
(17)	pile foundations	(54)	services - gas, compressed air
(18)	pad foundations, footings, foundation beams	(55)	services - space cooling
(2)	Building elements (primary)	(57)	services - space heating
(21)	walls, external walls	(58)	services - ventilation
(22)	partitions, partition screens	(6)	Services (mainly electrical)
(23)	floors	(60)	accessories
(24)	stairs, ladders	(63)	services - power, lighting
(25)	ceilings	(64)	services - telecommunication
(26)	flat roofs, terraces, balconies	(66)	services - lifts, escalators
(27)	roofs (inclined)	(68)	services - lightning conductors
(28)	building elements above roof	(7)	Fixed furniture (commonly used)
(3)	Building elements (secondary)	(71)	furnishing of entrances, etc.: racks, etc.
(31)	windows	(72)	furnishing of rooms generally
(32)	doors	(73)	furnishing of kitchens and related rooms
(33)	additions to floors, floating floors, etc.	(74)	furnishing of toilets, baths, dressing rooms
(34)	handrails and balustrades for stairs	(75)	furnishing of laundries and related rooms
(35)	gates, barred openings, etc.	(76)	furnishing of rooms for cleaning and storing
(36)	terrace lights, balcony balustrades, parapets, etc.	(77)	furnishing of secondary spaces
(37)	roof lights, roof trap doorways, etc.	(8)	Fixed furniture (special for schools, hospitals, etc. (to be used as needed)
(38)	eaves, gutters, downpipes, roof walkways, etc.	(9)	Site elements and site finishes other than those mentioned in group (1) (to be used as needed)
(4)	Building elements (finishes)		
(41)	wall finishes externally		
(42)	wall and ceiling finishes internally		
(43)	floor finishes		



ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Arif Aktaşlı
Doğum Tarihi ve Yeri : İstanbul, 1993
E-posta : aktasliarif@gmail.com



ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2017, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü
- **Yükseklisans** : Halen, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari Tasarım Tezli Yüksek Lisans Programı

DENEYİM:

- 2015-2016, Graz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Erasmus öğrencisi
- 11/08/2014 - 31/08/2014 -Gönüllü Çalışma Kampı - Nancy/Fransa
- 06/03/2015 - 16/03/2015 Mimari Tasarım Atölyesi -Karaköy/ İstanbul (Cotbus Teknik Üniversitesi- İTÜ – Sulaimani Üniversitesi)
- 23/04(2015 - 26/04/2015 MUISCARCH 2015 – Maltepe Üniversitesi - Uluslararası Öğrenci Kongresi “Percieve The City”
- 25/05/2015 - 01/06/2015 İTÜ Dokunsal Temsil Atölyesi (Altınokta Körler Derneği)
- 25/04/2016 - 29/04/2016 - Eyal Weizman - Workshop “From Roundabout to the Round Table” (Graz teknik üniversitesi)

MESLEKİ DENEYİM:

- 14/08/2013-11/09/2013 –Hüsniye Timuroğlu Mimarlık
- 27/07/2015 - 22/08/2015 –Vadi İstanbul – Şantiye Stajı
- 21/11/2016 - 23/12/2016 –Tabanlıoğlu Mimarlık
- 01/05/2017 – halen – HPP Mimarlık Ofisi

YARIŞMALAR:

- 2013 - MİMED Öğrenci Projeleri Yarışması / 2.lık
- Can Alüminyum Proje Yarışması / katılımcı
- 2015 - MİMED Öğrenci Projeleri Yarışması / jüri özel ödülü
- 2015 - SOS İstanbul Fikir Yarışması / katılımcı
- 2016 - Prosteel Çelik Yapı Tasarımı Öğrenci Yarışması / katılımcı
- 2014 – İTÜ Edebiyat Kulübü Öykü Yarışması / Mansiyon Ödülü
- 2015 – İTÜ SKM Öykü Yarışması / 2.lık
- 2016 – Sarıyer Belediyesi Öykü Yarışması / Katılımcı
- 2016 – PEN Türkiye Uluslararası Öykü Yarışması / 1.lık

YAYINLAR, SUNUMLAR

- **Aktaşlı, A., Öztürk, E.** 2018, From contemporary housing life practices to events in empty spaces connected with dwellings: towards the transcripts of actions, Temporality & Permanence- OIKONET 4th Dwelling Conference Book of Abstract, September 21-22, 2018 Volos, Greece
- **Aktaşlı, A.** 2019, Forms by someone else, ARCHTHEO '19 XIII. International theory and history of architecture conference, October 25, 2019 Istanbul, Turkey

